

**EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
ZNALECKÝ ÚSTAV**

ŽILINSKÁ UNIVERZITA V ŽILINE

AKTUÁLNE PROBLÉMY ZNALECKÉHO DOKAZOVANIA IV

ZBORNÍK VEDECKÝCH STATÍ

Vydavateľstvo EKONÓM 2022

**EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
ZNALECKÝ ÚSTAV**

ŽILINSKÁ UNIVERZITA V ŽILINE

ZBORNÍK VEDECKÝCH STATÍ

**AKTUÁLNE PROBLÉMY
ZNALECKÉHO DOKAZOVANIA IV**

14. medzinárodný vedecký seminár

BRATISLAVA, 2022

© Aktuálne problémy znaleckého dokazovania IV

© Autori

Ing. Eva Adámiková, PhD.
Dr. h. c. prof. Ing. Tatiana Čorejová, PhD.
Ing. Beáta Jarošová, PhD.
Ing. Jakub Kintler, PhD.
Ing. Milan Kubica, PhD.
JUDr. Ing. Edita Lukáčiková
prof. Ing. Helena Majdúchová, CSc.
JUDr. Martin Maliar
prof. Ing. Miloš Mařík, CSc.
doc. Ing. Pavla Maříková, CSc.
doc. Ing. Daniela Rybárová, PhD.
Ing. Iveta Sedláková, PhD.
Ing. Marián Smorada, PhD.
JUDr. Beáta Svediaková
Ing. Nikola Švejdová, PhD.
Ing. Ľudovít Šrenkel, PhD.
Ing. Bc. Peter Štetka, PhD.
Ing. Ján Zdražil, MBA , LL.M.

Vedeckí recenzenti

doc. Ing. Nora Grisaková, PhD.
prof. Ing. Štefan Majtán, PhD.
Ing. Slavka Šagátová, PhD.

Redakčné a zostavovateľské práce

Mgr. Martina Prejsová

Príspevky neprešli jazykovou úpravou. Za obsah a úroveň príspevkov zodpovedajú autori.

Vydavateľstvo

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE

Vydavateľstvo EKONÓM

Dolnozemska cesta 1

852 35 Bratislava

Slovenská republika

Rok vydania 2022

ISBN 978-80-225-4937-0

Obsah

Eva Adámková, Tatiana Čorejová <i>Skresľovanie účtovnej evidencie a jeho vplyv na znaleckú činnosť</i>	1
Beáta Jarošová <i>Presuny majetku podniku, vrátane zmien vlastníctva v súvislosti s DPH</i>	12
Jakub Kintler, Daniela Rybárová <i>Dimenzie kvantifikácie škody pre účely znaleckého dokazovania v trestných činnostiach súvisiacich s manipuláciou verejného obstarávania</i>	23
Milan Kubica, Nikola Švejdová <i>Znalecká činnosť a znalecké úkony</i>	29
Edita Lukáčiková <i>Znalecká a odborná činnosť v trestnom konaní</i>	35
Helena Majdúchová, Peter Štetka <i>Oceňovanie družstevných podielnických listov</i>	46
Martin Maliar <i>Hroziaci úpadok a zodpovednosť členov štatutárnych orgánov v súvislosti s implementáciou smernice o reštrukturalizácii a insolvenčii</i>	53
Miloš Mařík, Pavla Maříková <i>Situace oceňovací praxe v ČR s hlavním zaměřením na kapitálovou strukturu při oceňování podniku</i>	60
Iveta Sedláková <i>Postrehy k aplikácii likvidačnej metódy v znaleckom dokazovaní</i>	71
Ľudovít Šrenkel, Marián Smorada <i>Kvantifikácia škody v dôsledku cenového kartelu</i>	82
Beáta Svediaková <i>Aktuálne otázky znaleckého dokazovania v občianskom súdnom procese a navrhované zmeny do budúcnosti</i>	88
Jan Zdražil <i>Současná legislativní úprava znalecké činnosti v České republice a možnosti spolupráce mezi znalci ze SR a ČR</i>	94

Úvod

Znalecké dokazovanie a ním spojená znalecká činnosť je stále dôležitou súčasťou nielen práce súdnej a verejnej moci, ale je nevyhnutná i pre súkromné fyzické a právnické osoby, pretože práve prostredníctvom nej sa hľadá objektívna pravda, ktorá je základom pre spravodlivé rozhodovanie vo všetkých oblastiach spoločenského i ekonomického prostredia.

Predložený zborník vedeckých statí je výsledkom vedeckej práce jeho autorov a nadväzuje na predchádzajúcu štrnásť ročnú históriu vedeckých seminárov. Zostavený bol pri príležitosti konania 14. medzinárodného vedeckého seminára s názvom „Aktuálne problémy znaleckého dokazovania IV“, ktorý bol pripravený v spolupráci medzi znaleckým ústavom Ekonomická univerzita v Bratislave a Žilinskou univerzitou v Žiline. Na seminári si svoje skúsenosti a vedomosti aktívne vymenili predstavitelia štátnej správy, súdnej moci, podnikateľskej sféry a znaleckej obce. Vedecké state publikované v zborníku sa venujú vybraným problémom znaleckého dokazovania a rovnako dôležitým témam praxe, poznanie ktorých je nevyhnutné pre znaleckú činnosť, ako presuny majetku v súvislosti s DPH, či hroziaci úpadok v súvislosti s implementáciou smernice o reštrukturalizácii a insolventii, alebo skresľovanie účtovnej evidencie. Na seminári zazneli tiež témy, ktoré sa venovali prienikom znaleckej a audítorskej činnosti. Pohľad na znaleckú činnosť zo strany súdnej moci reprezentuje príspevok zameraný na aktuálne otázky znaleckého dokazovania v občianskom súdnom procese. Medzinárodný charakter podčiarkuje príspevok, v ktorom sa venuje pozornosť súčasnej legislatívnej úprave znaleckej činnosti v Českej republike a predovšetkým príspevok rozširujúci poznatky o skúsenosti zo znaleckej praxe v Českej republike so zameraním na kapitálovú štruktúru pri ohodnocovaní podniku. Osobitnou témou seminára boli aktuálne problémy znaleckej praxe ako napr. metodika stanovenia účtovnej hodnoty družstevných podielnických listov, stanovenie škody vo väzbe na porušenie zákona o verejnom obstarávaní a aplikácia likvidačnej metódy v znaleckom dokazovaní.

Aktuálne problémy znaleckého dokazovania sa dotýkajú širokého spektra oblastí znaleckej činnosti a špecifik predmetu znaleckého skúmania, ktoré všetky nie je možné obsiahnuť v predložených príspevkoch jedného zborníka. Bude nám však potešením, keď nám čitatelia zašlú svoje názory, podnety a pripomienky. K tomuto účelu je možné využiť kontaktné adresy, ktoré sú uvedené pri každom autorovi.

Bratislava, 5.11.2021

*prof. Ing. Helena Majdúchová, CSc.
Ekonomická univerzita v Bratislave*

Skresľovanie účtovnej evidencie a jeho vplyv na znaleckú činnosť**Distortion of Accounting Records and its Effect on Expertise****Eva Adámková**

Úrad pre reguláciu elektronických komunikácií a poštových služieb

01001 Žilina

E-mail: zp.adamkova@gmail.com

Tatiana Čorejová

Žilinská univerzita v Žiline

Fakulta prevádzky a ekonomiky dopravy a spojov

Univerzitná 8215/1

010 26 Žilina

E-mail: tatiana.corejova@fpedas.uniza.sk

Abstrakt

Hodnotu podniku ovplyvňuje veľká skupina faktorov, ktoré odborníci musia brať do úvahy v procese jeho hodnotenia a zahrnúť ich do svojich výpočtov. Pre znaleckú činnosť je účtovníctvo a výstupy z neho jedným zo základných podkladov pre stanovenie všeobecnej hodnoty podniku. Výsledky spoločnosti však v sebe môžu zahŕňať vplyvy uplatnenia postupov kreatívneho účtovníctva. Výskumom bol analyzovaný vplyv kreatívneho účtovníctva na hodnotu podniku. Boli aplikované vybrané metódy kreatívneho účtovníctva, následne bola zisťovaná všeobecná hodnota majetku podniku vrátane použitia vybraných metód na odhaľovanie kreatívneho účtovníctva a manipulácie s účtovnými dátami. Zo všetkých zistení vyplýva, že intervencie v účtovníctve môžu mať významný vplyv na výslednú hodnotu majetku podniku. Závisí to od druh zásahu do účtovníctva a možnosti odborník tieto zásahy odhaliť. V príspevku je prezentovaný návrh metodického postupu na odhaľovanie možných zásahov kreatívneho účtovníctva a odstránenie ich dopadov na výsledné ohodnotenie podniku.

Abstract

The value of a company is influenced by a large group of factors that experts must take into account in the process of its evaluation and include them in their calculations. For expert activity, accounting and outputs from it is one of the basic documents for determining the general value of the company. However, a company's results may include the effects of applying creative accounting practices. The research analyzed the impact of creative accounting on the value of the company. Selected methods of creative accounting were applied, subsequently the general value of the company's assets was determined, including the use of selected methods for the detection of creative accounting and manipulation of accounting data. All the findings show that accounting interventions can have a significant effect on the resulting value of the company's assets. It depends on the type of accounting intervention and the ability of an expert to detect such interventions. The paper presents a proposal for a methodological procedure for detecting possible interventions of creative accounting and removing their effects on the final valuation of the company

Kľúčové slová: *kreatívne účtovníctvo, majetková metóda, podnikateľská metóda, podvod***Keywords:** *creative accounting, property method, yield method, fraud***JEL classification:** G32

1. Úvod

Hodnota podniku je veľmi široký pojem a jej určenie závisí od mnohých interných ako aj externých faktorov, ktoré musia byť pri jej vyčíslení zohľadnené. Nakoľko je trh ako živý organizmus, je potrebné neustále sledovať, ktoré faktory pôsobia v okolí podniku, ktoré majú na podnik priamy vplyv a v akom rozsahu. Všetky tieto faktory rôznou mierou vplývajú na výslednú hodnotu podniku.

Príspevok je spracovaný z výsledkov realizovaného výskumu, ktorý sa špecifikoval na znaleckú činnosť a na všeobecnú hodnotu majetku podniku. Základným podkladom pre výpočet všeobecnej hodnoty podniku je účtovníctvo spoločnosti. Zo strany znalca je v podstate riziko pracovať pri výpočte s podkladmi, ktoré podnik predloží. V súčasnosti možno zaznamenať nárast ekonomických podvodov a manipuláciu s dátami. Na jednej strane za podklady, ktoré sú predložené do procesu ohodnotenia si zodpovedá zadávateľ znaleckého posudku. Na druhej strane znalec na základe nich vyčísluje všeobecnú hodnotu majetku podniku, ktorá má spĺňať viaceré atribúty. Súčasne znalec za túto vyčíslenú hodnotu zodpovedá. Stanovená hodnota znalcom má byť najpravdepodobnejším odhadom ceny, ktorú by mala spoločnosť dosiahnuť na trhu v podmienkach voľnej súťaže, pri poctivom predaji. Pritom kupujúci aj predávajúci budú konať s patričnou informovanosťou i opatrnosťou a s predpokladom, že cena nie je ovplyvnená neprimeranou pohnútkou, obvykle na úrovni s DPH. Vyčíslená hodnota by mala byť reálna a nemala by zohľadňovať žiadne nekalé praktiky. Kde je však hranica zodpovednosti medzi tým, čo zadávateľ v podkladoch predloží a tým, že to znalec pri hodnotení podniku neodhalí.

Znalecká činnosť je osobitne náročná na všetky špecifiká rôznych prípadov, s ktorými sa odborník počas procesu hodnotenia stretne. Rozsah, v akom môže odborník zistiť zásahy do účtovníctva, vždy závisí od typu činnosti účtovníka, kvality predložených dokladov a najmä od jeho skúseností a odborných znalostí. Expertná činnosť zároveň patrí k znalostne náročným trhovým službám (Čorejová, Kassiri, 2015).

Účtovníctvo je vedná disciplína, ktorá sa zaoberá zaznamenávaním pravdivých ekonomických zmien v podniku. Má poskytovať verný a pravdivý obraz o hospodárení spoločnosti. Spoločnosť, ktorá je povinná viesť účtovníctvo musí zabezpečiť priebežné a pravdivé vykazovanie skutočností o stave majetku a jeho pohybe, stave záväzkov a ich pohybe, rozdieloch medzi majetkom a záväzkov, o výnosoch, nákladoch, príjmoch, výdavkoch a o výsledku hospodárenia (Zákon č. 431/2002 Z. z.).

Okrem účtovníckych informácií je potrebné pri práci odborníka poznať ďalšie informácie o spoločnosti, jej zámeroch, obchodných partneroch a podobne.

Hodnota podniku sa určuje pre rôzny účel napríklad predaj, nepeňažný vklad, fúzia, získanie úveru a pod.. V závislosti od tohto účelu sa môže snažiť spoločnosť v rámci zákonných možností túto hodnotu ovplyvniť rôznymi nástrojmi. Tieto nástroje však môžu prekročiť hranicu zákonnosti a môžu viesť až k trestnej činnosti (Drábková, 2020).

K uvedeným praktikám možno zahrnúť kreatívne účtovníctvo, ktoré vyplýva z teórií účtovníctva, zaznamenáva však skreslené ekonomické zmeny v podniku podľa želaní viacerých subjektov. Kreatívne účtovníctvo je možné chápať ako vedomé skresľovanie ekonomických zmien podniku za vopred stanoveným účelom. Možno ho charakterizovať ako proces, pri ktorom účtovníci využívajú svoje znalosti účtovných zákonov a pravidiel na manipuláciu s údajmi uvedenými v účtovných knihách (Jankalová, 2017).

Je na zvážení subjektu, ktorý využíva praktiky kreatívneho účtovníctva, pretože v každom prípade sa jedná o skreslenie a manipuláciu údajov a v niektorých prípadoch sa môže podnik dopúšťať trestnej činnosti. Podľa Trestného zákona na Slovensku každý „kto uvedie nepravdivé alebo hrubo skresľujúce údaje, alebo zatají povinné údaje o závažných skutočnostiach vo výkaze, v hlásení, vo vstupných údajoch vkladaných do počítača alebo v iných podkladoch slúžiacich na kontrolu účtovníctva“ sa dopúšťa trestného činu proti hospodárskej disciplíne (Trestný zákon).

2. Teoretické východiská a metodológia

Znalci na Slovensku majú znaleckú činnosť vymedzenú právnymi predpismi, ktoré znalca v niektorých prípadoch významne usmerňujú a udávajú hranice pre jeho prácu. Nie je taká voľnosť vo využití rôznych metód, tak ako je to v zahraničí.

Pri procese ohodnocovania, tzv. proces objektivizácie musí každý znalec postupovať v súlade s platnými zásadami ohodnocovania a za každých okolností ich dodržiavať:

- zásada hospodársky rozumného riešenia,
- objektivita - objektívne ohodnotenie,
- odôvodnenosť ohodnotenia,
- zachovanie substancie- zachovať jadro problému (Majduchová, Rybárová, Siváková, 2016).

Okrem základných zásad je nevyhnutné, aby sa zachoval neutrálny a nezávislý postoj k podniku a pri ohodnocovaní znalec vychádzal z jasných východiskových podkladov.

Najviac využívanými metódami pre stanovenie všeobecnej hodnoty majetku podniku, resp. časti podniku na Slovensku sú majetková a podnikateľská metóda (Szilágyi, Sedláková, 2002), preto boli obe metódy zahrnuté do realizovaného výskumu. Pri majetkovej metóde sa všeobecná hodnota majetku podniku vyčíslí zo súčtu všeobecnej hodnoty jednotlivých zložiek majetku podniku, od ktorých sa odpočíta všeobecná hodnota cudzích zdrojov. Majetkový princíp ohodnotenia majetku spoločnosti predstavuje statický pohľad na podnik ako celok pri rešpektovaní princípu zachovania podstaty. Vyžaduje si spoluprácu odborníkov z technických a ekonomických oblastí, presnú organizáciu práce, zabezpečenie podkladov, kontrolu nehnuteľností, konzultácie s obstarávateľom, ako aj využitie všetkých schopností a odborných znalostí odborníkov (Sedláková, 2012). Ku konkrétnemu dátumu sú predložené zadávateľom znalcovi zostavy majetku a záväzkov, ktoré by mali byť v podrobnom členení po jednotlivých zložkách, tzn. podrobne podľa kariet majetku, evidencie zásob, stavu v pokladni a na bankovom účte, podrobná evidencia každej pohľadávky a záväzku, doplnené s ďalšími podkladmi ako sú napríklad príslušné zmluvy, splátkové kalendáre, dohody o zápočtoch. Rozsah podkladov závisí od konkrétnej štruktúry spoločnosti. Vyžaduje si spoluprácu znalcov technických a ekonomických znaleckých odborov, presnú organizáciu prác a ich vzájomnú nadväznosť, zabezpečovanie podkladov, obhliadky majetku.

Pri podnikateľskej metóde sa pracuje s údajmi za dlhšie časové obdobie, nakoľko je nutné spracovať analýzu minulého vývoja spoločnosti. Analýza minulého vývoja poukazuje na reálnosť podnikateľského plánu a finančného plánu, z ktorého sa pri výnosovom princípe ohodnotenia vychádza. Podnikateľská metóda sa opiera o kapitalizáciu odčerpateľných zdrojov pomocou miery kapitalizácie, konkrétne vo forme dvojfázového modelu. Prvá fáza výpočtu sa týka finančného plánu za 5 rokov a druhá fáza je vyčíslená vo forme pokračujúcej hodnoty, pokiaľ počítame model pri neobmedzenej životnosti podniku.

Pri použití metód stanovenia všeobecnej hodnoty majetku je nutné, aby znalec pracoval s dôveryhodnými dátami. Pre možnosť odstránenia z procesu ohodnotenia intervencie kreatívneho účtovníctva prípadne podvodov, boli analyzované rôzne metódy na odhaľovanie kreatívneho účtovníctva. Do výskumu boli vybrané metódy, ktoré z nášho pohľadu v najväčšej miere môžu byť v celom návrhu prínosné a do postupov znalca aj vhodne začlenené.

Cieľom príspevku je poukázať na možnosti zapracovať do znaleckých postupov ďalšie informácie, ktoré napomôžu znalcovi odhaľovať kreatívne účtovníctvo pri stanovení všeobecnej hodnoty majetku podniku. Pre naplnenie cieľa boli aplikované majetková a podnikateľská metóda. Na podniky boli experimentálne aplikované najčastejšie spôsoby manipulácie dát. Následne bola stanovená všeobecná hodnota majetku podniku a to v dvoch verziách, konkrétne bez použitia postupov kreatívneho účtovníctva (jedná sa o reálne spoločnosti, ktoré boli hodnotené znalcom právnickou osobou) a v druhej verzii s použitím vybraných zásahov do účtovníctva. V nasledujúcom texte sú využité modely: Beneish model a Piotroski model s doplnením výsledkov z finančnej analýzy. Aplikované modely sú medzinárodne uznávané a odporúčané v boji proti podvodom. Oba modely boli našim výskumom analyzované, či ich metodické postupy sú stavané tak, aby znalec bol schopný kreatívne účtovníctvo pri ich vyčíslňovaní odhaliť a či je možné ich zapracovať do celkového procesu ohodnotenia.

3. Výsledky výskumu

Na dvoch vybraných spoločnostiach boli aplikované majetková a aj podnikateľská metóda. V príspevku pri spoločnosti ABC, s.r.o. sú uvedené výsledky z podnikateľskej metódy vzhľadom na priestorový limit príspevku. Za spoločnosť EFG, s.r.o. je v príspevku uvedená metóda majetková. K obom spoločnostiam boli vo výskume realizované vybrané zásahy metódami kreatívneho účtovníctva, konkrétne tvorba opravných položiek, tvorba rezerv, škoda na zásobách, fiktívne faktúry, časové rozlíšenie.

Napriek tomu, že tieto zásahy boli realizované v malom počte, bolo zistené, že vedia ovplyvniť výslednú všeobecnú hodnotu majetku podniku a nie všetky zásahy metódami kreatívneho účtovníctva vie znalec pri bežnom procese ohodnotenia odhaliť.

Pri spoločnosti ABC je uvedená všeobecná hodnota majetku podniku pred zásahmi metódami kreatívneho účtovníctva a po zásahoch v Tabuľke 1 a v Tabuľke 2.

Tabuľka 1.

Všeobecná hodnota majetku podniku podnikateľskou metódou pred zásahmi

obdobie n=5	1	2	3	4	5	n+1
ABC, s.r.o pôvodné hodnoty	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Plán pôvodný	134 876,35	135 011,23	135 146,24	135 281,39	135 416,67	135 552,08
$1/(1+i)^t$	0,8514538	0,7249736	0,6172815	0,5255867	0,4475128	HT
H_{OZ} pôvodný	114 840,98	97 879,57	83 423,28	71 102,10	60 600,69	349 709,72
H_{OZ} pôvodný	427 846,62					
H_p	349 709,72					
$V\dot{S}H_p$	777 556,33	Zaokrúhlene na celých desať eur				777 560

Zdroj: Adámiková, 2021

Tabuľka 2.

Všeobecná hodnota majetku podniku podnikateľskou metódou po zásahoch

obdobie n=5	1	2	3	4	5	n+1
ABC, s.r.o. upravené hodnoty	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Plán upravený	73 640,57	73 714,21	73 787,92	73 861,71	73 935,57	74 009,51
$1/(1+i)^t$	0,9083671	0,8251307	0,7495216	0,6808407	0,6184533	HT
Hoz upravený	66 892,67	60 823,86	55 305,64	50 288,06	45 725,70	458 279,94
Hoz upravený	279 035,92					
Hp	458 279,94					
VŠH	737 315,85	Zaokrúhlené na celých desať eur				737 320

Zdroj: Adámiková, 2021

Pri podnikateľskej metóde, malo vplyv na výslednú hodnotu nielen pokles hodnoty odčerpateľných zdrojov Hoz (v tomto prípade je odčerpateľný zdroj zisk v bežnom účtovnom období). Tiež významný vplyv malo určenie miery kapitalizácie, ktorú metódy kreatívneho účtovníctva tiež ovplyvnili. Zmenou pomeru vlastných a cudzích zdrojov na strane pasív sa miera kapitalizácie významne zmenila, čo sa odzrkadlilo pri výpočte hodnoty prvej fázy výpočtu (označená HOZ), ktorá sa skladá z 5 rokov (2019-2023) a hodnoty pokračujúcej (označená HP) pri roku 2024. Pri prvej fáze výpočtu nastal pokles hodnoty Hoz. Tiež vidieť, že realizované zmeny ovplyvnili hodnotu pokračujúcu Hp, ktoré však spôsobili jej nárast, napriek tomu, že v pláne je pokles zisku v porovnaní s pôvodným neupraveným plánom. Je to dané metodikou výpočtu Hp, konkrétne menovateľom v zlomku $(i-g)$ za podmienky $i > g$. Podrobný metodický postup je uvedený vo vyhláske o stanovení hodnoty majetku (Vyhláška 492/2004 Z.z.) Čím je táto hodnota menšia, tým je hodnota Hp väčšia. Úpravou hodnôt nastal pokles miery kapitalizácie (Tabuľka 3).

Tabuľka 3Výpočet miery kapitalizácie (i) na základe metódy WACC

WACC	2018 pred úpravou	2018 po úprave
vlastný kapitál	444 097,61	382923
cudzí kapitál	360 092,39	408934,39
celkový kapitál	804 190,00	791857,39
náklady na vlastný kapitál = rentabilita vlastného kapitálu	0,3034	0,19212
náklady na požičaný kapitál	0,01954	0,01954
daňová sadzba PO 21%	0,21	0,21
WACC (v %/100)	0,1745	0,1009

Zdroj: Adámiková, 2021

Pri spoločnosti EFG, s.r.o. majetkovou metódou nastal tiež pokles vo všeobecnej hodnote majetku podniku.

Tabuľka 4

Všeobecná hodnota majetku podniku EFG, s.r.o majetkovou metódou pred a po zásahu

Majetok a záväzky	účtovná netto hodnota k 31.12.2019	Všeobecná hodnota s DPH	upravená účtovná netto hodnota	Všeobecná hodnota s DPH po zásahoch
Neobežný majetok	986 309,00	1 324 055,04	986 309,00	1 324 055,04
Zásoby	3 421,00	3 885,78	3 421,00	3 885,78
Pohľadávky	593 893,00	593 893,00	590 693,00	590 693,00
Finančné účty	20 207,00	20 207,00	23 147,00	23 147,00
Náklady budúcich období	9 984,00	9 984,00	7 984,00	7 984,00
Príjmy budúcich období	872	872	872	872
Majetok celkom	1 614 686,00	1 952 896,82	1 612 426,00	1 950 636,82
Rezervy	4540	4540	4 540,00	4 540,00
Dlhodobé záväzky	890 415,00	890 415,00	890 415,00	890 415,00
Krátkodobé záväzky	541 119,00	541 119,00	557 919,00	557 919,00
Úvery	73 097,00	73 097,00	73 097,00	73 097,00
Záväzky celkom	1 509 171,00	1 509 171,00	1 525 971,00	1 525 971,00
Rozdiel Majetok celkom – záväzky celkom	105 515,00	443 725,82	86 455,00	424 665,82
VŠH zaokrúhlene v Eur		443 730 Eur		424 670 Eur

Zdroj: Adámková, 2021

Výskumom bolo preukázané, že kreatívne účtovníctvo môže mať dopad na všeobecnú hodnotu majetku podniku určenú majetkovou aj podnikateľskou metódou. V oboch spoločnostiach boli realizované podobné zásahy do účtovníctva typu tvorba rezerv, opravné položky k pohľadávke. Rozdiel v zásahoch bol pri spoločnosti ABC, kde bola aplikovaná škodová udalosť na zásobách a v prípade spoločnosti EFG, s.r.o. boli zapracované fiktívne faktúry od dodávateľa a časové rozlíšenie na strane aktív. Pri pozorovaní zásahov do účtovníctva a ich možnosť odhalenia v procese ohodnotenia pri majetkovej metóde znalec napríklad opravné položky pri pohľadávke pri výpočte nezohľadňuje priamo vo výpočte, teda hodnotu neovplyvnia. S rezervami je väčší problém, pokiaľ sú riadne zdôvodnené a nespochybniteľné, znalec ich zohľadniť musí. Rovnako je to aj so škodovou udalosťou, pokiaľ spoločnosť disponuje všetkými dokladmi, ktoré ju preukazujú, je to neodhaliteľné. Fiktívne faktúry, ak doklady obsahujú všetky údaje, ktoré sú dané zákonom, znalec nemá na základe čoho zistiť fiktívnosť dokladu. V prípade časového rozlíšenie, ak je zle doklad zapracovaný z časového hľadiska, znalec túto skutočnosť odhaliť vie, ak je problém iného charakteru napr. fiktívnosť, túto skutočnosť odhaliť nevie.

Pri podnikateľskej metóde môže nastať ešte väčší problém, v prípade ak znalec podrobne neskúma celý výkaz ziskov a strát a výsledný zisk spoločnosti. Len niektoré metódy kreatívneho účtovníctva je možné odhaliť, aj to podrobným skúmaním a žiadaním rôznych informácií a ďalších nevyhnutných podkladov.

4. Návrh riešenia

Podľa zistení z výskumu realizovaním vybraných metód kreatívneho účtovníctva na hodnotu podniku, bolo zistené, že nie všetky zámerné úpravy v účtovníctve vie znalec pri svojej práci odhaliť. Preto výskum pokračoval, v smere, čo by mohlo znalci pri jeho práci napomôcť, aby znalec nemohol mať pochybnosti, že údaje s ktorými počíta sú skutočne reálne.

Táto časť výskumu je skutočne náročná a rozsiahla. Prinášame však v tomto príspevku návrh metodického postupu, ktorý bol realizovaným výskumom vytvorený.

Súčasťou výskumu bola analýza rôznych metód na odhaľovanie kreatívneho účtovníctva a podvodov. V návrhu boli zapracované metódy, ktoré by mohli byť podľa nás vhodné pre znaleckú činnosť, nakoľko je ich možné prepojiť cez ukazovatele s finančnou analýzou. Preto z celého výberu boli výsledným riešením v našom návrhu modely Beneish model (Beneish, 1999), Piotrosky model (Chen, 2019) v spojitosti s povinnosťou vypracovať finančnú analýzu v nadväznosti na jednotlivé sledované oblasti podľa toho ako ich navrhuje Piotrosky model. Modely boli aplikované na spoločnosť EFG, s.r.o., nakoľko poskytovala údaje za dlhšie časové obdobie. Výsledkom modelu Beneish je, že ak je hodnota menšia ako -2,22, neočakáva sa, že spoločnosť bude s údajmi manipulovať, naopak, ak je hodnota M-skóre vyššia ako -2,22, existuje riziko a pravdepodobnosť manipulácie s údajmi. Na základe tejto skutočnosti bolo zistené, že výsledky v analyzovanej spoločnosti EFG, s.r.o. upozorňujú na možnú manipuláciu nielen v roku 2019, ale už rok predtým.

Tabuľka 5

M-score ukazovatele už po rozpočítaní váhami

Ukazovateľ	Váhy	2017	2018	2019
	-4,84	-	-	-
DSRI – Days' sales in receivable index	0,92	1,3491	0,7383	0,9285
GMI – Gross margin index	0,528	0,5883	0,5592	0,5449
AQI – Asset quality index	0,404	0,3272	0,4185	0,3658
SGI – Sales growth index	0,892	1,7085	1,4888	1,1839
DEPI – Depreciation index	0,115	0,0834	0,1195	0,0783
SGAI – Sales and general and administrative expenses	-	-	-	-
TATA – Total accruals to total assets	4,679	1,4990	1,4023	0,5668
LVGI – Leverage index	-	-	-	-
M skóre=		-	-	-

Zdroj: Adámiková, 2021

Z výsledného vyhodnotenia podľa Piotroského modelu vidno, že EFG, s.r.o. nedosahuje celkové hodnotenie buď najlepšieho na úrovni 9 alebo najhoršieho na úrovni 1-2. Najlepšie hodnotenie je v roku 2019.

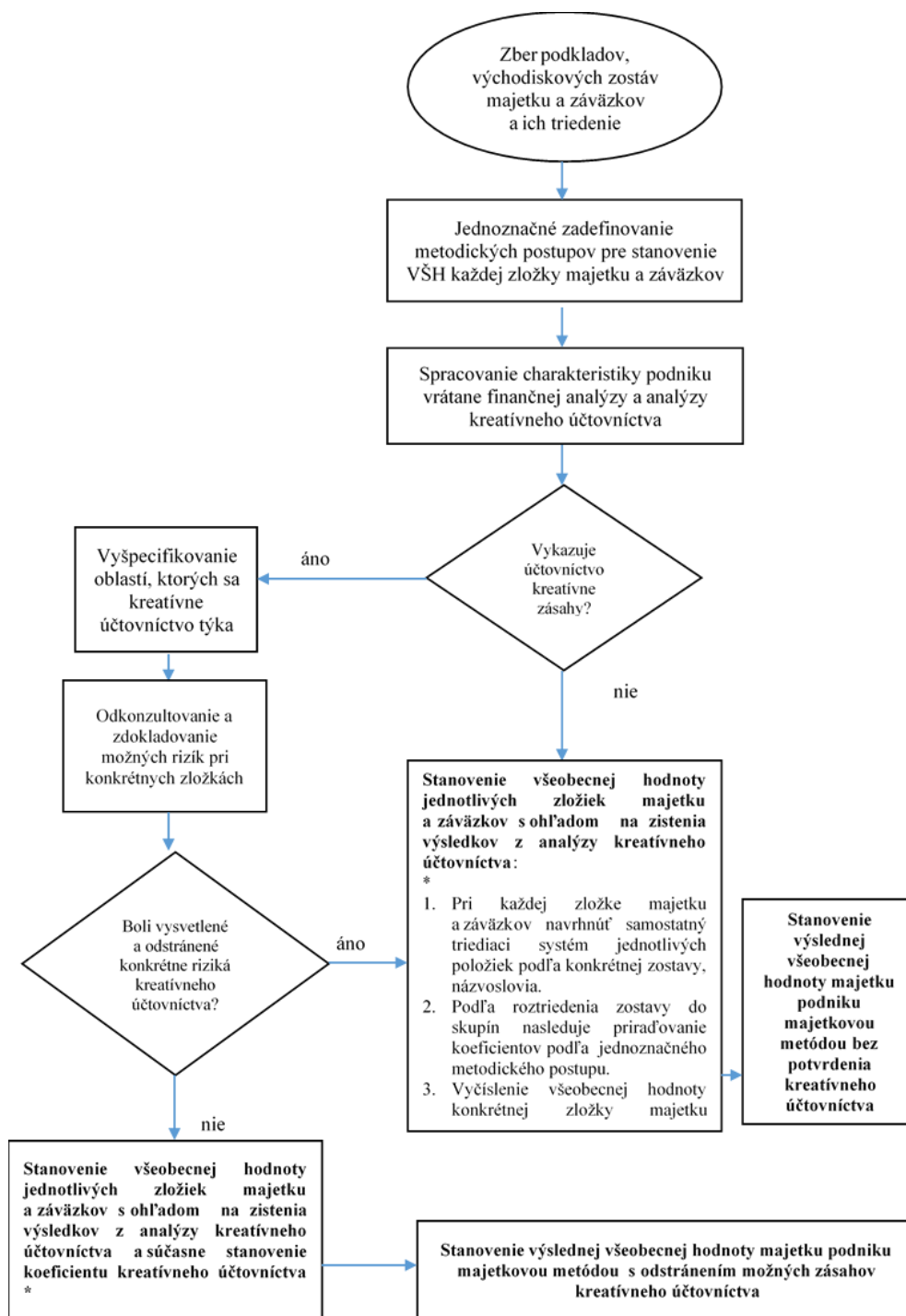
Tabuľka 6

Výsledky hodnotenia Piotrosky skóre

Oblasti:	2017	2018	2019
Ziskovosť	3	4	4
Likvidita a zadlženosť	1	2	3
Prevádzková efektívnosť	1	1	1
Hodnotenie celkom	5	7	8

Zdroj: Adámiková, 2021

Postup, ktorý by mohol pri práci znalcovi napomôcť pre odhalenie a odstránenie možných chýb bol navrhnutý do metodického postupu, ktorý zahŕňa postupné odhaľovanie možných zásahov počas celého procesu ohodnotenia uvedeného na obrázku 1.

Obrázok 1 Metodický postup na odhaľovanie chýb pri procese ohodnotenia (Adámiková, 2021)

Celý metodický postup možno popísať zjednodušene v nasledujúcich krokoch:

Prvý krok metodického postupu je zber podkladov, východiskových zostáv majetku a záväzkov a ich triedenie. Je to fáza kde je potrebné vynaložiť veľkú pozornosť, neustále konzultovať so zadávateľom, aby boli zostavy predložené v požadovanej forme, aby znalec mohol aplikovať metodické postupy.

Druhý krok sa týka jednoznačného zadefinovania metodických postupov pre stanovenie všeobecnej hodnoty každej zložky majetku a záväzkov. Uvedený krok je zahrnutý do celého metodického postupu, z dôvodu dôležitosti a významnosti v prípade budúcej automatizácie

vybraných procesov ohodnocovania. Súčasne je nevyhnutný pre zjednotenie postupov, aby každý, kto hodnotí konkrétnu položku majetku a záväzkov priradil rovnaký koeficient.

Tretí krok metodického postupu je venovaný spracovaniu charakteristiky podniku vrátane finančnej analýzy a analýzy metód na odhaľovanie kreatívneho účtovníctva. Samotnú finančnú analýzu je potrebné pri hodnotení podniku nezanedbať. V prípade ak sa stanovuje všeobecná hodnota majetku podniku výnosovou metódou, je nevyhnutné podľa platných právnych predpisov analýzu spracovať z dôvodu analýzy reálnosti finančného plánu. V prípade majetkovej metódy sa finančná analýza však podľa právnych noriem nevyžaduje. Pri majetkovej metóde je potrebné charakterizovať podnik ako celok, nakoľko je predmetom ohodnotenia. Z nášho pohľadu je vhodné k tejto charakteristike doplniť aj finančnú analýzu v prípade daného navrhovaného metodického postupu z dôvodu zakomponovania aj analýzy kreatívneho účtovníctva, kde finančná analýza je jeden zo spôsobov odhaľovania možných chýb v účtovníctve.

Štvrtý krok metodického postupu je stanovenie všeobecnej hodnoty jednotlivých zložiek majetku a záväzkov a to hneď po spracovaní finančnej analýzy a roztriedení zostáv majetku a záväzkov v prípade, ak výsledky finančnej analýzy a analýzy kreatívneho účtovníctva nevykazujú možné zásahy do účtovných údajov a nevykazujú známky možných podvodov. Ak nevykazujú známky kreatívneho účtovníctva stanoví sa súčasne výsledná všeobecná hodnota majetku podniku, resp. časti podniku majetkovou metódou. V prípade ak výsledky analýzy poukazujú na možné zásahy vo forme metód kreatívneho účtovníctva, potom sa postupuje na krok 5.

Piaty krok metodického postupu je v prípade, ak výsledky finančnej analýzy a analýzy kreatívneho účtovníctva vykazujú možné zásahy do účtovných údajov a pripúšťajú možné známky podvodov. V tomto kroku je potrebné podrobne preskúmať, ktorá oblasť vykazuje známky kreativity. Podľa použitých modelov na odhaľovanie kreatívneho účtovníctva sú roztriedené tri oblasti sledovania novej kreativity, konkrétne oblasť 1. ziskovosti, 2. likvidity a zadlženosti a 3. prevádzkovej efektívnosti. Možné riziká a otázky, ktoré znalcovi vyplynú zo spracovaných analýz sú v tomto kroku odkonzultované so zadávateľom znaleckého posudku, prípadne s kompetentnými osobami poverenými pre podávanie podkladov a informácií pre znalecké posúdenie. Podľa toho ak sa odstránia a vysvetlia, potom v metodickom postupe sa pokračuje späť na krok 4 a stanoví sa všeobecná hodnota zložiek majetku a záväzkov a následne výsledná všeobecná hodnota majetku podniku, resp. časti podniku majetkovou metódou. Ak sa neodstránia potom sa postupuje na krok 6.

Šiesty krok metodického postupu je, ak sa neodstránia a nevysvetlia možné riziká zásahov vo forme metód kreatívneho účtovníctva. Nakoľko v predchádzajúcich krokoch bolo možné vysvetliť všetky zistené výkyvy, riziká, ktoré tvoria výsledky spracovaných analýz, v tomto kroku sa už pristúpi k samotnému vyčísleniu koeficientu kreatívneho účtovníctva a následne by sa vyčísliť všeobecná hodnota majetku podniku majetkovou metódou s odstránením možných zásahov kreatívneho účtovníctva vo forme koeficientu kreatívneho účtovníctva. Výsledná všeobecná hodnota majetku sa navrhuje vyčísliť podľa dvoch možných variantov riešenia:

1. variant je v prípade, ak zásahy metódami kreatívneho účtovníctva smerujú k zníženiu hodnoty podniku, k zníženiu zisku.

$$V\dot{S}H_M = (\sum_{i=1}^n V\dot{S}H_{ZMi} - V\dot{S}H_{CZ}).(1 + k_{kú})$$

2. variant je v prípade, ak zásahy metódami kreatívneho účtovníctva smerujú k nárastu hodnoty podniku, nárast zisku.

$$V\dot{S}H_M = (\sum_{i=1}^n V\dot{S}H_{ZMi} - V\dot{S}H_{CZ}) \cdot (1 - k_{kú})$$

kde

$V\dot{S}H_M$ - je všeobecná hodnota majetku podniku ako celku (resp. časti podniku) stanovená majetkovou metódou v €

$\sum_{i=1}^n V\dot{S}H_{ZMi}$ - je všeobecná hodnota všetkých zložiek majetku spoločnosti v €

$V\dot{S}H_{CZ}$ - je všeobecná hodnota cudzích zdrojov v €

$k_{kú}$ - koeficient kreatívneho účtovníctva, ktorý sa do vzťahu dopĺňa v desatinnom tvare

Šiesty krok navrhovaného postupu predstavuje už zásah do samotného metodického postupu daného platnými predpismi pre znaleckú činnosť, preto je uvedený len ako návrh a slúži na ďalšiu diskusiu v prípade budúceho vývoja znaleckej činnosti.

Metódy kreatívneho účtovníctva v ostatných krokoch je možné aplikovať a využiť ako pomoc pri práci znalca, nielen pri majetkovej metóde, ale aj pri podnikateľskej metóde (na obrázku je postup len pre majetkovú metódu z dôvodu realizovaného výskumu vo viacerých smeroch, z dôvodu veľkej obsiahlosti problematiky je analýza nasmerovaná pre majetkovú metódu). Vzhľadom na náročnosť celého výpočtu metód na odhaľovanie kreatívneho účtovníctva, predmetom realizovaného výskumu v dizertačnej práci bola aj automatizácia vybraných procesov ohodnotenia znalcom, čo vzhľadom na svoj rozsah môže byť predmetom ďalšieho príspevku.

5. Záver

Zásahy kreatívneho účtovníctva boli aplikované na dve spoločnosti s ručením obmedzeným. Jedna spoločnosť bola orientovaná najmä na poskytovanie služieb, druhá spoločnosť na výrobu zariadení. V prípade oboch spoločností aplikované metódy kreatívneho účtovníctva mali vplyv na výslednú všeobecnú hodnotu majetku podniku. Keďže nie všetky zásahy metódami kreatívneho účtovníctva v procese ohodnotenia je možné odstrániť, vyplýva otázka, akou formou by sa dalo vyvarovať skresleným údajom, z ktorých sa má stanoviť všeobecná hodnota majetku podniku.

Na základe všetkých zistení získaných pri spracovaní výskumu je navrhnutý metodický postup stanovenia všeobecnej hodnoty majetku podniku, resp. časti podniku, v ktorom je snaha zaužívané znalecké postupy doplniť, podrobnejšie špecifikovať a pokúsiť sa spojiť s metódami na odhaľovanie kreatívneho účtovníctva. Je to proces obzvlášť náročný, pretože zahŕňa v sebe niekoľko špecifických oblastí. Samotný návrh koeficientu kreatívneho účtovníctva je veľmi citlivá zložka, nakoľko zasahuje priamo do výslednej hodnoty podniku. Je preto potrebné ju presne nastaviť a to je možné len v nadväznosti na ďalší výskum zahŕňajúci väčšie množstvo spoločností, aby bolo možné odstrániť všetky možné riziká

Podakovanie

Výskum realizovaný v rámci doktorandského štúdia, Žilinská univerzita v Žiline, Fakulta prevádzky a ekonomiky, dopravy a spojov, a riešenia projektov VEGA 1/0011/21 a KEGA 059ŽU-4/2021

Referencie

ADÁMIKOVÁ, E. 2021. Nové paradigmy práce s účtovnými dátami v kontexte hodnoty podniku. Žilinská univerzita v Žiline, Fakulta prevádzky, ekonomiky, dopravy a spojov, Dizertačná práca číslo 28330020213001, školiteľ Čorejová, T.

BENEISH, MESSOD D. 1999. The Detection of Earnings Manipulation. Financial Analysts Journal [online]. Virginia, USA: [CFA Institute] 1999, s. 24-36 ISSN 0015198X. Dostupné na: <https://www.jstor.org/stable/4480190>

BENEISH SCORE; 1999. Dostupné na: https://www.valuesignals.com/Glossary/Details/Beneish_M_Score

ČOREJOVÁ, T., AL KASSIRI, M. 2015. The Power of Knowledge-Intensive Services. In: 4th International Conference on Social Sciences and Society (ICSSS 2015), Pt 1 Location: Paris, France Date: MAY 20-21, Book Series: Advances in Education Research, Volume: 70 Pages: 354-357 Published: 2015

DRÁBKOVÁ, Z. 2020. Riziko účetních chyb a podvodů ve světle kreativního účetnictví, Praha, Wolters Kluwer ČR ISBN 978-80-7598-312-1

JAMES CHEN, 2019. Piotroski Score. Dostupné na: <https://www.investopedia.com/terms/p/piotroski-score.asp>

JANKALOVÁ, M. 2017. Finančné účtovníctvo I. Žilinská univerzita v Žiline: EDIS-vydavateľské centrum ŽU. 231 s. ISBN-978-80-554-1368-6

MAJDÚCHOVÁ, H., RYBÁROVÁ, D., SIVÁKOVÁ, B. (2016). Testovanie vlastného účtovného modelu na vybranej vzorke spoločností vo farmaceutickom a oceliarskom priemysle v Slovenskej republike. Ekonomia a manažment: vedecký časopis Ekonomická univerzita v Bratislave, ISSN 2454-1028, rok. 13, č. 1, s. 18-30 online.

SEDLÁKOVÁ, I. 2012. The Intersection of Expert Fields in Application of Enterprise Asset Valuation Principle, Proceedings of expert appraisals in the process of expert appraisal, Pages 35-43, 2012 ISBN 978-80-554-0501-8,

SZILÁGYI, M. – SEDLÁKOVÁ, I. 2002. Ekonomické a právne aspekty stanovenia všeobecnej hodnoty podniku. ŽU v Žiline, s. 248. ISBN 80 – 7100 – 976 – 8

SHEN, X., HO, K.-C., YANG, L. AND WANG, L.F.-S. 2021. Corporate social responsibility, market reaction and accounting conservatism, Kybernetes, Vol. 50 No.6, pp. 1837-1872. ISSN: 0368-492X Dostupné na: <https://doi.org/10.1108/K-01-2020-0043>

TRESTNÝ ZÁKON č. 300/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov

VYHLÁŠKA MSSR 492/2004 Z.z. o stanovení všeobecnej hodnoty majetku v znení neskorších predpisov

ZÁKON č. 431/2002 Z. z. o účtovníctve v znení neskorších predpisov

Presuny majetku podniku, vrátane zmien vlastníctva a v súvislosti s DPH

Transfers of Business Assets, including Changes of Ownership in Relation to VAT

Beáta Jarošová

Finančné riaditeľstvo SR

Odbor daňového konania

E-mail: beata.jarosova@financnasprava.sk

Abstrakt

Autorka v predkladanom príspevku poukazuje na rôzne prevody a presuny majetku podniku z hľadiska zákona o dani z pridanej hodnoty. V prípade bezodplatného dodania (darovania) majetku platiteľa, alebo jeho preradenia do osobnej spotreby vzniká otázka, či a v akej výške má byť priznaná DPH. V prípade predaja majetku osobe blízkej predávajúcemu za cenu nižšiu ako je cena pre ostatných kupujúcich, je potrebné určiť, z akého základu dane bude daň odvodená. V prípade preradenia majetku platiteľa z majetku obchodného do majetku súkromného je potrebné zohľadniť, či z tohto majetku bola odpočítaná DPH, aká je jeho zostatková cena, prípadne či bol pred preradením zhodnotený a zhodnotenie, z ktorého bola odpočítaná DPH sa stalo jeho súčasťou pred preradením.

Abstract

In the presented article, the author points out various transfers of the company's property from the point of view of the Value Added Tax Act. In the case of gratuitous delivery (donation) of the payer's property, or its transfer to personal consumption, the question arises whether and in what amount VAT should be declared. In the case of the sale of property to a person close to the seller for a price lower than the price for other buyers, it is necessary to determine from which tax base the tax will be paid. In the case of reassignment of the payer's property from business to private property, it is necessary to take into account whether VAT was deducted from this property, what is its residual price, or whether it was increased before reassignment and the appreciation from which VAT was deducted became part of it before reassignment.

Kľúčové slová: bezodplatné dodanie, základ dane, trhovú hodnotu, investičný majetok, súčasť majetku

Keywords: free delivery, tax base, market value, fixed assets, part of the property

JEL classification: H26, H71, K34

1. Úvod

Predaj alebo prevod majetku platiteľa DPH môže mať rôzne dôsledky. Predmetom tohto príspevku nie je predaj podniku alebo časti podniku, ani prevod akcií, keďže táto téma bola zahrnutá v Zborníku vedeckých statí z konferencie z roku 2019. Autorka sa zaoberala aj komplexným nájmom nehnuteľnosti používanej na prevádzkovanie obchodnej činnosti, ako aj situáciou, kedy sa nehnuteľnosť používaná na prevádzkovanie obchodnej činnosti prenajme so všetkými fixnými aktívami, ako aj s inventárnymi predmetmi určenými na toto

prevádzkovanie, pričom nájomca pokračuje v činnosti prenajímateľa pod tým istým obchodným menom.

V prípade odplatného dodania huteľného majetku nemusí vždy byť len štandardný vznik daňovej povinnosti z titulu dodania majetku. Pri niektorých druhoch majetku môže vzniknúť v súvislosti s jeho predajom aj povinnosť opraviť už odpočítanú DPH z takéhoto majetku.

V prípade bezodplatného dodania (darovania) majetku platiteľa, alebo jeho preradenia do osobnej spotreby vzniká otázka, či a v akej výške má byť priznaná DPH.

2. Odplatnosť plnenia

Jednou z podmienok, aby dodanie tovaru alebo dodanie služby bolo predmetom dane z pridanej hodnoty, je odplatnosť plnenia. V zásade platí, že dohodnutá protihodnota medzi predávajúcim a kupujúcim sa považuje za základ pre zdanenie daňou z pridanej hodnoty.

V praxi dochádza i k prípadom, kedy platiteľ dodá majetok (na účely DPH hovoríme o tovare), **na svoju osobnú spotrebu**, alebo na osobnú spotrebu svojich zamestnancov, dodá tovar bezodplatne (t. j. bez protihodnoty), alebo ho dodá na iný účel ako na podnikanie. Zákon o DPH v ustanovení § 22 ods. 5 určuje, ako sa základ dane určí v týchto prípadoch.

Osobitný prístup k určeniu základu DPH je v prípadoch dodania tovaru osobám, ktoré majú **osobitný vzťah k platiteľovi**, ktorý dodáva tovar a ak protihodnota je nižšia ako trhovacia hodnota na voľnom trhu a príjemca plnenia nie je platiteľom, alebo je platiteľom, ktorý pri tomto tovare nemá právo na odpočítanie dane.

Špecifický prístup na účely DPH je pri **investičnom majetku**, ktorý je v zákone o DPH definovaný v § 54 ods. 2. Pri investičnom majetku je stanovené obdobie počas ktorého platiteľ je povinný sledovať, či nedošlo k zmene pri jeho používaní – čo do rozsahu a pôvodného účelu jeho použitia. Doba sledovania je v závislosti od druhu majetku 5 alebo 20 rokov. Ak počas tejto doby dôjde k predaju investičného majetku, považuje sa to za zmenu účelu jeho použitia a platiteľ okrem toho, že z jeho predaja odvedie DPH, vykoná aj úpravu odpočítanej DPH (ide o daň odpočítanú pri jeho kúpe, resp. obstaraní). Táto úprava odpočítanej dane môže byť v prospech, alebo v neprospech predávajúceho.

Pri predaji majetku čiastočne vloženého do podnikania, predmetom dane pri jeho predaji je len pomerná časť predaného majetku a to v pomere, v akom bol majetok platiteľom vložený do obchodného majetku (judikatúra SD EÚ vo veci C-415/98 L. Bakcsi).

3. Bezodplatné dodanie tovaru

Podľa § 8 ods. 3 zákona o DPH, za dodanie tovaru za protihodnotu sa považuje aj také dodanie tovaru, ktoré platiteľ dodá na svoju osobnú spotrebu alebo na osobnú spotrebu svojich zamestnancov, dodá tovar bezodplatne alebo na ďalší účel ako na podnikanie a ak pri kúpe alebo vytvorení tohto tovaru alebo jeho súčasti vlastnou činnosťou bola daň úplne alebo čiastočne odpočítateľná. V týchto prípadoch je platiteľ povinný odvieť daň, platí to však za podmienky, že pri jeho kúpe alebo vytvorení vlastnou činnosťou, bola daň čiastočne alebo úplne odpočítateľná.

Ustanovenie § 8 ods. 3 zákona o DPH teda zabezpečuje, že rovnaké účinky ako dodanie tovaru za protihodnotu bude mať aj jeho bezodplatné dodanie.

Výnimkou je:

- bezodplatné dodanie tovaru na obchodné účely, ak jeho hodnota nepresiahne 17 eur bez dane za jeden kus a
- bezodplatné dodanie obchodných vzoriek.

Uvedené dva prípady bezodplatného dodania tovaru sa nepovažujú za dodanie tovaru za protihodnotu a teda nie sú predmetom dane.

4. Pojem súčasť tovaru

Preradenie zhodnoteného hnutel'ného majetku

Zákon o DPH a ani smernica o DPH (Smernica 2006/112/ES o spoločnom systéme DPH) nedefinujú pojem „súčasť tovaru“. Súdny dvor EÚ sa zaoberal otázkami, či preradenie zhodnotených automobilov predstavuje predmet dane, ak predmetom preradenia boli automobily, pri ktorých nebola daň odpočítaná; či náklady na zhodnotenie automobilov viedli vo všeobecnosti k nadobudnutiu „súčasti tovaru“ a z akého základu dane má byť odvodená DPH.

V prípade, keď platiteľ dane dodá tovar na svoju osobnú spotrebu alebo osobnú spotrebu svojich zamestnancov alebo bezodplatne dodá tovar na účely iné ako podnikateľské, pri ktorom nebola odpočítaná daň a na ktorom boli neskôr vykonané práce, v rámci ktorých bola daň odpočítaná, a výsledkom ktorých bolo začlenenie „súčasti tovaru“ do tohto tovaru, potom takého zhodnotenie, výsledkom ktorého je „súčasť tovaru“, predstavuje dodanie tovaru za protihodnotu.

SD EÚ prijal záver v súvislosti s určením základu dane pri vyradení z obchodného majetku (C-322/99 Fischer):

Pri vyradení tovaru z obchodného majetku platiteľ'a sa na účely určenia základu dane za „súčasť tovaru“ považujú tovary, ktoré boli začlenené k tomuto tovaru a trvalo zvýšili jeho hodnotu.

Určenie základu dane

Z ustanovenia § 22 ods. 5 zákona o DPH vyplýva, že pri bezodplatnom dodaní tovaru, základom dane je cena, za ktorú bol tovar nadobudnutý vrátane nákladov súvisiacich s nadobudnutím, a ak bol tovar vytvorený vlastnou činnosťou, základom dane sú náklady na vytvorenie tovaru vlastnou činnosťou.

✓ *Príklad – Povinnosť odvodu dane pri darovaní tovaru*

Platiteľ dane - veľkoobchod s knihami, daruje 30 ks kníh o celkovej hodnote 360 eur neziskovej organizácii. Pri nákupe kníh si platiteľ dane uplatnil odpočítanie dane vo výške 60 eur. Platiteľ je v čase darovania povinný odvieť daň vo výške 60 eur, ktorú si uplatnil pri nákupe predmetných kníh, t.j. zo základu dane 300 eur.

✓ *Príklad - Základ dane pri darovanom odpisovanom majetku*

Platiteľ dane daroval škole počítače, ktoré používal na podnikanie, pri ktorých kúpe si uplatnil odpočet dane. V čase darovania mali počítače zostatkovú hodnotu 0 eur. Platiteľ dane v súlade s § 22 ods. 5 zákona o DPH nie je povinný odvieť DPH, pretože základ dane je 0 eur.

✓ *Príklad – Bezodplatné dodanie stavebného pozemku*

Fyzická osoba A - platiteľ dane, kúpil stavebný pozemok na účely svojho podnikania od podnikateľa, platiteľa dane B v sume 120 000 eur vrátane dane. Uplatiteľ'a A bola daň v súlade s § 49 ods. 2 zákona o DPH v plnej výške odpočítaná.

Neskôr platiteľ A stavebný pozemok dodal svojmu zamestnancovi bezodplatne. Platiteľ A je povinný priznať a odvieť daň v sume 20 000 eur. Stavebný pozemok nie je v zmysle zákona o dani z príjmov odpisovaným majetkom. Základom dane je cena za ktorú bol tovar - pozemok nadobudnutý, t.j. 100 000 eur.

Základom dane pri bezodplatnom dodaní tovaru, ktorý je odpisovaným majetkom v zmysle zákona č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov v z. n .p. (ďalej len „zákon o dani z príjmov“), je zostatková cena majetku zistená podľa tohto zákona. Ak platiteľ dane dodá tovar, ktorý bol odpisovaným majetkom podľa zákona o dani z príjmov, pričom pri dodaní bol tento tovar odpísaný v plnej výške v zmysle zákona o dani z príjmov (jeho zostatková hodnota je nula), **darovanie takéhoto tovaru, na základe § 22 ods. 5 zákona o DPH nezakladá vznik daňovej povinnosti.**

✓ **Príklad – Darovanie automobilu spoločníkovi**

Spoločnosť s r. o., platiteľ DPH, daruje plne odpísaný automobil spoločníkovi. Vzhľadom na skutočnosť, že zostatková cena darovaného automobilu je nulová, DPH sa u darcu – s.r.o. neuplatní.

Ak by však uvedený majetok bol dodaný za určitú protihodnotu (aj keď minimálnu), potom základom dane v zmysle § 22 ods. 1 zákona o DPH je všetko, čo tvorí protihodnotu, ktorú platiteľ dane prijal alebo má prijať od príjemcu plnenia za dodanie tovaru, zníženú o daň.

Od 1.1.2020 platí, že pri bezodplatnom dodaní majetku platiteľa, ktorého obstarávacia cena bola nižšia ako 1700 eur vrátane a doba použiteľnosti dlhšia ako 1 rok (ide o **drobný hmotný majetok**), základom dane je zostatková cena, ktorá sa určí ako pri majetku, ktorý by bol odpisovaný rovnomerne po dobu 4 rokov. Uplatní sa teda **fikcia štvorročného rovnomerného odpisovania** tohto majetku. Po uplynutí tejto doby platiteľ dane nebude mať povinnosť odvieť DPH z celej kúpnej ceny v prípade jeho vyradenia.

✓ **Príklad – Darovanie zhodnoteného počítača**

Fyzická osoba, platiteľ dane, kúpila v decembri 2018 počítač v cene 1 000 eur od neplatiteľa dane. V marci 2019 za účelom rozšírenia pamäti počítača kúpila SSD disk od platiteľa dane v sume 600 eur, vrátane DPH 100 eur. Odpočítanie dane bolo uplatnené v plnej výške v sume 100 eur. SSD disk (tovar) si dala namontovať do počítača. V novembri 2019 počítač darovala svojmu synovi čo znamená, že v zmysle § 8 ods. 3 zákona o DPH išlo o dodanie tovaru za protihodnotu z dôvodu, že pri kúpe súčasti tovaru bola daň odpočítaná. Základom dane boli len náklady vynaložené na SSD disk. V daňovom priznaní podanom za zdaňovacie obdobie november 2019 bol platiteľ dane povinný z bezodplatne dodaného tovaru odvieť daň vo výške 100 eur zo základu dane 500 eur, t. j. len z jeho súčasti, z ktorej bolo uplatnené odpočítanie dane. V danom prípade došlo k trvalému zvýšeniu hodnoty tovaru, nie úplne spotrebovanej v momente jeho bezodplatného dodania.

Ak by v danom prípade platiteľ dane počítač vrátene SSD disku daroval po 1.1.2020 (teda po zavedení tzv. fikcie odpisovania do zákona o DPH), pri jeho dodaní je základom dane zostatková cena vynaložená na jeho súčasť, t. j. na SSD disk z dôvodu, že len pri jeho kúpe bola daň odpočítaná. V danom prípade, ide o majetok, ktorého obstarávacia cena vr. SSD disku je nižšia ako 1 700 eur, ktorý nie je podľa zákona o dani z príjmov odpisovaným majetkom, a doba jeho použiteľnosti je dlhšia ako 1 rok. Zostatková cena zo súčasti počítača by sa určili ako pri majetku, ktorý by bol odpisovaný rovnomerne po dobu štyroch rokov.

Trhová hodnota ako základ dane

Podľa § 22 ods. 8 zákona o DPH, ak pri dodaní tovaru osobám, ktoré majú osobitný vzťah k platiteľovi, ktorý dodáva tovar alebo službu, je protihodnota nižšia ako trhová hodnota na voľnom trhu a príjemca plnenia nie je platiteľom alebo je platiteľom a nemá právo na odpočítanie DPH v plnom rozsahu, základom dane je trhová hodnota na voľnom trhu.

Na účely DPH **osobami, ktoré majú osobitný vzťah k platiteľovi** (predávajúcemu) sú podľa § 22 ods. 9 zákona o DPH napr.:

konateľ s.r.o., fyzické osoby ktoré sú v pracovnoprávnom vzťahu voči predávajúcemu, fyzické osoby, ktoré sú osobou blízkou (ide o osoby uvedené v § 116 Občianskeho zákonníka, v zmysle ktorého blízkou osobu je príbuzný v priamom rade napr. rodičia a deti, prarodičia a vnuci, súrodenec, manžel), fyzické osoby, ktoré žijú s platiteľom – predávajúcim v domácnosti (pojem domácnosť upravuje § 115 Občianskeho zákonníka, domácnosť tvoria fyzické osoby, ktoré spolu trvale žijú a spoločne uhradzujú náklady na svoje potreby).

✓ **Príklad – predaj tovaru zamestnancovi so zľavou**

Platiteľ dane predáva tovar za 120 eur/ks, pričom len pre svojich zamestnancov poskytuje zľavu z ceny tovaru v čase dodania tovaru vo výške 20 % z predajnej ceny. Pri predajnej cene 120 eur vrátane DPH po zľave platí zamestnanec cenu 96 eur. Zamestnanci platiteľa dane sú v zmysle § 22 ods. 9 písm. f) zákona o DPH osobami majúcimi osobitný vzťah k platiteľovi dane (dodávateľovi). Protihodnota pre zamestnancov platiteľa dane je 96 eur, t. j. nižšia ako pre iných zákazníkov. Zamestnávateľ ako platiteľ dane je povinný priznať a odviesť daň z hodnoty 120 eur v sume 20 eur $/(120 \times 20) : 120/$.

Ak platiteľ dane poskytne zľavu v čase uskutočnenia (dodania) zdaniteľného plnenia voči osobe, ktorá má osobitný vzťah k platiteľovi dane podľa § 22 ods. 9 zákona o DPH, napr. svojmu zamestnancovi, za tých istých podmienok, aké uplatňuje voči všetkým zákazníkom, v tom prípade sa za hodnotu na voľnom trhu považuje cena po zohľadnení zľavy, ktorá sa uplatňuje voči všetkým zákazníkom. Pri dodaní tohto plnenia platiteľ dane postupuje pri určení základu dane podľa § 22 ods. 4 zákona o DPH; prizná a odvedie daň zo základu dane zníženého o sumu zľavy.

Základ dane podľa 22 ods. 8 zákona o DPH platiteľ dane neurčí napríklad v prípade:

- dodania tovaru na jeho osobnú spotrebu alebo na osobnú spotrebu jeho zamestnancov bezodplatne, ktoré sa považuje za dodanie tovaru za proti hodnotu podľa § 8 ods. 3 zákona o DPH. V tomto prípade pri určení základu dane platiteľ dane postupuje podľa § 22 ods. 5 zákona o DPH,
- dodania tovaru osobe, ktorá nemá osobitný vzťah k poskytovateľovi zdaniteľných plnení,
- dodania tovaru osobe, ktorá je platiteľom dane a má osobitný vzťah k platiteľovi dane (dodávateľovi), ak pri tomto tovare alebo službe má táto osoba (odberateľ) právo na odpočítanie dane v plnom rozsahu v zmysle § 49 zákona o DPH,

Na účely DPH **trhovou hodnotou na voľnom trhu** je suma, ktorú by príjemca plnenia musel zaplatiť pri obstaraní príslušného tovaru v tuzemsku na rovnakom obchodnom stupni nezávislému dodávateľovi tovaru v čase tohto dodania za podmienok spravodlivej hospodárskej súťaže. Ak nie je možné zistiť porovnateľné dodanie tovaru, trhovú hodnotu na voľnom trhu je suma, ktorá nie je nižšia ako kúpna cena príslušného tovaru alebo podobného tovaru a ak kúpna cena neexistuje, náklady na vytvorenie tovaru vlastnou činnosťou.

Hodnota nehnuteľnosti uvedená v znaleckom posudku by mohla byť využiteľná v prípade, ak by vyjadrovala trhovú hodnotu na voľnom trhu v zmysle ustanovenia § 22 ods. 8 zákona o DPH, čo v podstate znamená, že trhovú hodnotu na voľnom trhu by bola zistiteľná. V opačnom prípade je v zmysle ustanovenia § 22 ods. 8 zákona o DPH trhovou hodnotou na voľnom trhu pri dodaní tovaru suma, ktorá nie je nižšia ako kúpna cena príslušného tovaru alebo podobného tovaru, a ak kúpna cena neexistuje, **náklady na vytvorenie tovaru vlastnou činnosťou príslušného tovaru v čase dodania.**

Investičný majetok

Platiteľ DPH je povinný majetok, ktorý je na účely DPH definovaný ako investičný v § 54 ods. 2 zákona o DPH, osobitne sledovať. Okrem toho, že pri odpočítaní dane z investičného majetku aplikuje všeobecné pravidlá stanovené pre odpočet DPH, má platiteľ ďalšiu povinnosť – upraviť odpočítanú daň, ak v období nasledujúcom po zdaňovacom období, v ktorom ho nadobudol alebo vytvoril, zmení účel jeho použitia (§ 54 zákona o DPH), alebo rozsah použitia na podnikanie (§54a zákona o DPH).

Za investičný majetok na účely DPH sa považujú:

- hnuteľné veci, ktorých obstarávacia cena bez dane alebo vlastné náklady sú 3 319,39 eura a viac a ktorých doba použiteľnosti je dlhšia ako 1 rok
- stavby – teda aj inžinierske stavby, ktoré môžu podliehať zmene účelu ich použitia (napr. oploenie a sedačky štadióna), stavebné pozemky, byty a nebytové priestory
- nadstavby, prístavby a stavebné úpravy ktoré si vyžadovali stavebné povolenie

Podmienkou odpočítania dane z nadobudnutia investičného majetku je použitie tohto majetku na účely podnikania. Pre odpočítanie dane sa uplatnia všeobecné ustanovenia pre odpočítanie dane – § 49 až § 51 zákona o DPH. Platiteľ pri kúpe investičného majetku musí vedieť určiť, na aký účel svojho podnikania predmetný investičný majetok použije a v akom rozsahu ho použije na účel podnikateľský.

Obdobie na úpravu odpočítanej dane sa u každého nadobúdateľa nehnuteľného investičného majetku počíta odznovu, čo znamená, že obdobie na úpravu odpočítanej dane začína každému platiteľovi dane plynúť v roku, v ktorom nehnuteľný investičný majetok zaradil do užívania. Výnimkou je len prípad nadobudnutia nehnuteľného investičného majetku právnym nástupcom v rámci zlúčenia, splynutia alebo rozdelenia spoločností a prípad nadobudnutia nehnuteľného investičného majetku v rámci kúpy podniku alebo časti podniku podľa § 10 zákona o DPH platiteľom dane, ktorý sa na účely ustanovenia § 54b zákona o DPH považuje za právneho nástupcu.

Uvedením do užívania sa rozumie zabezpečenie všetkých technických funkcií potrebných na užívanie a splnenie všetkých povinností určených právnymi predpismi, najmä stavebnými, bezpečnostnými a pod.

Ak platiteľ dane dodá nehnuteľný investičný majetok pred jeho uvedením do užívania a zmení účel jeho použitia, upraví odpočítanú daň v kalendárnom roku, keď dodá nehnuteľný investičný majetok.

V priebehu sledovaného obdobia (5, alebo 20 rokov) je platiteľ dane povinný vykonať úpravu odpočítanej dane pri každej zmene účelu použitia investičného majetku. Úpravu odpočítanej dane platiteľ dane nevykoná, ak zmení účel použitia investičného majetku po uplynutí zákonom stanoveného obdobia. Výpočet sa vykoná podľa prílohy č. 1 zákona o DPH.

Výpočet zmeny účelu alebo rozsahu použitia IM – príloha zákona o DPH č. 1

$$DD = \frac{DV \times (A - B)}{5 \text{ alebo } 20} \times R$$

- DD** je výsledok úpravy odpočítanej dane, ktorý v prípade záporného znamienka predstavuje dodatočne odpočítateľnú daň (– DD) a v prípade kladného znamienka predstavuje dodatočne neodpočítateľnú daň (+ DD),
- DV** je daň vzťahujúca sa k obstarávacej cene investičného majetku alebo k vlastným nákladom investičného majetku, pričom obstarávacou cenou je aj hodnota splátok

vzťahujúcich sa na obstaranie investičného majetku formou nájmu s dojednaným právom kúpy prenajatej veci.

*S účinnosťou od 1. 1. 2016 na účely úpravy odpočítanej dane podľa § 54 alebo § 54a zákona o DPH, ktorú vykonáva platiteľ dane, ktorý nadobudol investičný majetok od platiteľa uplatňujúceho osobitnú úpravu podľa § 68d ods. 2 zákona o DPH alebo ktorý je platiteľom uplatňujúcim osobitnú úpravu, sa skratkou DV vo vzorci uvedenom v prílohe č. 1 rozumie **daň vzťahujúca sa na obstarávaciu cenu investičného majetku alebo vlastné náklady investičného majetku vo výške zodpovedajúcej sume, ktorú tento platiteľ zaplatil.***

- *A je číslo od 0 do 1, ktoré je podielom vyjadrujúcim výšku dane, ktorú platiteľ mal právo naposledy odpočítať pri investičnom majetku, k výške dane vzťahujúcej sa na obstarávaciu cenu investičného majetku alebo vlastným nákladom investičného majetku; vypočítaný podiel sa zaokrúhľuje na dve desatinné miesta nahor,*
- *B je číslo od 0 do 1, ktoré je podielom vyjadrujúcim výšku dane, ktorú platiteľ môže odpočítať pri investičnom majetku, k výške dane vzťahujúcej sa na obstarávaciu cenu investičného majetku alebo vlastným nákladom investičného majetku v kalendárnom roku, v ktorom nastanú dôvody na úpravu odpočítanej dane podľa § 54 alebo § 54a, alebo súbežne podľa § 54 a § 54a; vypočítaný podiel sa zaokrúhľuje na dve desatinné miesta nahor,*
- *R je počet kalendárnych rokov, ktoré zostávajú do skončenia obdobia na úpravu odpočítania dane vrátane roka, v ktorom došlo k zmene účelu použitia investičného majetku,*
- *DD je výsledok úpravy odpočítanej dane, ktorý v prípade záporného znamienka predstavuje dodatočne odpočítateľnú daň a v prípade kladného znamienka predstavuje dodatočne neodpočítateľnú daň,*
- *DV je daň vzťahujúca sa k obstarávacej cene investičného majetku alebo vlastným nákladom investičného majetku, pričom obstarávacou cenou je aj hodnota splátok vzťahujúcich sa na obstaranie investičného majetku formou nájmu s dojednaným právom kúpy prenajatej veci,*
- *A je číslo 1, ak platiteľ odpočítal daň v plnej výške, alebo číslo 0, ak platiteľ neodpočítal daň, alebo hodnota koeficientu vypočítaného po skončení kalendárneho roka, ak platiteľ pomerne odpočítal daň,*
- *B je číslo, ktoré predstavuje koeficient vypočítaný po skončení kalendárneho roka, v ktorom platiteľ zmenil účel použitia investičného majetku, alebo číslo 0, alebo číslo 1, a to podľa zmeny účelu použitia investičného majetku podľa § 54 ods. 3,*
- *R je počet kalendárnych rokov, ktoré zostávajú do skončenia obdobia na úpravu odpočítania dane vrátane roka, v ktorom došlo k zmene účelu použitia investičného majetku.*

5. Predaj investičného majetku, pri ktorom nebola odpočítaná DPH a pred predajom došlo k zvýšeniu jeho hodnoty (§ 53a zákona o DPH)

Ak si platiteľ pri investičnom majetku (hnuteľnom, stavbe) pri nadobudnutí neodpočítal DPH, následne prijal službu, ktorá viedla k trvalému zvýšeniu jeho hodnoty, je povinný opraviť odpočítanú DPH z tejto služby v zdaňovacom období, v ktorom tento IM dodal na svoju osobnú spotrebu, alebo na osobnú spotrebu svojich zamestnancov alebo ho dodal bezodplatne.

Obdobie, počas ktorého bude platiteľ dane v prípade dodania investičného majetku na iný účel ako na podnikanie povinný opraviť odpočítanú daň zo služby je:

- 60 kalendárnych mesiacov od zdaňovacieho obdobia, v ktorom uplatnil odpočítanie dane, ak ide o služby vykonané na hnuťel'nom investičnom majetku (§ 54 ods. 2 písm. a) zákona o DPH),
- 240 kalendárnych mesiacov od zdaňovacieho obdobia, v ktorom došlo k uplatneniu nároku na odpočítanie dane, ak ide o služby vykonané na nehnuteľnom investičnom majetku (§ 54 ods. 2 písm. b) zákona o DPH).

Výšku dane, ktorá bude vrátená do štátneho rozpočtu, ovplyvní dĺžka obdobia, v ktorom bol investičný majetok používaný na uskutočňovanie zdaniteľných plnení. Čím kratšie bude toto obdobie, tým vyššia suma dane odpočítaná z prijatých služieb, ktoré viedli k zvýšeniu jeho hodnoty, bude vrátená. Pri výpočte sumy dane na vrátenie platiteľ dane zohľadní aj tú skutočnosť, či daň z prijatých služieb bola odpočítaná v plnej výške alebo len pomerne (napr. podľa § 49 ods. 4, § 49 ods. 5 zákona o DPH).

Obdobie, na ktoré sa vzťahuje výška opravy odpočítanej dane, tzn. výška odpočítanej dane, ktorú platiteľ dane vráti do štátneho rozpočtu, začína kalendárnym mesiacom, v ktorom platiteľ dane dodal investičný majetok na osobnú spotrebu, na spotrebu svojich zamestnancov alebo dodal bezodplatne. Začiatok tohto obdobia neovplyvní skutočnosť, za ktoré zdaňovacie obdobie platiteľ dane odpočítanie uplatnil, ale kedy, v ktorom kalendárnom mesiaci bolo odpočítanie dane uplatnené. Uvedené obdobie končí uplynutím 60. kalendárneho mesiaca resp. 240. kalendárneho mesiaca od uplatnenia odpočítania dane. Platiteľ dane uplatňuje odpočítanie dane dňom podania daňového priznania, preto kalendárny mesiac, v ktorom podá daňové priznanie (riadne, dodatočné), v ktorom si uplatní odpočítanie dane z prijatých služieb vykonaných na investičnom majetku, je prvým kalendárnym mesiacom v rámci 60-tich resp. 240-tich kalendárnych mesiacov.

✓ **Príklad – Preradenie automobilu do súkromnej spotreby**

Platiteľ dane – FO dal dňa 15.1.2020 vymeniť tlmič výfuku, predné ochranné sklo a dal urobiť nový náter karosérie osobného automobilu, ktorý kúpil v roku bez možnosti odpočítania dane. Z prijatých plnení (výmena tlmiča výfuku, výmena predného ochranného skla a náteru karosérie) si uplatnil odpočítanie dane v plnej výške v zmysle § 49 ods. 2 zákona o DPH a to vo výške 2 000 € v zdaňovacom období január 2020. Daňové priznanie za toto zdaňovacie obdobie podal platiteľ dane dňa 20.2.2020

Platiteľ dane vyradil predmetný osobný automobil dňa 30.1.2021 z podnikateľského majetku za účelom jeho ďalšieho používania na súkromné účely.

Účtovná hodnota osobného automobilu ku dňu vyradenia je vo výške 0, avšak platiteľ dane je povinný vykonať opravu odpočítanej dane z prijatých plnení, ktorých si uplatnil odpočítanie dane: výmeny tlmiča výfuku, výmeny ochranného predného skla a náteru karosérie. Obdobie pre opravu odpočítanej dane u týchto plnení:

- začína v kalendárnom mesiaci, v ktorom bol automobil preradený do súkromnej spotreby – január 2021
- končí uplynutím 60. kalendárneho mesiaca od uplatnenia odpočítania dane (od kalendárneho mesiaca február 2020) - 31.1.2025

To znamená, že obdobie na opravu odpočítanej dane trvá 49 kalendárnych mesiacov a za toto obdobie je platiteľ dane A. B. povinný vrátiť odpočítanú daň do štátneho rozpočtu. Platiteľovi dane vznikne v zdaňovacom období, v ktorom došlo k vyradeniu osobného automobilu na osobnú spotrebu, tzn. január 2021, povinnosť vrátiť daň do štátneho rozpočtu

vo výške 1 633,30 € (2 000 : 60 x 49).

6. Úprava odpočítanej dane pri hnuťel'nom hmotnom majetku (§ 54d zákona o DPH)

Platiteľ, ktorý odpočítal časť dane podľa § 49 ods. 5 zákona o DPH (teda len v rozsahu použitia na podnikanie) pri hnuťel'nom hmotnom majetku a tento majetok je investičným majetkom, upraví odpočítanú daň, ak v období nasledujúcom po nadobudnutí zmení rozsah použitia majetku na účely podnikania a na iný účel ako na podnikanie. **Obdobie na úpravu odpočítanej dane je päť rokov** vrátane roka, v ktorom platiteľ nadobudol hnuťel'ný hmotný majetok.

Ak platiteľ nadobudne hnuťel'ný investičný majetok formou finančného lízingu, pri ktorom po nadobudnutí zmení rozsah použitia na účely podnikania a na iný účel ako na podnikanie, má sa za to, že obdobie na úpravu odpočítanej dane začalo plynúť v kalendárnom roku, v ktorom bol tento investičný majetok odovzdaný do užívania platiteľovi.

Úpravu odpočítanej dane vykoná v poslednom zdaňovacom období kalendárneho roka, v ktorom zmenil rozsah použitia hnuťel'ného hmotného majetku, a to za každý kalendárny rok do skončenia obdobia na úpravu odpočítanej dane vrátane kalendárneho roka, v ktorom zmenil rozsah použitia tohto majetku. Platiteľ postupuje podľa vzorca uvedeného v prílohe č. 1 zákona.

Ak platiteľ v priebehu sledovaného obdobia tento hnuťel'ný investičný majetok predá s uplatnením dane, posudzuje sa ako keby bol do konca sledovaného obdobia používaný na podnikanie.

✓ *Príklad - Predaj vozidla používaného na podnikanie aj súkromné účely*

Podnikateľ – platiteľ DPH kúpil v januári 2019 vozidlo za 48 000 eur (z toho DPH 8 000 eur). Vozidlo bude používať na podnikanie a aj na súkromné účely v pomere 80 : 20. Podľa § 49 ods. 5 zákona o DPH si odpočítal len pomernú časť vo výške 80 % a uplatní si za zdaňovacie obdobie január 2019 odpočítanie DPH vo výške 6 400 eur.

V roku 2020 platiteľ začne používať vozidlo na podnikanie v rozsahu 50 % na podnikanie – zmení pôvodný rozsah použitia na podnikanie. Platiteľ dane v roku 2021 predá predmetné motorové vozidlo.

Prvú úpravu odpočítanej DPH vykonaná v roku 2020 : $6\,400 \times (0,8 - 0,5) : 5 \times 4 = 1\,536$ (vráti časť odpočítanej DPH).

Druhú úpravu odpočítanej DPH vykoná v roku 2021 : $6\,400 \times (0,5 - 1) : 5 \times 3 = -1\,920$ (uplatní si dodatočný odpočet DPH za posledné zdaňovacie obdobie roka 2021).

7. Oslobodenie od dane pri dodaní tovaru, pri ktorom nebola odpočítaná daň (§ 42 zákona o DPH)

Oslobodené od dane je dodanie tovaru (jeho ďalší predaj), ktorý sa používal len na činnosti oslobodené od dane podľa § 28 až § 41 zákona, to znamená, že pri tomto tovare nemohla byť odpočítaná daň podľa § 49 ods. 3 zákona.

Oslobodenie od dane pri následnom predaji tovaru, pri obstaraní ktorého nevznikol nárok na odpočítanie DPH podľa § 42 zákona o DPH, sa uplatní len vtedy, ak v kalendárnom roku dodania neexistuje možnosť úpravy odpočítanej dane podľa § 54 zákona o DPH, t. j. úprava dane odpočítanej pri investičnom majetku (investičným majetkom sú aj hnuťel'né veci, ktorých obstarávací cena bez DPH alebo vlastné náklady sú najmenej 3 319,39 € a doba použiteľnosti je dlhšia ako jeden rok).

Ak existuje možnosť úpravy odpočítanej dane na základe § 54, platiteľ dane predá takýto tovar (pri ktorého kúpe si nemohol odpočítať DPH) s daňou na výstupe a následne má právo na vrátenie zodpovedajúcej časti DPH v poslednom zdaňovacom období kalendárneho roka.

Uvedený postup sa nebude vzťahovať na tovary, ktorých obstarávacia hodnota bola nižšia ako 3 319,39 €, t. j. tovar, ktorý nie je investičným majetkom na účely DPH. V týchto prípadoch sa uplatní oslobodenie od dane pri predaji tovaru, ak si pri pôvodnom nadobudnutí tovaru platiteľ dane nemohol odpočítať DPH.

✓ **Príklad - Predaj osobného auta používaného na oslobodenú činnosť**

Platiteľ DPH – poisťovňa, kúpil v roku 2017 osobný automobil za 48 000 €, z toho DPH 8 000 € nebola predmetom odpočítania, pretože nevznikol nárok na odpočítanie vzhľadom na ustanovenie § 49 ods. 3 zákona o DPH (použitie na činnosť oslobodenú od dane bez nároku na odpočítanie).

V marci roku 2021 došlo k predaju uvedeného automobilu. Rok 2021 je posledným – piatym rokom obdobia, v ktorom platiteľ sleduje zmenu účelu použitia majetku. Na základe ustanovenia § 42 zákona o DPH je platiteľ povinný jeho predaj zdaňovať a následne môže vykonať úpravu odpočítanej dane pri hnutelnom investičnom majetku podľa § 54 zákona o DPH. V poslednom zdaňovacom období roku 2021 si teda uplatní dodatočne odpočítateľnú DPH vo výške 1/5 z 8 000 €, t. j. uplatní si DPH vo výške 1 600 €.

Ak by poisťovňa automobil predala až v roku 2022, t. j. po uplynutí sledovaného 5-ročného obdobia, podľa § 42 zákona o DPH by uplatnila oslobodenie od dane.

5. Záver – zhrnutie

Bezodplatné dodanie (vyradenie)

- Základom dane pri bezodplatnom dodaní majetku ktorý je odpisovaným majetkom, je zostatková cena, ak v čase dodania bol tento majetok odpísaný v plnej výške, nevzniká daňová povinnosť
- Pri bezodplatnom dodaní majetku platiteľ, ktorého obstarávacia cena bola nižšia ako 1700 eur vrátane a doba použiteľnosti dlhšia ako 1 rok (drobný hmotný majetok), základom dane je zostatková cena, ktorá sa určí uplatnením fikcie štvorročného rovnomerného odpisovania tohto majetku.
- Bezodplatné dodanie (resp. vyradenie) obchodného majetku, pri kúpe ktorého síce nebola odpočítaná DPH, ale bol zhodnotený o súčasť, pri ktorej bola odpočítaná DPH, zakladá povinnosť odvieť daň z nákladov vynaložených na súčasť tovaru.
- V ostatných prípadoch bezodplatného dodania základom dane je cena, za ktorú bol nadobudnutý, vrátane nákladov súvisiacich s nadobudnutím

Kupujúci majú osobitný vzťah k platiteľovi – predávajúcemu

- Ak protihodnota je nižšia ako pre iných zákazníkov, základ dane je taký, ako je pre ostatných zákazníkov

Investičný majetok

- Predaj IM počas sledovaného obdobia (5 alebo 20 rokov) zakladá povinnosť upraviť odpočítanú daň
- Ak pri kúpe IM nebola odpočítaná DPH, ale pred predajom došlo na základe prijatej služby k trvalému zvýšeniu jeho hodnoty, vzniká povinnosť opraviť odpočítanú daň z prijatej služby

Oslobodenie od dane pri dodaní tovaru, pri ktorom nebola odpočítaná daň

- Ak ide o dodanie investičného majetku, pri ktorom je možnosť úpravy podľa § 54 zákona o DPH, platiteľ – predávajúci je povinný odvieť DPH pri predaji a zároveň si uplatní v poslednom zdaňovacom období kalendárneho roka právo na vrátenie zodpovedajúcej časti dane.
- V prípade ostatného majetku sa pri predaji uplatní oslobodenie od dane.

Referencie

Zákon č. 222/2004 Z. z. o dani z pridanej hodnoty v znení neskorších predpisov

Smernica Rady 2006/112/ES o spoločnom systéme dane z pridanej hodnoty

<http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?>

Dimenzie kvantifikácie škody pre účely znaleckého dokazovania v trestných činoch súvisiacich s manipuláciou verejného obstarávania**Dimensions of Damage Quantification for the Purpose of Expert Evidence in Crimes Related to the Manipulation of Public Procurement****Jakub Kintler¹, Daniela Rybárová²**

Ekonomická univerzita v Bratislave

Fakulta podnikového manažmentu

Katedra podnikovohospodárska

Dolnozemska cesta 1/b

852 35 Bratislava

Slovenská republika

E-mail: ¹jakub.kintler@euba.sk, ²daniela.rybarova@euba.sk**Abstrakt**

Súčasnú legislatívnu predpis SR neupravujú postup vyčíslenia škody, je preto potrebné pri jej kvantifikácii vychádzať z právnej úpravy upravujúcej zodpovednosť za spôsobenú škodu, ktorá priznáva poškodenému právo na náhradu skutočnej škody a ušlého zisku (predovšetkým Občiansky zákonník, Obchodný zákonník a Zákon o zodpovednosti za škodu spôsobenú pri výkone verejnej moci) a z nevyhnutných predpokladov vzniku zodpovednosti za spôsobenú škodu, vymedzených právnou teóriou a právnou praxou. Cieľom uvedeného príspevku je poukázať na zložitost' kvantifikácie škody pri trestných činoch machinácie verejného obstarávania a verejnej dražby. Zároveň špecifikovať metodický postup kvantifikácie škody pre aplikačnú prax pri zohľadnení rozhodnutia Najvyššieho súdu Slovenskej republiky Sp. zn.: 5To/2/2018.

Abstract

The current legislative regulations of the Slovak Republic do not regulate the procedure for quantifying the damage, therefore, it is necessary to base its quantification on the legal regulation governing liability for the damage caused, which secures the injured party the right to compensation for the actual damage and lost profits (in particular the Civil Code, the Commercial Code and the Act on Liability for Damage Caused in the Exercise of Public Authority), and on the necessary prerequisites for the establishment of liability for the damage caused, as defined by the legal theory and legal practice. The aim of the paper is to highlight the complexity of quantifying damages in the crimes of public procurement and public auction machinations. At the same time, to specify the methodological procedure of quantification of damage for the application practice, taking into account the decision of the Supreme Court of the Slovak Republic Case No.: 5To/2/2018.

Kľúčové slová: škoda, skutočná škoda, ušlý zisk, machinácie, verejné obstarávanie, verejná dražba

Keywords: damage, actual damage, lost profits, machinations, public procurement, public auction

JEL classification: K13, K14

1. Úvod

Činnosť znalcov v Slovenskej republike je vymedzená Zákonom č.382/2004 Z.z., Zákon o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších právnych predpisov (ďalej tiež ako „ZZTP“). Tento zákon sa vykonáva vyhláškou č.228/2018 Z.z., Vyhláška Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky z 20. júla 2018, ktorou sa vykonáva zákon č. 382/2004 Z. z. o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Ďalšími legislatívnymi predpismi sú:

- Vyhláška 491/2004 Z.z., Vyhláška Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky z 23. augusta 2004 o odmenách, náhradách výdavkov a náhradách za stratu času pre znalcov, tlmočníkov a prekladateľov,
- Vyhláška 492/2004 Z.z., Vyhláška Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky z 23. augusta 2004.

Vyššie citované legislatívne normy bližšie upravujú základný rámec znaleckej činnosti na území Slovenskej republiky. Znalec pri svojej činnosti prichádza do kontaktu s ďalšími legislatívnymi predpismi, ktoré nevyhnutne potrebuje pre svoju odbornú činnosť. Tiež v závislosti od skutočnosti, či pracuje pre súkromnú sféru alebo pre verejné orgány (polícia, súd) používa ustanovenia ďalších legislatívnych noriem, napríklad Civilný sporový poriadok, Trestný zákon, Trestný poriadok, Inštrukcia Ministerstva spravodlivosti č.7/2009 a ďalšie. Okrem vyššie spomenutých legislatívnych noriem, v závislosti od zadania znaleckého úkonu využíva znalec ďalšie legislatívne normy, odbornú literatúru a elektronické zdroje (rôzne databázy, web-stránky a pod.). Špecifický informačný zdroj predstavujú rozhodnutia Najvyššieho súdu Slovenskej republiky (ďalej tiež ako „NS SR“) a nálezy Ústavného súdu Slovenskej republiky (ďalej tiež ako „US SR“). Je však potrebné poznamenať, že rozhodnutia NS SR nemajú z hľadiska legislatívy SR mandatórny charakter, tzn. že nie sú právne záväzné vo vzťahu k zmene legislatívy, skôr predstavujú určité nasmerovanie v chápaní niektorých špecifik a výkladových možností jednotlivých legislatívnych predpisov.

Predkladaný príspevok sa zaoberá problematikou metodického postupu kvantifikácie škody pre účely konania orgánov činných v trestnom konaní (ďalej tiež „OČTK“) súvisiacich s manipuláciou verejného obstarávania. V súvislosti s touto problematikou budú definované základné parametre škody. Následne budú definované základné intencie verejného obstarávania podľa zákona č. 343/2015 Z.z., Zákon o verejnom obstarávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších právnych predpisov. Tiež bude použité aj rozhodnutie NS SR v problematike manipulácie verejného obstarávania.

2. Škoda

Súčasnú legislatívnu predpis SR neupravujú postup vyčíslenia škody, je preto potrebné pri jej kvantifikácii vychádzať z právnej úpravy upravujúcej zodpovednosť za spôsobenú škodu, ktorá priznáva poškodenému právo na náhradu skutočnej škody a ušlého zisku (predovšetkým Občiansky zákonník, Obchodný zákonník, zákon č. 514/2003 Z.z. o zodpovednosti za škodu spôsobenú pri výkone verejnej moci) a z nevyhnutných predpokladov vzniku zodpovednosti za spôsobenú škodu, vymedzených právnou teóriou a právnou praxou, a to predovšetkým zo všeobecne akceptovanej definície skutočnej škody.

Podľa ustanovenia § 442 ods. 1 Občianskeho zákonníka sa poškodenému „uhrádza (...) skutočná škoda a to, čo poškodenému ušlo (ušlý zisk)“.

Podľa ustanovenia § 379 Obchodného zákonníka sa poškodenému „...nahrádza (...) skutočná škoda a ušlý zisk.“

Podľa ustanovenia § 17 ods. 1 zákona č. 514/2003 Z.z. o zodpovednosti za škodu spôsobenú pri výkone verejnej moci „uhrádza sa skutočná škoda a ušlý zisk ...“.

Pri kvantifikácii skutočnej škody sa vychádza zo skutočnosti, že obsahom právnej zodpovednosti za porušenie povinnosti je (môže byť) povinnosť nahradiť skutočnú škodu. Škodou sa v tomto zmysle rozumie majetková ujma poškodeného, ktorú je nutné vyjadriť v hodnotovom, tzn. finančnom vyjadrení. Skutočná škoda je teda majetková ujma (vyjadriteľná v peniazoch), ktorá spočíva v zmenšení existujúceho majetku poškodeného a je vyjadriteľná v objeme majetkových hodnôt, ktoré je nutné vynaložiť na to, aby sa vec uviedla do pôvodného stavu. V prípade že, nie je možné vec vrátiť do pôvodného stavu, alebo to nie je účelné a efektívne, je potrebné vyjadriť/vyvážiť v peniazoch dôsledky vyplývajúce z tejto skutočnosti.

Druhú časť škody tvorí ušlý zisk. Ušlý zisk predstavuje majetkovú ujmu (vyjadriteľnú v peniazoch), ktorá spočíva v nerozmnožení existujúceho majetku poškodeného vyjadriteľnú v objeme majetkových hodnôt, teda to čo poškodenému ušlo.

3. Metodický postup kvantifikácie škody pri aplikácii § 266 Trestného zákona

Obsahovým vymedzením § 266 zákona č. 300/2005 Z.z., Trestný zákon v znení neskorších právnych predpisov je definícia trestného činu machinácie pri verejnom obstarávaní a verejnej dražbe a sadzieb odňatia slobody za jednotlivé skutkové podstaty naplnenia trestného činu. V súvislosti so správnou aplikáciou výšky trestu v zmysle § 266 ods. 2 a 3 podľa vyššie citovaného zákona je potrebné vyčíslieť výšku škody, ktorá vznikla protiprávnym konaním jednotlivých osôb. V tejto súvislosti vzniká viacero problémových okruhov, ako napríklad:

1. koho škoda sa počíta?
2. z akých podkladov sa bude škoda vyčíslňovať?
3. ako správne určiť výšku skutočnej škody a ušlého zisku?

Identifikácia subjektu

Prvým významným krokom k uplatneniu správneho postupu kvantifikácie škody podľa vyššie definovaných predpokladov je vymedzenie poškodeného subjektu. V prípade machinácií vo verejnom obstarávaní je predovšetkým poškodenou stranou verejný obstarávateľ, ktorý je postihnutý protiprávnym konaním osoby (osôb), ktoré sa dopustili ovplyvňovania verejnej súťaže, resp. verejnej dražby. Na druhej strane je však skupina subjektov, ktoré sú tiež poškodenými a to tým spôsobom, že v dôsledku machinácií pri verejnom obstarávaní a verejnej dražbe sa nemohli zúčastniť verejnej súťaže a tým im vznikla škoda vo forme ušlého zisku. Z hľadiska presného definovania pojmov v tomto druhom prípade hovoríme o hypotetickom ušlom zisku, teda abstraktnom zisku, ktorý by dosiahol subjekt (podnikateľ), ak by verejné obstarávanie resp. verejná dražba prebehla v štandardnom režime, tzn. v intenciách Zákona o verejnom obstarávaní. Túto skupinu poškodených by sme mohli pomenovať potenciálny subjekt (uchádzač) verejného obstarávania.

Škoda potencionálneho uchádzača verejného obstarávania predstavuje kvantifikáciu škody na úrovni ušlého zisku v zmysle odôvodnenia rozsudku Najvyššieho súdu SR Sp. zn.: 5To/2/2018 v ktorom sa uvádza: „*pre naplnenie skutkovej podstaty vzniku škody pre trestný čin machinácie pri verejnom obstarávaní a verejnej dražbe podľa § 266 zákona č. 300/2005 Z.z., Trestný zákon v znení neskorších právnych predpisov je potrebné vychádzať zo škody spôsobenej inému, a to prípadne aj **potencionálnemu súťažiacemu** vo verejnom obstarávaní alebo účastníkovi verejnej dražby*“.

Ďalej je v odôvodnení uvedené: „Pri vyčísl'ovaní takto spôsobenej škody pritom nemožno vychádzať zo získania prospechu v príčinnej súvislosti s trestným činom. Je tomu tak preto, lebo ponuka úspešného súťažiteľa/uchádzača by mohla byť v dôsledku takto zmanipulovaného verejného obstarávania, resp. dražby výrazne vyššia (nižšia), ako ponuka toho neúspešného. Inými slovami, práve v dôsledku trestného konania páchatel'ov (či už súťažiteľov/účastníkov, resp. vyhlasovateľov/usporiadateľov) by mohlo dôjsť k „umelému“ navýšeniu (poníženiu) víťaznej ceny; takto vygenerovaná cena však nemôže predstavovať škodu neúspešného súťažiteľa (uchádzača). Je preto presnejšie a aj právne správnejšie určovať spôsobenú škodu ako ujmu na zisku, na ktorý by poškodený inak vzhľadom na okolnosti a svoje pomery mal nárok, alebo ktorý by mohol odôvodnene dosiahnuť. Pre vyčíslenie takto spôsobenej škody bude potrebné ustáliť, aký zisk by neúspešný súťažiťel'/uchádzač mohol dosiahnuť nebyť trestnej činnosti páchatel'a. Pričom ziskom súťažiťel'a/uchádzača nie je celý objem zákazky, bez ohľadu na to, aké by mal súťažiťel'/uchádzač v súvislosti s verejným obstarávaním/dražbou náklady. Zisku je treba rozumieť (zjednodušene) ako rozdielu medzi výnosmi a nákladmi súvisiacimi s realizáciou predmetu zákazky (obdobne viď uznesenie najvyššieho súdu zo 6. novembra 2013, sp. zn. I Tost 21/2013)“.

Škoda potenciálnych uchádzačov verejného obstarávania bude predstavovať potenciálny zisk kvantifikovaný ako rozdiel výnosov a nákladov, resp. príjmov a výdavkov subjektov, ktorí sa nemohli zapojiť do verejného obstarávania v dôsledku protiprávneho konania verejného obstarávateľa.

Podkladová núdza

Ďalším krokom je zabezpečenie podkladov pre kvantifikáciu škody. Pre správne určenie výšky škody, ktorá v sebe obsahuje dve zložky: skutočnú škodu a ušlý zisk, je potrebné zabezpečiť podklady preukazujúce, že došlo k zníženiu majetku poškodeného, resp. k jeho nerozmnoženiu. V prípade machinácií vo verejnom obstarávaní pred samotným trestným stíhaním (vyšetrovaním) prebieha konanie pred Úradom verejného obstarávania (ďalej tiež ako „UVO“), ktorého výsledkom je sankcia. UVO v zmysle § 147 písm. j) Zákona o verejnom obstarávaní ukladá pokuty za správne delikty. Pred samotným udelením pokuty prebieha v zmysle § 169 vyššie citovaného zákona konanie o preskúmaní úkonov kontrolovaného, ktorého výsledkom je udelenie pokuty v prípade, že sa verejný obstarávateľ dopustil správneho deliktu. Výška pokuty verejnému obstarávateľovi je určená na základe závažnosti porušenia.

Pokuta udelená UVO verejnému obstarávateľovi, u ktorého boli identifikované porušenia Zákona o verejnom obstarávaní predstavuje v časti kvantifikácie škody, skutočnú škodu verejného obstarávateľa. Druhú časť škody predstavuje ušlý zisk. V tomto zmysle ušlý zisk predstavuje úsporu, ktorú mohol realizovať verejný obstarávateľ, ak by verejné obstarávanie prebehlo v intenciách zákona. Z matematického hľadiska ide o rozdiel medzi vysúťaženou sumou a sumou, ktorá mohla byť vysúťažená, ak by boli dodržané všetky legislatívne podmienky a verejná súťaž, resp. verejná dražba by prebehla štandardným spôsobom. Tu však narážame na podkladovú núdzu, pretože je potrebné poznať ponuky súťažiťel'ov a to aj potenciálnych, ktorí by sa mohli zapojiť do verejnej súťaže, ak by bola vyhlásená a realizovaná v medziach Zákona o verejnom obstarávaní.

Kvantifikácia škody

Prvú časť škody tvorí pokuta za porušenie Zákona o verejnom obstarávaní označená ako skutočná škoda. Druhú časť škody tvorí rozdiel ceny, ktorú verejný obstarávateľ vysúťažil a ktorá mohla byť vysúťažená – potenciálna (hypotetická) škoda. Škoda verejného obstarávateľa je potom súčtom skutočnej a potenciálnej škody a vypočítame ju na základe nižšie uvedeného vzorca:

$$\check{S}_{VO} = S_{\check{s}} + P_{\check{s}}$$

kde:

$\check{S}_{VO}$ – škoda verejného obstarávateľa

$S_{\check{s}}$ – skutočná škoda

$P_{\check{s}}$ – potenciálna škoda

Potenciálna škoda verejného obstarávateľa predstavuje rozdiel ceny, ktorú vysúťazil verejný obstarávateľ a ktorú mohol vysúťaziť, ak by bolo verejné obstarávanie realizované v súlade s legislatívnymi ustanoveniami Zákona o verejnom obstarávaní. Alternatívne pri aplikácii odôvodnenia rozsudku Najvyššieho súdu SR Sp. zn.: 5To/2/2018 je potenciálna škoda rozdiel medzi nákladmi a výnosmi, resp. príjmami a výdavkami, ktoré mohol dosiahnuť subjekt (súťažiteľ), ktorý sa mohol do verejného obstarávania zapojiť, keby bolo realizované v súlade s legislatívnymi ustanoveniami Zákona o verejnom obstarávaní. V tomto prípade by malo ísť o interval hodnôt zisku, ktorý mohli dosiahnuť potenciálni uchádzači verejného obstarávania zo zákazky, ktorá bola predmetom verejného obstarávania, za predpokladu, že by verejné obstarávanie prebehlo v intenciách Zákona o verejnom obstarávaní.

3. Záver

Škoda predstavuje určitú ujmu, ktorá vznikla poškodenému a je ju potrebné nahradiť. V zmysle legislatívy SR škodou rozumieme skutočnú škodu a ušlý zisk. Tento článok poukazuje na niektoré špecifiká súvisiace s kvantifikáciou škody pre účely trestného konania, predovšetkým konaní smerujúceho k machináciám pri verejnom obstarávaní. Pre tento trestný čin sa škoda skladá z dvoch častí a to skutočnej škody a potenciálnej škody.

Skutočná škoda predstavuje majetkovú ujmu (vyjadriteľnú v peniazoch), ktorá spočíva v zmenšení existujúceho majetku poškodeného a je vyjadriteľná v objeme majetkových hodnôt, ktoré je nutné vynaložiť na to, aby sa vec uviedla do pôvodného stavu. V prípade že, nie je možné vec vrátiť do pôvodného stavu, alebo to nie je účelné a efektívne, je potrebné vyjadriť/vyvážiť v peniazoch dôsledky vyplývajúce z tejto skutočnosti. Pre účely trestného konania v súvislosti s machináciami verejného obstarávania skutočnú škodu predstavuje pokuta vyrubená UVO verejnému obstarávateľovi, ktorý sa protiprávneho konania dopustil.

Potenciálna škoda predstavuje majetkovú ujmu (vyjadriteľnú v peniazoch), ktorá spočíva v nerozmnožení existujúceho majetku poškodeného vyjadriteľnú v objeme majetkových hodnôt, teda to čo poškodenému ušlo. Pre účely trestného konania v súvislosti s machináciami verejného obstarávania potenciálna škoda predstavuje rozdiel ceny, ktorú vysúťazil verejný obstarávateľ a ktorú mohol vysúťaziť, ak by bolo verejné obstarávanie realizované v súlade s legislatívnymi ustanoveniami Zákona o verejnom obstarávaní. Alternatívne pri aplikácii odôvodnenia rozsudku Najvyššieho súdu SR Sp. zn.: 5To/2/2018 je potenciálna škoda rozdiel medzi nákladmi a výnosmi, resp. príjmami a výdavkami, ktoré mohol dosiahnuť subjekt (súťažiteľ), ktorý sa mohol do verejného obstarávania zapojiť, keby bolo realizované v súlade s legislatívnymi ustanoveniami Zákona o verejnom obstarávaní. V tomto prípade by malo ísť o interval hodnôt zisku, ktorý mohli dosiahnuť potenciálni uchádzači verejného obstarávania zo zákazky, ktorá bola predmetom verejného obstarávania, za predpokladu, že by verejné obstarávanie prebehlo v intenciách Zákona o verejnom obstarávaní.

PodĎakovanie

Článok je výstupom projektu MŠ SR VEGA číslo x/xxxx/xx pod názvom: v rozsahu 100 %

Referencie

Zákon č. 382/2004 Z.z., Zákon o znalcoch tlmočníkoch a prekladateľoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v platnom znení.

Zákon č. 40/1964 Zb., Občiansky zákonník v znení neskorších zmien.

Zákon č. 513/1991 Zb., Obchodný zákonník.

Zákon č. 514/2003 Z.z., Zákon o zodpovednosti za škodu spôsobenú pri výkone verejnej moci v znení neskorších právnych predpisov.

Zákon č. 343/2015 Z.z., Zákon o verejnom obstarávaní v platnom znení.

Zákon č. 300/2005 Z.z., Trestný zákon v znení neskorších právnych predpisov.

Rozsudok NS SR Sp. zn.: 5To/2/2018.

Vyhláška Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č.228/2018 Z.z. z 20. júla 2018, ktorou sa vykonáva zákon č. 382/2004 Z. z. o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Vyhláška Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 491/2004 Z.z. z 23. augusta 2004 o odmenách, náhradách výdavkov a náhradách za stratu času pre znalcov, tlmočníkov a prekladateľov.

Vyhláška Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 492/2004 Z.z. z 23. augusta 2004.

Znalecká činnosť a znalecké úkony

Expertise and Expert Acts

Milan Kubica

Ekonomická univerzita v Bratislave
Fakulta podnikového manažmentu
Dolnozemska cesta 1
Bratislava, 85235
Slovenská republika
E-mail: milan.kubica@euba.sk

Nikola Švejdová

CORPORA, a.s.
Záhradnícka 68
Bratislava, 821 08
Slovenská republika
E-mail: svejdova@corpora.sk

Abstrakt

V znaleckej legislatíve je uzákonené, že druh znaleckého úkonu musí zodpovedať zložitosti znaleckého skúmania, pričom zodpovednosť za jeho výber nesie znalec. Ako znalecké úkony sú definované najmä znalecký posudok a jeho doplnenie, odborné stanovisko alebo potvrdenie a odborné vyjadrenie a vysvetlenie. Teória je jasná, prax zrejme zložitejšia, a to predovšetkým problematika ostatných znaleckých úkonov. V príspevku sa zameriame na definovanie úkonov znaleckej činnosti, s bližším upriamením pozornosti na pojmy „doplnenie znaleckého posudku“, „odborné stanovisko“, „potvrdenie“, „odborné vyjadrenie“, „vysvetlenie“ a „ostatné úkony znaleckej činnosti“ z hľadiska legislatívnej úpravy, komentárov k zákonu o znalcoch a znaleckej praxe, nakoľko ani medzi znalcami nie sú niektoré názory zjednotené.

Abstract

It is enacted in expert legislation that the type of expert act must correspond to the complexity of the expert examination, while the expert is responsible for its selection. Expert acts are defined in particular as an expert opinion and its supplement, an expert opinion or confirmation and an expert statement and explanation. The theory is clear, the practice is probably more complicated, especially the issue of other expert acts. In the article we will focus on the definition of acts of expert activity, with closer attention to the terms "supplement of expert report", "expert opinion", "confirmation", "expert statement", "explanation" and "other acts of expert activity" in terms of legislation, comments on the law and expert practice, because even among experts, some opinions are not unified.

Kľúčové slová: znalecké úkony, znalecký posudok, ostatné úkony znaleckej činnosti

Keywords: expert acts, expert report, other acts of expert activity

JEL classification: K19

1. Úvod

Znalcom je fyzická osoba alebo právnická osoba splnomocnená štátom na vykonávanie činnosti podľa zákona o znalcoch, ktorá je zapísaná v zozname znalcov, tlmočníkov a prekladateľov alebo nie je zapísaná v tomto zozname, ak je ustanovená za znalca podľa § 15 zákona o znalcoch. Znaleckú činnosť v podmienkach Slovenskej republiky upravuje zákon č. 382/2004 Z. z. o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov a vyhláška č. 228/2018, ktorou sa vykonáva zákon č. 382/2004 Z. z.

Znalecká činnosť (§ 16, ods. 1 zákona č. 382/2004 Z. z.) je špecializovaná odborná činnosť vykonávaná za podmienok ustanovených v tomto zákone znalcami pre zadávateľa.

V § 16 ods. 1 je definované, že **úkonmi znaleckej činnosti** sú najmä znalecký posudok a jeho doplnenie, odborné stanovisko alebo potvrdenie a odborné vyjadrenie a vysvetlenie.

V príspevku sa zameriame na definovanie úkonov znaleckej činnosti, s bližším upriamením pozornosti na pojmy „doplnenie znaleckého posudku“, „odborné stanovisko“, „potvrdenie“, „odborné vyjadrenie“, „vysvetlenie“ a „ostatné úkony znaleckej činnosti“ z hľadiska legislatívnej úpravy, komentárov k zákonu o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch (ďalej len „ZZTP“ alebo „zákon o znalcoch“) a znaleckej praxe.

2. Znalecké úkony

V zákone o znalcoch je definované, že úkonmi znaleckej činnosti sú **najmä** znalecký posudok a jeho doplnenie, odborné stanovisko alebo potvrdenie a odborné vyjadrenie a vysvetlenie.

Použitie slova „najmä“ v čitateľovi evokuje, že znaleckými úkonmi nie sú len znalecký posudok a jeho doplnenie, odborné stanovisko alebo potvrdenie a odborné vyjadrenie a vysvetlenie, ale aj iné úkony, ktoré nie sú v § 16 ods. 1 zákona o znalcoch exaktne vymenované.

Komentár k § 16 ods. 1 zákona o znalcoch je nasledovný¹: „Ustanovenie ďalej obsahuje demonštratívny výpočet úkonov znaleckej činnosti, čo znamená, že výslovne sú uvedené najčastejšie znalecké úkony, no o znalecký úkon pôjde aj v prípade odlišne označených úkonov, a to za predpokladu, že spadajú pod definíciu znaleckého úkonu. Pre posúdenie toho, či ide o znalecký úkon, nie je dôležité označenie úkonu, ale jeho obsah, t. j. či úkon má, alebo nemá základné vlastnosti znaleckého úkonu, predovšetkým či je opatrený úradnou pečiatkou znalca, či obsahuje vyhlásenie, že je vykonaný znalcom zapísaným v zozname znalcov, či je úkon zapísaný v denníku a pod.“ Podľa vyjadrenia Ministerstva spravodlivosti SR „možno pod znaleckým úkonom rozumieť najmä znalecký posudok a odborné vyjadrenie a s tým spojené všetky činnosti slúžiace k ich vyhotoveniu“. Znaleckým úkonom je podľa tohto vyjadrenia MS SR napr. aj obhliadka.

2.1. Znalecký posudok

Štruktúra a náležitosti **znaleckého posudku** sú bližšie definované v zákone o znalcoch, resp. vo vykonávacej vyhláške.

Komentár k legislatíve upravujúcej znalecký posudok je nasledovný:² „Najčastejšie vykonávaným znaleckým úkonom je znalecký posudok, ide o najkomplexnejší zo všetkých

¹ DANKOVČÍK, J. – JURAN, J. – KOŠUTH, M. (2020): Zákon o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch. Komentár. s.164, 187.

² DANKOVČÍK, J. – JURAN, J. – KOŠUTH, M. (2020): Zákon o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch. Komentár. s.164.

znaleckých úkonov. Z uvedeného dôvodu sú jeho náležitosti pomerne detailnejšie upravené v § 17 ZZTP, na ostatné, jednoduchšie znalecké úkony, sa na základe § 18 ods. 1 ZZTP primerane uplatní znenie § 17 ods. 5 ZZTP.

Vypracovanie znaleckého posudku sa na základe § 1 vyhlášky č. 492/2004 Z. z. vyžaduje vždy, ak je úlohou znalca stanovenie všeobecnej hodnoty majetku, čo je výslovne upravené napríklad v § 111 ods. 2 zákona č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) v z. n. p. na účely určenia náhrady za vyvlastnené pozemky a stavby.“

2.2. Ostatné úkony znaleckej činnosti

Ostatným úkonom znaleckej činnosti sa v zákone o znalcoch venuje § 18, v ktorom je ustanovené, že na vykonanie ostatných úkonov znaleckej činnosti sa primerane použije ustanovenie § 17 ods. 5. V každom znaleckom úkone musí byť odôvodnený postup a musí byť zabezpečená jeho preskúmateľnosť. Druh znaleckého úkonu pritom musí zodpovedať zložitosti znaleckého skúmania, zodpovednosť za jeho výber nesie znalec; to neplatí, ak bol druh znaleckého úkonu určený súdom alebo iným orgánom verejnej moci.

Komentár k § 18 zákona o znalcoch je nasledovný³: „Ostatné úkony znaleckej činnosti sa používajú v „jednoduchších“ prípadoch. Ide napr. o odborné vyjadrenie.

ZZTP bližšie upravuje len obsahové náležitosti znaleckého posudku. Pri vykonávaní iného druhu znaleckého úkonu treba primerane použiť ustanovenia pojednávajúce o obsahových náležitostiach znaleckého posudku. Jednoduchší druh znaleckého úkonu je (čo do dôsledkov) v zásade rovnocenný znaleckému posudku, odlišuje sa len rozsahom a zložitou riešenej úlohy. Východiskom pre výklad slovného spojenia primerané použitie obsahových náležitostí vlastných pre znalecké posudky je preskúmateľnosť ako základná vlastnosť akéhokoľvek druhu znaleckého úkonu. Iný druh znaleckého úkonu ako znalecký posudok musí byť opatrený podpisom, úradnou pečiatkou, znaleckou doložkou a dátumom.

Kritérium pre výber vhodného druhu znaleckého úkonu je stupeň zložitosti znaleckého skúmania. V súkromnoprávnom vzťahu za výber správneho druhu znaleckého úkonu nesie zodpovednosť znalec, naopak, v konaní pred orgánom verejnej moci rozhoduje o druhu znaleckého úkonu konajúci orgán verejnej moci. Uvedené, prirodzene, nebráni tomu, že znalec s ohľadom na povahu znaleckého skúmania navrhne konajúcemu orgánu verejnej moci vhodnejší druh znaleckého úkonu. Na riešenie uvedenej otázky je priestor predovšetkým v štádiu pred pribratím, resp. ustanovením znalca do konania.“

Zo znenia ZZTP a komentára k nemu vyplýva, že za ostatné úkony znaleckej činnosti považujeme iné, ako znalecký posudok.

Podme si preto bližšie špecifikovať ostatné úkony znaleckej činnosti, a to doplnenie znaleckého posudku, odborné stanovisko, odborné vyjadrenie, potvrdenie a vysvetlenie.

Doplnenie znaleckého posudku (znaleckého úkonu)

Doplnenie znaleckého posudku je definované v § 17 ods. 7 – 9 zákona o znalcoch. Ustanovené je, že znalec na požiadanie zadávateľa, vykoná doplnenie znaleckého úkonu:

- a) ak boli dodatočne zistené nové skutočnosti majúce vplyv na závery znalca, ktoré neboli zohľadnené v podanom znaleckom úkone, a požiada o to zadávateľ,
- b) na odstránenie metodických alebo formálnych chýb v podanom znaleckom úkone z vlastného podnetu alebo na výzvu zadávateľa (znalec vykoná doplnenie znaleckého úkonu bez zbytočného odkladu a bez nároku na odmenu).

³ DANKOVČÍK, J. – JURAN, J. – KOŠUTH, M. (2020): Zákon o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch. Komentár. s.187-188.

K doplneniu znaleckého úkonu sa pripája znalecká doložka s uvedením čísla úkonu, pod ktorým je úkon zapísaný v denníku. Doplnením znaleckého úkonu nemožno meniť účel úkonu, na ktorý bol vypracovaný.

Potvrdenie, Vysvetlenie

Potvrdeniu a vysvetleniu, ako znaleckým úkonom, sa v zákone o znalcoch venuje jediná veta, a to v § 17 odst. 7: „Na požiadanie zadávateľa znalec potvrdí a doplní písomne podaný znalecký posudok alebo jeho obsah bližšie vysvetlí.“

Odborné vyjadrenie, Odborné stanovisko

Detailnejšie vysvetlenie pojmov „Odborné stanovisko“ a „Odborné vyjadrenie“ sa v zákone o znalcoch alebo vo vykonávacej vyhláške nenachádza. Aké-také vysvetlenie medzi pojmi „odborný“ a „znalecký“ je možné nájsť v zákone č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok a v zákone č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok.

Ak je potrebné posudzovať skutočnosti, na ktoré treba **odborné znalosti**, súd na návrh vyžiada **odborné vyjadrenie od odborne spôsobilej osoby** (§ 206 zákona č. 160/2015 Z. z.).

Ak sú na objasnenie skutočnosti dôležitej pre trestné konanie potrebné **odborné znalosti**, vyžiada orgán činný v trestnom konaní a v konaní pred súdom predseda senátu **odborné vyjadrenie mimo znaleckú činnosť** vykonávanú podľa osobitného zákona. V jednoduchých prípadoch sa možno uspokojiť s písomným potvrdením, o ktorého správnosti nie sú pochybnosti. O vyžiadaní odborného vyjadrenia alebo písomného potvrdenia sa rozhodne opatrením. Orgán činný v trestnom konaní alebo súd vyžiada odborné vyjadrenie alebo písomné potvrdenie **predovšetkým od organizácie špecializovanej na činnosť**, ktorá je obsahom odborného vyjadrenia alebo písomného potvrdenia. Táto organizácia v odbornom vyjadrení alebo písomnom potvrdení uvedie meno osoby, ktorú možno vypočúť ako svedka k obsahu odborného vyjadrenia alebo písomného potvrdenia. Ak to okolnosti prípadu vyžadujú, tomu, kto spracováva odborné vyjadrenie, sa umožní, aby sa v potrebnom rozsahu oboznámil s obsahom spisu, najmä s vykonanými dôkazmi. Na jeho návrh možno tiež vykonať dôkazy, ktoré potrebuje na účely podania odborného vyjadrenia (§ 141 zákona č. 301/2005 Z. z.).

Z týchto definícií vychádza, že **odborné vyjadrenie** sa vyžiada v prípadoch, v ktorých treba **odborné znalosti**, pričom odborné vyjadrenie sa vyžiada **mimo znaleckú činnosť od špecializovanej organizácie** (teda nie znalca / znaleckej organizácie).

Na druhej strane ak je potrebné posudzovať skutočnosti, na ktoré treba **vedecké poznatky**, a pre zložitosť posudzovaných otázok nepostačuje vyžiadanie „odborného stanoviska“, súd na návrh nariadi **znalecké dokazovanie** a ustanoví **znalca**. V písomnom **znaleckom posudku** znalec odpovie na položené otázky; nevyjadruje sa k právnomu posúdeniu veci. Ak súd ustanovil viacerých znalcov, môžu vypracovať spoločný posudok. Návrh na nariadenie znaleckého dokazovania znaleckým ústavom je prípustný len v obzvlášť závažných prípadoch vyžadujúcich si osobitné vedecké posúdenie, alebo ak závery znalcov sú v zrejmom rozpore (§ 207 zákona č. 160/2015 Z. z.).

Ak pre **zložitosť objasňovanej skutočnosti** nie je postup podľa § 141 (odborné vyjadrenie) postačujúci, príberie orgán činný v trestnom konaní a v konaní pred súdom predseda senátu znalca na podanie **znaleckého posudku**. Ak ide o objasnenie skutočnosti obzvlášť zložitej, príberú sa dvaja znalci. Dvoch znalcov treba pribrať vždy, ak ide o pitvu mŕtvol. O pribratí znalca sa rozhodne uznesením. Orgán činný v trestnom konaní alebo súd príberie do trestného konania na podanie znaleckého posudku predovšetkým **znaleckú organizáciu špecializovanú na činnosť**, ktorá je obsahom znaleckého posudku. Táto organizácia v znaleckom posudku uvedie meno znalca, ktorého možno vypočúť k obsahu znaleckého posudku (§ 142, 143 zákona č. 301/2005 Z. z.).

Z týchto definícií vychádza, že ak ide o posúdenie **zložitejších skutočností**, na ktoré treba **vedecké poznatky**, ustanoví sa **znalec – znalecká organizácia** na podanie **znaleckého posudku**.

Na potrebu rozlišovať medzi odbornou činnosťou (mimo znaleckej činnosti) a znaleckou činnosťou, pričom princípy členenia sú obdobné v Trestnom poriadku aj v Civilnom sporovom poriadku, upozorňuje aj komentár k ZZTP:⁴ „Z dikcie § 141 ods. 1 Trestného poriadku je zrejmé, že ide o činnosť vykonanú mimo znaleckej činnosti, čo síce nebráni tomu, aby bolo odborné vyjadrenie podľa tohto ustanovenia vyžiadané od osoby, ktorá má právne postavenie znalca, avšak v takom prípade nemôže ísť o znalecký úkon. Na tom nič nemení skutočnosť, že odborné vyjadrenie je podľa ZZTP jedným z demonštratívne uvedených znaleckých úkonov, keďže odborné vyjadrenie nemožno stotožniť s odborným vyjadrením mimo znaleckú činnosť vykonávanú podľa ZZTP. Uvedené má viaceré právne relevantné dopady, kým za znaleckú činnosť, vzniká znalci nárok na znalečné, za vypracovanie odborného vyjadrenia mimo znaleckú činnosť, vzniká spracovateľovi podľa § 152 ods. 3 Trestného poriadku iba nárok na náhradu nevyhnutných výdavkov a ušlej mzdy, alebo iného preukázateľného ušlého príjmu. Nie je preto v súlade s právnou úpravou, ak je na základe § 141 ods. 1 Trestného poriadku vypracovaný znalecký úkon, tak ako nie je v súlade s právnou úpravou, ak si znalec za takto vypracovaný úkon vyúčtuje znalečné a ak mu ho zadávateľ prizná. Žiaľ, v praxi je popísaný postup pomerne bežný. Podobné členenie je upravené aj pre civilný proces, podľa § 206 Civilného sporového poriadku.“

V Civilnom sporovom poriadku a Trestnom poriadku je teda zadefinované, v akých prípadoch sa vyžaduje podanie odborného vyjadrenia (mimo znaleckú činnosť od odborne spôsobilej osoby) a znaleckého posudku (znalec – znalecká organizácia). Pri tomto zadefinovaní sú použité pojmy „odborné znalosti“ a „vedecké poznatky“. Čitateľovi sa preto naskytuje otázka: Kde je hranica medzi odbornými znalosťami a vedeckými poznatkami?

Obdobná otázka je aj: Aký je rozdiel medzi odborným vyjadrením a odborným stanoviskom? V Civilnom sporovom poriadku a Trestnom poriadku je používané len slovné spojenie „odborné vyjadrenie“. A čo odborné stanovisko? V akých prípadoch sa vypracuje odborné stanovisko? Z lexikologického hľadiska sú významy slov „stanovisko“ a „vyjadrenie“ nasledovné:

- **stanovisko** – postoj (východisko posudzovania, Aké je vaše stanovisko, váš postoj k posudzovanej veci?), stanovisko (z tvojho stanoviska je to pravda), názor (chápanie skutočností), postoj (mať zlý postoj, zlé stanovisko k niečomu), stavať sa (prejavovať k niekomu, niečomu istý postoj – mať/zaujať postoj, mať/zaujať stanovisko)⁵;
- **vyjadrenie** – kritika, odborné, znalecké zhodnotenie niečoho, posudok (odborné zhodnotenie, posúdenie niečoho), vyjadrenie (krátky slovný prejav), prejav (vyslovenie názorov, postojov a pod.), príspevok (kratší prejav, ktorým hovoriaci prispieva k riešeniu nejakého problému)⁶.

Ani jazykovedné vysvetlenie slov „stanovisko“ a „vyjadrenie“ neprinieslo z pohľadu znaleckých úkonov žiadne podstatnejšie vysvetlenie. Vyjadrenie môžeme chápať ako vyslovenie odborných názorov, postojov (postoj = stanovisko). Na druhej strane, ak máme

⁴ DANKOVČÍK, J. – JURAN, J. – KOŠUTH, M. (2020): Zákon o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch. Komentár. s. 165.

⁵ Slovníkový portál Jazykovedného ústava E. Štúra SAV. Dostupné na internete: <https://slovník.juls.savba.sk/?d=sss>

⁶ Slovníkový portál Jazykovedného ústava E. Štúra SAV. Dostupné na internete: <https://slovník.juls.savba.sk/?d=sss>

k určitej problematike isté stanovisko, musíme toto stanovisko vysvetliť a vyjadriť sa k nemu (vyjadrenie stanoviska).

3. Záver

V znaleckej legislatíve je uzákonené, že druh znaleckého úkonu musí zodpovedať zložitosti znaleckého skúmania, pričom zodpovednosť za jeho výber nesie znalec. Ako znalecké úkony sú definované najmä znalecký posudok a jeho doplnenie, odborné stanovisko alebo potvrdenie a odborné vyjadrenie a vysvetlenie. Teória je jasná, prax zrejme zložitejšia. Kde nájsť hranicu medzi jednoduchými a zložitejšími prípadmi? Kedy sú na posúdenie problematiky potrebné odborné znalosti a kedy už vedecké poznatky? Vypracováva znalec odborné vyjadrenie ako znalecký úkon podľa ZZTP alebo podľa § 141 Trestného poriadku a § 206 Civilného správneho poriadku, kedy toto odborné vyjadrenie nie je znaleckým úkonom? A aký je rozdiel medzi odborným vyjadrením a odborným stanoviskom? Výber druhu znaleckého úkonu a zodpovednosť za tento výber má znalec. Ale ako zadávateľovi vysvetliť, že pre jeho problematiku postačuje odborné vyjadrenie, keď on zastáva názor, že znalecký posudok „na súde zaväži viac“?! Riešenie by mohlo priniesť detailnejšie, legislatívne podložené špecifikovanie ostatných znaleckých úkonov, ako aj väčšia osвета o rovnosti dôkazných prostriedkov – znaleckých posudkov a ostatných úkonov znaleckej činnosti.

Referencie

DANKOVČÍK, J. – JURAN, J. – KOŠUTH, M. (2020): Zákon o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch. Komentár. Bratislava: Wolters Kluwer, 2020. ISBN 978-80-571-0255-7.

Slovníkový portál Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV. Dostupné na internete: <https://slovník.juls.savba.sk/?d=sss>.

Vyhláška Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 228/2018 Z. z., ktorou sa vykonáva zákon č. 382/2004 Z. z. o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 382/2004 Z. z. o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok.

Zákon č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok.

Znalecká a odborná činnosť v trestnom konaní**Expert and Professional Activity in Criminal****Edita Lukáčiková**

Akadémia policajného zboru v Bratislave

Katedra informatiky a manažmentu

E-mail: ediata.lukacikova @akademiapz.sk

Abstrakt

Problematika znaleckej a odbornej činnosti ma veľký význam pre účely dokazovania v trestnom konaní. Príspevok sa venuje základnej charakteristike výkonu znaleckej činnosti. Čitateľa oboznámi s inštitútom znalca, znaleckou činnosťou vo všeobecnosti ako aj s normami upravujúcimi znaleckú činnosť v rámci trestného konania. Autor sa ďalej venuje aj odbornej činnosti a činnosti konzultanta využívaných v trestnom konaní mimo znaleckú činnosť.

Abstract

This article focuses on the role of the expert in criminal proceeding and the related issues of the expert evidence. The autor explain expert activities in general as well as the standards governing expert services in criminal proceeding and the position of the expert institute. Autor briefly explains the professional activities utilized in criminal proceedings outside expert activity.

Kľúčové slová: znalec, znalecká činnosť, odborná činnosť, konzultant, dokazovanie, znalecké dokazovanie

Keywords: expert, expert activity, professional activity, consultant, evidence, expert evidence

JEL classification: K14, K40

1. Úvod

Znalecká činnosť je neodmysliteľnou súčasťou nášho života. Uplatňuje sa v procese aplikácie práva, pri dokazovaní vo všetkých druhoch konania, či už v občianskoprávnom, trestnom, správnom súdnictve, pred správnymi orgánmi, rozhodcovskom konaní, ako aj v iných právnych oblastiach. V poslednom období je znalecká činnosť podrobená častej kritike, je možné sledovať intenzívne snahy o jej kontrolu až reguláciu, zmeny legislatívnej normy upravujúcej jej činnosť. Je to najmä z dôvodu, že nároky na túto prácu rastú a znalci v rámci svojej činnosti riešia čoraz náročnejšie problémy.

Znalecká činnosť má interdisciplinárny charakter, čo znamená, že sa zriaďuje ako forma poznávania, ktorá využíva metódy vedeckého skúmania. Činnosť znalca je v právnych odvetviach využívaná najmä z toho dôvodu, že predstavuje dôležitý prostriedok dôkazného práva, ktorý je z hľadiska objektívneho rozhodovania nenahraditeľný pre náležité zistenie skutkového stavu. Hlavnou úlohou znalca je objasniť skutočnosti dôležité pre rozhodnutie vo veci samej, ktorých objasnenie si vyžaduje odborné znalosti, vedomosti a kvalifikáciu v určitom vednom odbore.¹

¹ MEDVEĎOVÁ, S., KOVÁČ, P. *Aktuálna úprava znaleckej činnosti*. In: Protialkoholický obzor, 2004. s. 283 - 292

V rámci trestného konania základným predpokladom pre správne a spravodlivé rozhodnutie je náležité zistenie skutkového stavu. S tým súvisí otázka dokazovania, v ktorej nezastupiteľnú úlohu má znalecký posudok ako jeden z najdôležitejších dôkazných prostriedkov. Vyšetrovanie trestných činov je preto úzko previazané s odbornými znalosťami znalcov pôsobiacich v rôznych odboroch a odvetviach znaleckej činnosti. Posúdenie určitých otázok týmito odborníkmi umožňuje vyriešiť mnohé skutočnosti a tak zistiť objektívnu pravdu o spáchanom skutku. Zároveň slúži orgánom činným v trestnom konaní ako podklad pre ich rozhodnutie, príp. vykonanie ďalších právnych úkonov.

„Výsledky znaleckého dokazovania sú tvorené informáciami, ktoré sú síce získavané prostredníctvom aktívnej činnosti osoby - znalca, ale spravidla tento využíva na ich získanie rôzne vecné a listinné dôkazy, ktoré podrobuje znaleckému skúmaniu, resp. slúžia ako informačný podklad na správne vykonanie znaleckého skúmania. Z uvedeného je možné dospieť k záveru, že výsledky znaleckého skúmania patria spolu s dôkazmi získanými vyšetrovacím pokusom a rekonštrukciou do osobitnej skupiny dôkazov, ktoré sú získavané z dôkazných prostriedkov, ktoré sú zamerané tak na vecné stopy, ako aj na stopy vo vedomí ľudí, a ktorých nositeľmi je zároveň človek, ako i hmotná vec.“²

2. Právna úprava znaleckej činnosti

Znalecká činnosť sa charakterizuje ako činnosť potrebná na objasnenie dôležitých skutočností, na ktorú sú nevyhnutné odborné znalosti a skúsenosti osobitne kvalifikovaných odborníkov – znalcov alebo znaleckých ústavov³.

Znalecká činnosť, podmienky jej výkonu, práva a povinnosti znalcov sú upravené zákonom č. 382/2004 Z.z. o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Vykonávacími predpismi sú:

- Vyhláška Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 228/2018 Z.z., ktorou sa vykonáva zákon č. 382/2004 Z. z. o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov
- Vyhláška Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 491/2004 z 23. augusta 2004 o odmenách, náhradách výdavkov a náhradách za stratu času pre znalcov, tlmočníkov a prekladateľov,
- Vyhláška Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 492/2004 z 23. augusta 2004 o stanovení všeobecnej hodnoty majetku.

V zmysle zákona č. 382/2004 Z.z. o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch, znalecká činnosť je špecializovaná odborná činnosť vykonávaná za podmienok ustanovených v zákone znalcami pre zadávateľa. Úkonmi znaleckej činnosti sú najmä znalecký posudok a jeho doplnok, odborné stanovisko alebo potvrdenie a odborné vyjadrenie a vysvetlenie.

3. Definícia znalca

Pod pojmom „znalec“ rozumieme osobu splnomocnenú štátom na vykonávanie činnosti podľa zákona o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch.

² VIKTORYOVÁ, J. *Teória a prax dokazovania vo vyšetrovaní*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru, 2001

³ MALÍK, P., 2002: *Príručka znalca*. Epos: 2002. ISBN 80- 8057-504-5, s. 5

Znalec je fyzická osoba alebo právnická osoba, ktorá je

- a) zapísaná v zozname znalcov alebo
- b) nezapísaná v tomto zozname, ak je ustanovená za znalca. V konaní pred súdom alebo iným orgánom verejnej moci možno ustanoviť za znalca aj osobu, ktorá nie je zapísaná v zozname, ak má potrebné predpoklady, súhlasí s ustanovením a v príslušnom odbore alebo odvetví nie je zapísaná žiadna osoba alebo osoba zapísaná v zozname nemôže úkon vykonať alebo vykonanie úkonu by bolo spojené s neprímeranými ťažkosťami alebo nákladmi.⁴

Zadávatel'mi znaleckých úkonov, ktoré sú vyhotovované znalcami zapísanými v zozname znalcov, sú súdy, iný orgán verejnej moci, fyzické alebo právnické osoby. Znalec nezapísaný v zozname znalcov, tzv. „ad hoc znalec“ môže vykonávať svoju činnosť len pre súd alebo iný orgán verejnej moci.

Znalec je osobou, ktorá je:

- fyzickou osobou zapísanou v zozname znalcov,
- fyzickou osobou nezapísanou v zozname znalcov, ktorá spĺňa predpoklady pre výkon znaleckej činnosti a bola do konania pribratá „ad hoc“,
- právnickou osobou - znaleckou organizáciou - špecializovanou na výkon znaleckej činnosti v zapísanom odbore alebo v odvetví,
- právnickou osobou - znaleckým ústavom, ktorým je špecializované vedecké a odborné pracovisko, ktoré plní funkciu rezortného a metodického centra v oblasti znaleckej činnosti zapísanej v zozname. Znalecký ústav vykonáva znaleckú činnosť najmä vo zvlášť obťažných prípadoch vyžadujúcich osobitné vedecké posúdenie.

Rozdiely medzi znalcami - fyzickými osobami a znalcami - ústavmi sú najmä v miere zodpovednosti, v miere odbornosti, kontroly, anonymity a pod.

Zoznam znalcov vedie Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky. Údaje zapisované do zoznamu sú verejne prístupné na internetovej stránke ministerstva⁵. Oddiel na zápis znalcov sa člení na odbory, ktoré sa ďalej členia na odvetvia. Do oddielu na zápis znalcov sa zapisuje:

- a) fyzická osoba, ak spĺňa podmienky podľa § 5 ods. 1 alebo § 7 ods. 1 zákona,
- b) právnická osoba ako znalecká organizácia, ak spĺňa podmienky § 6 ods. 1 alebo § 7, alebo ako znalecký ústav, ak spĺňa podmienky podľa § 19 ods. 3.

Znalec vykonáva znalecký úkon len v odbore alebo odvetví, v ktorom je zapísaný. To neplatí v prípade znalca ustanoveného na účely súdneho alebo iného konania súdom alebo iným orgánom verejnej moci.

4. Konzultant znalca

Znalec je oprávnený pri vykonávaní úkonu znaleckej činnosti pribrať na posúdenie čiastkových otázok konzultanta z príslušného odboru⁶; opodstatnenosť pribratia konzultanta

⁴ § 15 zákona č. 382/2004 Z.z. o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch

⁵ <https://obcan.justice.sk/infosud-registre/-/isu-registre/zoznam/znalec>

⁶ § 16 ods. 6 zákona č. 382/2004 Z.z. o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch

musí v úkone znaleckej činnosti odôvodniť. Toto oprávnenie smeruje ku skvalitneniu znaleckej práce. V konaní pred orgánmi verejnej moci musí mať ich súhlas (ide hlavne o posúdenie možnej zaujatosti konzultanta).

V prípadoch pribratia jedného, poprípade viacerých konzultantov na vyriešenie alebo posúdenie znaleckých úloh v tom istom odbore a odvetví, v ktorom je znalec vymenovaný (najmä pri rozsiahlych znaleckých posudkoch), môže byť konzultantom len znalec.⁷

Na základe konzultácie si znalec vytvorí vlastný názor, ktorý uvádza v posudku. Aj napriek konzultáciám je znalec zodpovedný za celý posudok vrátane časti posudku, ktorú konzultoval. V prípade pribratia konzultanta dochádza k prelomeniu mlčanlivosti znalca vyplývajúceho zo sľubu znalca.

Konzultanta si znalec priberá k posúdeniu čiastkových otázok. Konzultant musí mať podobne ako znalec určité odborné znalosti, predpokladá sa, že znalosti konzultanta v oblasti dielčej problematiky sú hlbšie ako znalosti znalca. Z rozsudku Najvyššieho súdu SR, sp.zn. 3 To 54/84 vyplýva „posudok, ktorý nevypracoval poverený znalec, ale ho vypracovala pod jeho menom iná osoba, ktorá nebola pribratá do konania ako znalec, nie je použiteľný ako znalecký dôkazný prostriedok. Ak to vyžaduje povaha veci, je znalec oprávnený pribrať konzultanta na posudzovanie osobitných čiastkových otázok, pričom znalec zodpovedá aj za tú časť posudku, o ktorej sa konzultovalo. Úlohou konzultanta preto nemôže byť vypracovanie znaleckého posudku namiesto povereného znalca. Ak by bolo treba na posúdenie čiastkovej odbornej otázky v trestnom konaní vypočúť aj konzultanta, nemožno ho vypočúť v postavení svedka, ale bolo by ho treba pribrať do konania ako znalca.“

Konzultant môže byť odborníkom aj z inej oblasti ako znalec, ktorého úlohou je posúdenie dielčej otázky z iného odboru, ako je základ posudku znalca. Pokiaľ sa nejedná len o dielčiu otázku z iného odboru, je nutné pribrať znalca z každého z týchto odborov.

Čo sa týka odmeňovania konzultantov, keďže nie je pribratý k spracovaniu znaleckého posudku zadávateľom, ale ho priberá znalec, možno konštatovať, že „odmena konzultantovi za prácu v prospech zadaného znaleckého skúmania, nie je hrazená zadávateľom posudku, ale riadi sa dohodou medzi pribratým konzultantom a znalcom.“⁸ Z toho možno usudzovať, že náklady na konzultanta nehradí zadávateľ priamo. Vychádzajúc zo zákona o znalcoch, tlmočníkoch a predkladateľoch sa výdavky spojené s činnosťou konzultanta považujú za hotové výdavky, tj. výdavky účelne a preukázateľne vynaložené v súvislosti s vykonávaním činnosti¹⁰. Tzn. že zadávateľ hradí výdavky na konzultanta nepriamo prostredníctvom vyúčtovania znalečného predloženého znalcom.

5. Právna úprava znaleckej činnosti v trestnom konaní

Znaleckú činnosť pre účely trestného konania upravuje Trestný poriadok č. 301/2005 Z.z., v šiestej hlave, treťom diele „Odborná a znalecká činnosť“ v ustanoveniach § 141 až § 152.

Pod pojmom „znalec“ pre účely trestného konania rozumieme fyzickú alebo právnickú osobu splnomocnenú štátom na vykonávanie činnosti a to podľa zákona o znalcoch, tlmočníkoch a predkladateľoch.

Znalec je osoba rozdielna od procesných strán, ktorú orgán činný v trestnom konaní a súd priberá za tým účelom, aby na základe svojich odborných znalostí objasnila tú či onú

⁷ Dôvodová správa k zákonu č. 382/2004 Z. z. o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov

⁸ CHMELÍK, J. a kol. 2005. *Miesto činu a znalecké dokazovanie*. Plzeň. Aleš Čeněk, 2005. s. 208. ISBN 808689842-3 ¹⁰ § 3 ods. 6 zákona č. 382/2004 Z.z. o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch

skutočnosť dôležitú pre trestné konanie, na objasnenie ktorej sa takéto odborné znalosti vyžadujú.⁹

Osobu znalca nemožno stotožňovať s osobou svedka. V súlade s ustanoveniami Trestného poriadku je za svedka považovaná osoba, ktorá je povinná dostaviť sa na predvolanie orgánov činných v trestnom konaní a súdu a vypovedať ako svedok o tom, čo mu je známe o trestnom čine a o páchatelovi alebo o okolnostiach dôležitých pre trestné konanie. Svedok vypovedá o tom, čo videl, počul, ohmatal, ochutnal, cítil, teda o tom, čo zmyslovo vnímal, tzn. skutočne sa ocitol v opisovanej situácii. Informácie dôležité pre trestné konanie získava bezprostredne.

Znalec vykoná znalecký úkon na základe sprostredkovaných podkladov a informácií získaných počas prebiehajúceho trestného konania. Zistené skutočnosti posudzuje na základe svojich odborných znalostí či skúseností.

V prípade svedka a znalca ide o nezlučiteľné inštitúty. Ak je niekto pribratý do konania ako znalec, nemôže byť v konaní vypočúvaný ako svedok.¹⁰

Osoba svedka je jedinečná a nezameniteľná. Naproti tomu znalec môže byť nahradený iným znalcom / znaleckou organizáciou s požadovanými znalosťami.

Znalec je osoba, ktorá má odborné znalosti, ktoré využíva pri zodpovedaní na zadané otázky. Je odborníkom v danej problematike. Odpoveďami na zadané otázky pomáha laikom (orgánom činným v trestnom konaní, súdom) pochopiť skutkový stav veci tak, ako sa udial v minulosti. Svedok pri výpovedi nepotrebuje odborné znalosti.

Pokiaľ by malo dôjsť ku kolízii osôb, konajúci orgán verejnej moci ustanoví za znalca inú osobu, ktorá disponuje potrebnými odbornými vedomosťami na vypracovanie znaleckého posudku.

Svedok a znalec majú teda rozdielne úlohy a preto je potrebné rešpektovať ich rozdielne procesné postavenie. Ak je určitá osoba vo veci svedkom, nemôže byť pribratá ako znalec. Zároveň znalec nemôže byť vypočúvaný ako svedok, ale len podľa procesných pravidiel upravujúcich výsluch znalca.

Z ďalších odlišností medzi znalcom a svedkom možno spomenúť, že:

- svedkom môže byť len fyzická osoba, znalcom môže byť fyzická ako aj právnická osoba,
- prítomnosť svedka možno na trestnom konaní zabezpečiť prostredníctvom predvolania, aj predvedenia. V prípade znalca je možné použiť iba inštitút predvolania.
- svedok je osobou nezastupiteľnou, nenahraditeľnou; znalca možno nahradiť iným znalcom z odboru/odvetvia. V konaní nie je možné žiadať výmenu svedka, v prípade znalca je možná jeho výmena.
- svedok získava informácie dôležité pre trestné konanie ešte pred samotným začatím trestného konania; znalec sa oboznamuje s týmito skutočnosťami až v jeho priebehu.

Obaja, svedok aj znalec majú spoločné to, že nie sú subjektami trestného konania¹¹.

⁹ IVOR, J. a kol. *Trestné právo procesné*. Bratislava: Iura Edition, 2006, s. 475. ISBN 80-8078-0101-X

¹⁰ Rozhodnutie Najvyššieho súdu SSR sp.zn. 4 Tz 98/76 zo dňa 3.6.1976

¹¹ Subjektami trestného konania sa stávajú až v prípade, ak si uplatňujú nároky na svedočné, znalečné.

Znalec v znaleckom posudku zásadne rieši skutkové otázky, to znamená, že vyjadrí svoj subjektívny názor na danú vec. Znalec nie je oprávnený riešiť právne otázky ani hodnotiť vykonané dôkazy, ani robiť právne závery¹². V praxi sa často stáva, že znalci sa vyjadrujú k právnym otázkam. V takomto prípade prekračujú hranice odborného posúdenia a zasahujú priamo do rozhodovania orgánov činných v trestnom konaní alebo súdov tým, že dávajú priamy návod, ako sa má v danej veci rozhodnúť.

Znalec musí byť pri pribratí upozornený na povinnosť bez odkladu oznámiť skutočnosti, pre ktoré by mohol byť vylúčený alebo ktoré mu vo veci bránia byť činný ako znalec. Musí byť tiež poučený o význame znaleckého posudku z hľadiska všeobecného záujmu a o trestných následkoch vedome nepravdivého znaleckého posudku¹³. Nepripomenutie poučenia môže mať závažné procesné dôsledky (napr. nemožnosť použiť znalecký posudok ako dôkaz).

Znalec má právo v potrebnom rozsahu oboznámiť sa s obsahom spisu, najmä s vykonanými dôkazmi. Možno mu tiež dovoliť, aby sa zúčastnil na výsluchu obvineného, svedkov alebo pri vykonávaní iných dôkazov. Na návrh znalca možno tiež vykonať ďalšie dôkazy, ktoré potrebuje na účely podania posudku. Pri takom dokazovaní má právo byť prítomný a vypočúvaným osobám môže klať otázky. Znalcovi možno zapožičať spis¹⁴.

Znalec musí podať pravdivý znalecký posudok. Pokiaľ znalec vedome nepodá pravdivý znalecký posudok, vystavuje sa tým možného trestného stíhaniu pre nepravdivý znalecký posudok.

V zmysle § 119, ods. 2 Trestného poriadku „dôkaz môže slúžiť všetko, čo môže prispieť na náležité objasnenie veci a čo sa získalo z dôkazných prostriedkov podľa tohto zákona alebo podľa osobitného zákona.“ Medzi dôkazné prostriedky, okrem iných, patria aj výsluch znalca, posudky a odborné vyjadrenia.

6. Využitie odborných znalostí v trestnom konaní

Trestný poriadok v rámci trestného konania predpokladá využitie odborných znalostí a vedomostí v troch formách:

- odborná činnosť
- znalecká činnosť
- odborný konzultant.

Zavedenie týchto inštitútov viedlo k zrýchleniu a zjednodušeniu trestného konania.

6.1 Odborná činnosť

Prof. Mathern vo svojej publikácii uvádza „Dôkaznú hodnotu v zmysle § 105 (pozn. účinný do 31.12.2005) bude mať tak potvrdenie, ktoré vydá poškodený, resp. odborné vyjadrenie zástupcu poškodeného, ako aj potvrdenia a odborné vyjadrenia, ktoré vydajú orgány činné v trestnom konaní, prípadne potvrdenia alebo odborné vyjadrenia, ktoré vydá iný odborník bez toho, aby sa odborná otázka musela objasňovať za pomoci znalca.

¹² § 145 ods. 1 Trestného poriadku č. 301/2005 Z.z.

¹³ § 144 Trestného poriadku č. 301/2005 Z.z.

¹⁴ § 145 Trestného poriadku č. 301/2005 Z.z.

Podmienkou samozrejme je, že pôjde o jednoduché prípady, kde o obsahu potvrdenia alebo odborného vyjadrenia nebudú pochybnosti.¹⁴

V súlade s ustanovením § 141 Trestného poriadku, orgán činný v trestnom konaní a v konaní pred súdom predseda senátu vyžiada odborné vyjadrenie mimo znaleckú činnosť, ak sú na objasnenie skutočností dôležitej pre trestné konanie potrebné odborné znalosti. V jednoduchých prípadoch sa možno uspokojiť s písomným potvrdením, o ktorého správnosti nie sú pochybnosti.

Pod pojmom odborné znalosti možno rozumieť znalosti len z tých odborov, ktoré orgány činné v trestnom konaní spravidla nemajú ani mať nemusia. Za takéto nemožno považovať znalosti v odbore práva. Účelom odborného vyjadrenia je objasnenie skutočností dôležitých pre trestné konanie na základe odborných znalostí v príslušnom odbore.¹⁸

Logickým a gramatickým výkladom možno dospieť k záveru, že potvrdením sa vyjadruje určitý objektívne zistiteľný stav (napr. písomné vyjadrenie Národnej banky Slovenska o kurze Eur k cudzím menám k určitému dňu), kým odborné vyjadrenie podávajú odborníci, ktorí k záverom dospeli na základe vlastného preskúmania veci (napr. vyjadrenie ošetrojúceho lekára o charaktere a závažnosti zranenia).¹⁵

O vyžiadaní odborného vyjadrenia alebo písomného potvrdenia sa rozhodne opatrením.

V praxi často dochádza k situáciám, kedy na podanie odborného vyjadrenia v zmysle § 141 Trestného poriadku sa príberie znalec zapísaný v zozname znalcov Ministerstva spravodlivosti SR.

Znalec vypracuje odborné vyjadrenie, ktoré je v zmysle zákona č. 382/2004 Z.z. o znalcov, tlmočníkoch a prekladateľoch, § 16 považovaný za znalecký úkon. Znalečné si vyúčtuje v súlade s vyhláškou Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 491/2004 z 23. augusta 2004 o odmenách, náhradách výdavkov a náhradách za stratu času pre znalcov, tlmočníkov a prekladateľov, aj keď v Trestnom poriadku v § 152 je uvedené „kto podal odborné vyjadrenie alebo písomné potvrdenie, má nárok na náhradu nevyhnutných výdavkov a ušlej mzdy, alebo iného preukázateľného ušlého príjmu“.

Podávanie odborných vyjadrení zjednodušilo a zrýchlilo trestné konanie, nakoľko je v porovnaní so znaleckou činnosťou menej formálne. Na druhej strane, existujú prípady, kedy sa odborné vyjadrenia vyžadujú aj na objasnenie skutočností, ktoré vyžadujú odborné znalosti v rámci znaleckej činnosti.

6.2 Znalecká činnosť

„Znalecká činnosť je procesný nástroj k poznaniu minulých skutočností.“¹⁶ Znalecký posudok je dôkazným prostriedkom, ktorý je výsledkom práce znalca. Pri zodpovedaní na skutkové otázky využíva znalec svoje odborné znalosti, skúsenosti a poznatky.

Zákonodarca chcel prostredníctvom inštitútu odbornej činnosti obmedziť rozsah znaleckého dokazovania a uprednostniť menej náročný postup pri objasňovaní skutočností dôležitých pre trestné konanie formou odbornej činnosti. Znalca orgán verejnej moci príberie

¹⁴MATHERN, V. 1976. *Znalecký posudok ako dôkazný prostriedok v československom trestnom konaní*. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV, 1976., s. 41

¹⁸MINÁRIK, Š., MATHERN, V., PALAREC, J. a kol. 2006. *Trestný poriadok, Stručný komentár*. Bratislava: Iura Edition, 2006. s. 405. ISBN: 8080780854

¹⁵KAČUR, M. *Znalec a odborník v trestnom konaní*, In: *Znalcstvo v odboroch Stavebníctvo a Podnikové hospodárstvo* 3/2013, Ústav súdneho inžinierstva, Žilinská univerzita v Žiline, 2013, s. 37, ISSN 1335- 809X, EV 549/08

¹⁶KRÍSTEK, L. *Znalcství*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. s 332. ISBN: 978-80-7478-042-4

do konania, ak pre zložitosť objasňovanej skutočnosti nie je postup formou odbornej činnosti postačujúci. Z znenia Trestného poriadku vyplýva, že odborná činnosť sa vykonáva mimo znaleckú činnosť.

Znaleckú činnosť možno považovať za akúsi nadstavbu nad znalosťami z odboru, ktorými disponujú odborníci vo svojich profesiách. Znalec na rozdiel od odborníka by mal ovládať aj základy práva, pretože jeho činnosť je upravená aj procesným Trestným poriadkom a v prípade pochybenia sa môže znalecký posudok stať nepoužiteľným. Odborník vedie odbornú diskusiu s odbornou verejnosťou. Znalec v znaleckom posudku by mal vyslovovať svoje názory na odborný problém spôsobom prístupným laickej verejnosti.

Podmienky pribratia znalca do konania sú uvedené v § 142 Trestného poriadku „Ak pre zložitosť objasňovanej skutočnosti nie je postup podľa § 141 postačujúci, priberie orgán činný v trestnom konaní a v konaní pred súdom predseda senátu znalca na podanie znaleckého posudku.“

Či ide v konkrétnom prípade o skutočnosť dôležitú pre trestné konanie, na objasnenie ktorej sú potrebné odborné znalosti, posúdi a rozhodne o tom príslušný orgán činný v trestnom konaní. Nikde sa však nestretneme s určením hraníc, kedy v trestnom konaní postačuje odborné vyjadrenie a kedy je potrebné do konania pribrať znalca.

6.3 Porovnanie odborného vyjadrenia a znaleckého posudku

Znalecký posudok aj odborné vyjadrenie v niektorých smeroch vykazujú rovnaké črty, v iných sa zase líšia.

Spoločným znakom je to, že obidve formy slúžia v trestnom konaní na objasnenie odborných otázok. Pokiaľ objasnenie niektorej skutočnosti vyžaduje odborné znalosti, nemôže byť odborné vyjadrenie či znalecký posudok nahradený iným dôkazným prostriedkom.

Medzi rozdiely patrí najmä to, že žiadny právny predpis neupravuje obsah a formálne náležitosti odborných vyjadrení. Naproti tomu, náležitosti znaleckého posudku stanovuje zákon o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch. Na rozdiel od znaleckého posudku odborné vyjadrenia väčšinou neobsahujú ani postup skúmania, popis metód a použitých prostriedkov a sú ťažšie preskúmateľné orgánmi činnými v trestnom konaní.

Ďalší rozdiel je v osobe spracovateľa. Kým znalecký posudok môžu spracovať osoby zapísané do zoznamu znalcov vedených Ministerstvom spravodlivosti SR a vo výnimočných prípadoch po splnení zákonných podmienok aj osoby nezapísané do zoznamu znalcov. Odborné vyjadrenie môže spracovať nielen osoba zapísaná v zozname znalcov¹⁷, ale aj akákoľvek fyzická alebo právnická osoba, ktorá má odborné predpoklady, ktoré trestný poriadok ani iný všeobecne záväzný predpis nestanovuje.

Znalec sa do konania priberá uznesením, proti ktorému je možné podať sťažnosť pre vecné dôvody alebo pre osobu znalca. Odborné vyjadrenie sa požaduje na základe opatrenia, voči ktorému nie je možné sťažnosť podať.

Trestný poriadok upravuje samostatne výsluch znalca. K obsahu odborného vyjadrenia je možné vypočuť osobu, ktorá je uvedená v odbornom vyjadrení organizáciou špecializovanou na činnosť, ktorá je obsahom odborného vyjadrenia. Výsluch tejto osoby sa spravuje ustanoveniami o výsluchu svedka.

¹⁷Odborné vyjadrenie sa považuje za znalecký úkon v zmysle § 16 zákona o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch

Tomu, kto spracováva odborné vyjadrenie, Trestný poriadok umožňuje nahliadnutie do spisu, aby sa s ním v potrebnom rozsahu oboznámil. Najmä aby sa oboznámil s vykonanými dôkazmi, ktoré potrebuje k spracovaniu odborného vyjadrenia. Znalec má v porovnaní so spracovateľom odborného vyjadrenia väčšie oprávnenia. Podobne sa mu umožní, aby sa v potrebnom rozsahu oboznámil s obsahom spisu, najmä s vykonanými dôkazmi, dokonca je možné mu zapožičať spis. Znalec sa navyše môže zúčastniť na výsluchu obvineného, svedkov alebo pri vykonávaní iných dôkazov. Znalec tiež môže navrhnúť vykonanie ďalších dôkazov, ktoré potrebuje na účely podania posudku. Pri takom dokazovaní má právo byť prítomný a vypočúvaným osobám môže klásť otázky.

Odborné vyjadrenie sú požadované orgánmi činnými v trestnom konaní v menej závažných prípadoch, s menšou náročnosťou na odbornosť a vedomosti osoby, ktorá odborné vyjadrenie podáva. Podat' odborné vyjadrenie môže aj osoba, ktorá síce disponuje odbornými znalosťami v odbore, ale má stredoškolské vzdelanie alebo je vyučená v danom odbore. Naproti tomu, na osobu znalca sú kladené určité požiadavky na jeho kvalifikáciu, mieru znalosti a odbornosti, ktorá je určená zákonom o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch. Napr. pri znalcoch sa vyžadujú odborné znalosti daného odboru, pričom predpokladom je ukončené vysokoškolské vzdelanie a sústavné zdokonaľovanie a vzdelávanie znalcov.

6.4 Odborný konzultant

V zmysle ust. § 151 Trestného poriadku, v odborne náročných veciach môžu orgány činné v trestnom konaní a súd využiť pomoc odborného konzultanta, ktorý, opierajúc sa o svoje odborné znalosti, poradí v odbornej problematike prejednávanej veci. O návrh na výber určitej osoby ako odborného konzultanta možno požiadať ústredný orgán štátnej správy, iný štátny orgán, vedeckú alebo výskumnú inštitúciu. Spolupráca s konzultantom by mala mať operatívny charakter.

Keďže Trestný poriadok konzultačnú činnosť poskytovanú v zmysle § 151 bližšie neupravuje, možno pri jej charakterizovaní vychádzať z jej ponímania v kriminalistike ako „poradenskej činnosti orgánom činným v trestnom konaní a súdom, pri ktorej sa znalosti odborníkov (nie iba znalcov) z oblasti vedy, techniky, umenia a remesiel využívajú na správnu orientáciu a zameranie ďalšieho postupu orgánov činných v trestnom konaní, najmä pri:

- predbežnom skúmaní stôp a iných súdnych dôkazov orgánmi činnými v trestnom konaní,
- objasňovaní odborných problémov zisťovania spôsobov spáchania trestných činov, či pri posudzovaní príčin iných kriminalisticky významných udalostí, pri vytyčovaní kriminalistických verzií a určovaní spôsobov ich previerky,
- inštruktážach policajtov na účely ich oboznámenia sa s odbornou problematikou objasňovaného alebo vyšetrovaného trestného činu, príp. pripravovaného úkonu, či opatrenia,
- príprave, vykonávaní alebo hodnotení niektorých vyšetrovacích úkonov (napr. výsluchu, pri vyšetrovacom pokuse, pri rekonštrukcii a pod.),
- preskúmaní alebo predbežnom prejednaní obžaloby. Kriminalisticko-technickou činnosťou sa rozumie priama súčinnosť odborníkov (napr. kriminalistických technikov, pracovníkov expertíznych pracovísk polície a pod.) a znalcov s orgánmi činnými v trestnom konaní pri vyhľadávaní, zisťovaní, dokumentovaní a zhromažďovaní materiálnych stôp a iných súdnych dôkazov v rámci vykonávania vyšetrovacích úkonov

(najmä pri obhliadke miesta činu alebo iných kriminalisticky významných miest, pri domových prehliadkach a pod.).“¹⁸

Inštitút odborného konzultanta je podobný inštitútu znalca, ale je tu aj niekoľko odlišností.

V súlade s Trestným poriadkom, so súhlasom orgánov činných v trestnom konaní alebo súdu môže odborný konzultant v potrebnom rozsahu nazerať do spisu a byť prítomný pri vykonávaní úkonov trestného konania. Na rozdiel od znalca, konzultant nemôže zasahovať do vykonávania procesných úkonov. Vyjadrenie konzultanta nemá povahu dôkazu. Kto pôsobil ako konzultant, nemôže byť v tej istej veci znalcom a nemôže podať ani písomné vyjadrenie.

7. Záver

Pre správne rozhodnutie v každej konkrétnej trestnej veci, musí, či už súd alebo orgán činný v trestnom konaní, zvážiť, aké dôkazné prostriedky použije pri objasňovaní určitej skutočnosti.

Znalecký posudok ako výstup znaleckej činnosti je jedným z najdôležitejších dôkazných prostriedkov pre trestné konanie, aj keď na druhej strane, všetky dôkazy získané v rámci trestného konania zákonným spôsobom majú rovnakú váhu. Význam každého dôkazného prostriedku v konkrétnej veci bude závisieť od jeho vnútornej sily, logiky, presvedčivosti, autenticity, atď.¹⁹

Bez odborných znalostí znalcov, príp. ďalších odborníkov pribratých do konania by mnohokrát nebolo možné objasniť skutočnosti dôležité pre objektívne zistenie skutkového stavu. S rozvojom vedy a techniky bude význam znaleckého dokazovania len narastať. Preto si znalci musia neustále zdokonaľovať a prehĺbovať svoje poznatky vo svojom obore. Je to nevyhnutné aj dôvodu, že páchatelia trestnej činnosti čím ďalej tým viac páchajú trestnú činnosť sofistikovanejším spôsobom, čo je spojené s ťažším odhaľovaním ich trestnej činnosti.

Summary

For the right decision in each criminal case, whether the court or the law enforcement authority must consider what evidence it will use to clarify the matter.

An expert's report as an output or experts work is one of the most important means of evidence for criminal proceedings, although, on the other hand, every legally obtained evidence in a criminal proceeding has the same significance. The importance of every means of evidence in a particular case will depend on its internal strength, logic, persuasion, authenticity, etc.²⁰

Without the expertise of experts or other experts attached to the proceedings, many times it would not have been possible to clarify the facts relevant to an actual finding of the facts. With the development of science and technology, the meaning of expert's testimony will only grow. That's why experts must constantly improve and deepen their knowledge in their field. Another reason why this is important is because the perpetrators of crime are increasingly

¹⁸ PORADA, V. a kol. Kriminalistika. Bratislava: Iura Edition, 2007. s. 243. ISBN 978-80-8078-170-5

¹⁹ MATHERN, V. 1976: *Znalecký posudok ako dôkazný prostriedok v čsl. trestnom konaní*. Veda, Bratislava, 1976, s. 12-13

²⁰ MATHERN, V. 1976: Expert's report as means of evidence in Czechoslovak Criminal procedure. Veda, Bratislava, 1976, s. 12-13

becoming more sophisticated in their crime, which is linked to the difficulty of uncovering their crime

Referencie

- MEDVEĎOVÁ, S., KOVÁČ, P. 2004. Aktuálna úprava znaleckej činnosti. In: Protialkoholický obzor, 2004. s. 283 - 292
- VIKTORYOVÁ, J. 2001 Teória a prax dokazovania vo vyšetrovaní. Bratislava: Akadémia Policajného zboru, 2001
- MALÍK, P. 2002. Príručka znalca. Epos: 2002. ISBN 80- 8057-504-5, s. 5
- CHMELÍK, J. a kol. 2005. Miesto činu a znalecké dokazovanie. Plzeň. Aleš Čeněk, 2005. s. 208. ISBN 8086898-42-3
- IVOR, J. a kol. 2006. Trestné právo procesné. Bratislava: Iura Edition, 2006, s. 475. ISBN 808078-0101-X
- MATHERN, V. 1976. Znalecký posudok ako dôkazný prostriedok v československom trestnom konaní. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV, 1976., s. 41
- MINÁRIK, Š., MATHERN, V., PALAREC, J. a kol. 2006. Trestný poriadok, Stručný komentár. Bratislava: Iura Edition, 2006. s. 405. ISBN: 8080780854
- KAČUR, M. Znalec a odborník v trestnom konaní, In: Znalectvo v odboroch Stavebníctvo a Podnikové hospodárstvo 3/2013, Ústav súdneho inžinierstva, Žilinská univerzita v Žiline, 2013, s. 37, ISSN 1335- 809X, EV 549/08
- KRÍSTEK, L. Znalectví. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. s 332. ISBN: 978-80-7478-042-4
- Zákon č. 382/2004 Z. z. o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- Dôvodová správa k zákonu č. 382/2004 Z. z. o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok

Oceňovanie družstevných podielnických listov**Appraisal of Agricultural Cooperatives' Share Securities****Helena Majdúchová¹, Peter Štetka²**

Ekonomická univerzita v Bratislave

Znalecký ústav

Dolnozemska cesta 1/b

852 35 Bratislava

E-mail: ¹helenamajduchova@euba.sk, ²peter.stetka@euba.sk**Abstrakt**

Družstevné podielnické listy sú špecifickým majetkovým cenným papierom. Ich vydanie bolo inšpirované snahou finančne sa vysporiadať s osobami, ktoré v minulosti vložili do družstva majetok, ale nestali sa jeho členmi. V súčasnosti tieto cenné papiere patria medzi špecifikum Slovenskej republiky a môžeme sa s nimi stretnúť iba v podnikateľskom prostredí SR. Napriek tejto skutočnosti predstavujú stále osobitný právny a ekonomický problém. V prípade družstiev je súčasným trendom najmä ich zánik, resp. ich transformácie na obchodné spoločnosti. Vzhľadom na tieto skutočnosti vlastníkom podielnických listov určite vzniká množstvo otázok a najmä otázka, čo majú s družstevnými podielnickými listmi robiť. Predkladaný príspevok reflektuje na tieto problémy a to najmä v oblasti ich ocenenia. Znalecký ústav Ekonomická univerzita v Bratislave vypracoval metodiku ocenenia DPL, pričom jeho ambíciou bolo priblížiť výslednú hodnotu hodnote trhovej. V tomto článku uvádzame časť tejto metodiky zameranú na ocenenie aktívnych ziskových družstiev.

Abstract

In the past, agricultural cooperatives emitted share securities. This issuance was driven by the desire to financially resolve the commitment to people who had previously contributed assets to the agricultural cooperative but hadn't become members of these agricultural cooperatives. At present, these securities are specific to Slovak financial market and can be found only in the Slovak business environment. Despite the previous resolution, these securities still represent a specific legal and economic problem. At present, we can observe a trend of legal transformation of these cooperatives, which usually leads to the change of legal form to a limited liability company. Following these facts, the owners of cooperatives' share securities should ask what should they do with their securities. This paper reflects these problems, particularly in the field of appraisal and valuation. The Expert Institute of the University of Economics in Bratislava has developed a specific methodology for the appraisal of these securities, that brings the resulting value closer to the market value. In this paper, we present the part of this methodology focused on the appraisal of economically active and profitable cooperatives.

Kľúčové slová: družstevný podielnický list, ocenenie**Key words:** cooperatives' share securities, appraisal**JEL classification:** D46, M21

ÚVOD

Družstevné podielnické listy (DPL) predstavujú osobitný druh cenného papiera, ktorého vznik súvisí s transformačným zákonom 42/1992 Zb. o úprave majetkových vzťahov a vyrovnaní majetkových nárokov v družstvách. Podľa tohto zákona, všetky družstvá, ktoré vznikli pred dátumom 1.1.1992, sa museli pretransformovať na organizácie nového typu podľa Zákona č. 513/1991 Zb. obchodný zákonník a súčasťou tejto transformácie bolo aj rozdelenie majetku na podiely na oprávnené osoby. Pôvodne zákon predpokladal, že oprávnené osoby, ktoré sa nestali členmi družstva budú uspokojené vyplatením finančnej čiastky. Vzhľadom na obavy, že by táto povinnosť bola pre mnohé družstvá likvidačnou, novelou zákona č. 264/1995 Zb. bola zavedená existencia nového typu cenného papiera, tzv. družstevné podielnické listy. Zákon predpokladal ich neverejnú obchodovateľnosť, ktorá mala umožniť ich majiteľom premeniť majetkové podiely na reálnu hodnotu. Napriek námietkam mnohých odborníkov proti ústavnosti takeého zákona, Ústavný súd rozhodol o zachovaní DPL, pričom dôvodil, že z transformačného zákona vôbec nevyplýva povinnosť družstiev vyplatiť oprávneným osobám finančné čiastky, ale iba vydať tzv. „majetkový podiel“, ktorý nebol nijak bližšie špecifikovaný. Až novelou č. 264/1995 Zb. sa spresnilo, čo sa týmto majetkovým podielom rozumie a zaviedol sa nový druh cenných papierov. Pre družstvá, ktoré vznikli pred rokom 1992 je teda typické, že majetkové práva majú v ňom osoby, ktoré nie sú ich členmi.

1. Charakteristika družstevných podielnických listov

Družstevné podielnické listy (ďalej len DPL) sú teda cenným papierom na meno alebo na doručiteľa, ktoré sa vydávajú v zaknihovanej alebo listinnej podobe a ktorých držiteľ disponuje nasledovnými právami:

- právo podieľať sa na zisku,
- právo navrhnúť družstvu uzatvorenie zmluvy o spätnom prevode DPL (odkúpenie DPL družstvom)
- právo s DPL voľne disponovať (a dediť)
- právo byť prijatý za člena družstva.

Podľa ustanovení zákona (§ 17d, ods. 2) sa podiel podielnikov na zisku družstva určí obdobne ako u členov družstva. Toto právo však držiteľia DPL, ktorí nie sú členmi družstva nemôžu uplatniť, a to z dôvodu, že podľa Obchodného zákonníka (§ 239) na členskej schôdzi, ktorá rozhoduje o rozdelení zisku hlasujú iba jej členovia. Navyše, z definície družstva podľa Obchodného zákonníka vôbec automaticky nevyplýva povinnosť tvoriť zisk.¹

V zmysle § 17d ods. 2 Zákona č. 42/1992 Zb. sa podiel podielnikov na zisku družstva určí obdobne ako u členov družstva. Na menovitú hodnotu podielnických listov jednotlivých podielnikov **nemôže pripadnúť nižší podiel na zisku ako na menovitú hodnotu splatených členských vkladov jednotlivých členov.**

V zmysle § 236 Zákona č. 513/1991 Zb., ak zo stanov nevyplýva niečo iné, určí sa podiel člena na zisku určenom na rozdelenie medzi členov pomerom výšky jeho splateného vkladu k splateným vkladom všetkých členov. Toto ustanovenie má teda **dispozitívny charakter** a je ho možné meniť vzájomnou dohodou členov družstva. Pokiaľ sa teda členovia družstva rozhodnú vyplácať podiel na zisku s využitím inej bázy ako splatené členské vklady, potom nemožno efektívne uplatňovať ustanovenie § 17d ods. 2 Zákona č. 42/1992 Zb. Uvedené môže viesť až k úplnej degradácii hodnoty DPL.

¹ „Družstvo je spoločenstvom neuzavretého počtu osôb založeným za účelom podnikania alebo zabezpečovania hospodárskych, sociálnych alebo iných potrieb svojich členov“. Obchodný zákonník §221, ods.1

Navyše, právo na odkúpenie má iba deklaratórny charakter. Uvedené vyplýva zo skutočnosti, že samotné družstvo nemá povinnosť DPL odkúpiť. Právo vlastníka DPL teda nie je reflektované v povinnosti druhej strany. S prihliadnutím na skutočnosť, že DPL odkúpené družstvom zaniká a nemožno s ním ďalej nakladať, napr. ich ďalším predajom, neexistuje žiadna relevantná ekonomická motivácia družstva takéto odkúpenie DPL realizovať.

Ďalším právom majiteľa DPL je právo dispozičné. Toto právo vyplýva zo zákona o cenných papieroch a transformačný zákon toto právo neobmedzil.

Posledným právom je právo členské. Družstvo nemôže bez závažných dôvodov odmietnuť žiadosť o prijatie za člena, pokiaľ bola podaná v lehote 30 dní od splatnosti DPL. Splatnosť nastáva buď v termíne určenom družstvom podľa § 17e ods. 3 alebo po siedmich rokoch od schválenia transformačného projektu konkrétneho družstva. Družstvo môže odkupovať podielnícke listy vlastnej emisie aj pred uplynutím siedmich rokov od schválenia transformačného projektu. Vzhľadom na skutočnosť, že transformácia družstiev prebehla v dávnej minulosti, súčasní vlastníci DPL sa nemôžu efektívne domáhať prijatia za člena družstva.

Je nutné uviesť, že držiteľ DPL nie je vlastníkom družstva. Podľa Obchodného zákonníka je vlastníkom iba tá osoba, ktorá má v družstve tzv. účasť. DPL si nemožno zamieňať s členským vkladom. Aby sa majiteľ DPL mohol stať vlastníkom družstva, musí ho premeniť na členský vklad. S vlastníctvom DPL teda nie sú spojené žiadne reálne práva a reálne úžitky. DPL sú po právnej a ekonomickej stránke majetkovým cenným papierom a nie dlhovým cenným papierom. Nemajú charakter pohľadávky, zákon ustanovil možnosť premeny majetkových podielov nečlena družstva na pohľadávku len vtedy, ak družstvo zanedbalo svoju povinnosť vydať podielníkovi za jeho podiel podielnícky list, hoci splnil zákonné podmienky.

O majiteľovi DPL nemožno povedať, že „vlastní časť družstva“. Družstvo vlastní alebo presnejšie disponujú podielom na jeho základnom imaní iba členovia družstva. A títo môžu byť zároveň aj majiteľmi DPL. Môžu tak vlastniť alebo premenou tohto cenného papiera na ďalší členský vklad získať väčšinový podiel na základnom imaní družstva a tým získať kontrolu nad družstvom.

Majitelia DPL, ktorí nie sú členmi družstva sú v znevýhodnenom postavení, nie sú pozývaní na členské schôdze, takže sa na hlasovaní nemôžu podieľať, nemôžu voliť predstavenstvo družstva a ani nemajú informácie o aktuálnych hospodárskych výsledkoch a podnikateľských zámeroch družstva.

Vlastník DPL má každoročne nárok na informácie o stave obchodného imania, záväzkov družstva, musí však o ne požiadať a preukázať sa vlastníctvom DPL v menovitej hodnote, ktorá sa rovná výške základného členského vkladu a tú určujú statuty družstva. Inak na tieto informácie nemá nárok.

Súčasní majitelia DPL sú vlastne veritelia družstva. Majú voči družstvu „pohľadávku“ vo výške menovitej hodnoty svojich podielníckych listov². Pokiaľ by sa majiteľ DPL rozhodol stať

² Vnímanie DPL ako pohľadávky treba vnímať iba v prenesenom slova zmysle, pretože Najvyšší súd SR v judikáte 10/1997 totiž ustanovil: „Zákon č. 42/1992 Zb. nedefinoval vypočítané majetkové podiely ako pohľadávku oprávnených osôb voči transformovanému družstvu. Ústavný súd nepovažuje za opodstatnený taký výklad navrhovateľa, týkajúci sa napadnutých ustanovení zákona, podľa ktorého sa nevydané majetkové podiely po siedmich rokoch od schválenia transformačného projektu družstva mali stať pohľadávkou oprávnených osôb. Vzťah družstva a oprávnenej osoby nevznikol ako záväzkový vzťah podľa Občianskeho zákonníka, ale podľa osobitného zákona, t. j. podľa zákona č. 42/1992 Zb. Právne je preto neopodstatnené aplikovať na tento vzťah príslušné ustanovenia Občianskeho zákonníka o záväzkových vzťahoch. Nie je podstatné ani to, ako sa majetkové podiely oprávnených osôb podľa rôznych doporučení evidujú v účtovníctve, pretože účtovná osnova majetkové podiely v družstvách nepozná“.

sa členom družstva, môže svoje DPL vložiť ako nepenažný vklad. Tu sa môžeme stretnúť s ďalším špecifikom. Pokiaľ v prípade obchodnej spoločnosti zákon vyžaduje znalecký posudok, v prípade družstva sa nevyžaduje odborný ani znalecký posudok na ocenenie nepenažného vkladu. Podľa § 223 Obchodného zákonníka ods. 6, *nepenažné vklady sa ocenia spôsobom určeným stanovami alebo pri založení družstva dohodnutým všetkými členmi. Ak sú predmetom nepenažného vkladu podielnické listy vydané družstvom, započítajú sa členovi na vklad v ich menovitej hodnote.*

DPL, ktoré sa vložila ako nepenažný vklad, zaniknú. Musí ísť však o DPL, ktoré vydalo samotné družstvo.

DPL je teda možné vložiť do základného imania družstva, alebo aj tak, že vznikne ďalšia majetková účasť v rámci družstva. Medzi ďalším členským vkladom a ďalšou majetkovou účasťou je podstatný rozdiel. Vyrovnací podiel, ktorý patrí členovi družstva, ak odchádza z družstva, sa vypočíta iba z jeho členského vkladu a ďalšieho členského vkladu, nie však z majetkovej účasti. V prípade likvidačného zostatku sa tento medzi členov delí v takom pomere v akom mali členské vklady v základnom imaní. Takže ďalšia majetková účasť sa nezohľadňuje ani pri vyrovnanom podiele ani pri podiele na likvidačnom zostatku.

Majiteľov DPL možno prirovnať k tichému spoločníkovi. Tichý spoločník investuje prostriedky a očakáva za ne výnos. Nezúčastňuje sa na riadení spoločnosti, na valnom zhromaždení.

Pri spôsobe vysporiadania majetkovej účasti v družstve si treba uvedomiť, že majetkové podiely oprávnených osôb neboli primárne odvodené od predmetu vkladu do majetku družstva, ani od štruktúry jeho majetku pri transformácii. Hodnota čistého imania vypočítaná v roku 1992 bola účtovnou hodnotou, teda vychádzalo sa z účtovnej hodnoty aktív očistenej o záväzky a neprihliadalo sa na nelikvidný prípadne dubiózny majetok.

V rukách odborne zdatnej osoby sú DPL prostriedkom na získanie hlasovacej a možno aj kontrolnej pozície v družstve. Následne môže rozhodovať o zložení orgánov družstva, stanovách a koncepcii rozvoja družstva.

Mnohé družstvá zmenili svoje DPL zo zaknihovaných na listinné. Pri zaknihovaných DPL sa vedie zoznam ich vlastníkov Centrálnym depozitárom cenných papierov a majiteľ účtu je povinný platiť poplatky za vedenie účtu. Pri listinných vedie zoznam samotné družstvo, ktoré ich vydalo – bez poplatkov. Výhodou zaknihovaných DPL je odbremenenie od konštantnej povinnosti dohliadať a aktualizovať zoznam vlastníkov.

V súčasnosti Centrálny depozitár cenných papierov eviduje ku koncu roku 2020 objem zaknihovaných DPL v sume 86 335 585 €. Vývoj pohybu tohto cenného papiera v Centrálnom depozitári udáva nasledujúca tabuľka:

Objem zaknihovaných cenných papierov v DPL v menovitej hodnote v EUR				
2011	2015	2018	2019	2020
225 109 790	110 720 803	93 210 376	87 248 944	86 335 585

Zdroj: CDCP Bratislava

Je možné vidieť výrazný pokles objemu zaknihovaných DPL v Centrálnom depozitári cenných papierov. Je to spojené s povinnosťou majiteľa DPL, ktorí majú DPL v hodnote nad 6 634 € platiť Centrálnemu depozitáru poplatky. Rovnako dochádza k odkúpeniu DPL súčasnými predstaviteľmi družstiev ako aj tým, že dochádza k zániku mnohých družstiev, ktoré

DPL vydali. Odkupná hodnota DPL na reálnom trhu sa podľa sekundárnych údajov pohybuje medzi 15 - 20% ich menovitej hodnoty. Ak sa družstvo, ktoré vydalo DPL dostane do konkurzu, má podielnik zo zákona postavenie veriteľa a mal by si svoju pohľadávku prihlásiť. Na situáciu reagoval aj štát s tým, že ponúkol majiteľom DPL s menovitou hodnotou nad 6 634 €, aby v prípade, že ich považujú za „bezcné“, ich previedli na Fond národného majetku.

2. Metodika oceňovania družstevných podielnických listov

V znaleckom dokazovaní je možné stretnúť sa so situáciou, že je potrebné oceniť portfólio DPL rôznych družstiev. Úmyselne hovoríme o oceňovaní a nie o ohodnocovaní, a to z dôvodu, že pokiaľ by mali byť DPL predmetom ohodnotenia v zmysle Vyhlášky MS SR č. 492/2004 Z.z., potom je potrebné ohodnotiť každé jednotlivé družstvo samostatne, t.j. určiť jeho všeobecnú hodnotu, a následne z nej derivovať hodnotu emitovaných družstevných podielnických listov.

Za účelom ocenenia portfólia DPL rôznych družstiev, Znalecký ústav Ekonomická univerzita v Bratislave (ďalej len ZU EUBA) vyvinul metodiku ich ocenenia, pričom sledoval účel, aby sa takto stanovená výsledná cena čo najviac približovala trhovej hodnote DPL.

Metodika ZU EUBA vychádza z nasledovných predpokladov:

- V prípade družstevných podielnických listov sa nejedná o majetkové cenné papiere obdobné obchodným podielom, akciám či členským vkladom. Základná báza hodnoty družstevného podielnického listu spočíva výhradne v predpokladaných budúcich dividendových tokoch. Uplatnenie výnosového prístupu pri oceňovaní družstevných podielnických listov je preto nevyhnutné.
- Ide o portfólio DPL rôznych družstiev.
- Objem informácií o jednotlivých oceňovaných DPL je limitovaný. Finančný plán a plán rozdelenia zisku pre jednotlivé DPL nie je k dispozícii.
- Existuje dostupnosť informácií o parametroch vstupujúcich do výpočtu (napr. Register účtovných závierok, databáza FinStat, a pod.), údaje verejne prístupné z osobitných databáz (NYU Stern School of Business, Damodaran, A. Current Data).
- Existuje dostupnosť informácií a podmienku zachovania zásady hospodárnosti uplatňujú cieľové hodnoty vybraných parametrov, stanovené na úrovni odvetvových priemerov a priemerov posudzovaného súboru, najmä pokiaľ ide o náklady vlastného kapitálu a relatívny výplatný pomer. Individuálne posúdenie tým nie je vylúčené.
- Vzhľadom na charakter posudzovaného aktíva sa aplikuje výnosový prístup k oceneniu družstevných podielnických listov. Takéto ocenenie vyjadruje súčasnú hodnotu budúcich predpokladaných dividendových tokov v prípade ziskových družstiev. V prípade stratových družstiev takto stanovené ocenenie zodpovedá budúcej regresii východiskovej hodnoty DPL v dôsledku predpokladaných negatívnych hospodárskych výsledkov.

Prvým krokom v procese oceňovania DPL je ich prvotná klasifikácia pre účely ocenenia. Táto klasifikácia určuje ďalší postup uplatnený v procese ocenenia posudzovaného aktíva. V zmysle tejto metodiky sú posudzované DPL rozdelené do troch skupín:

1. Aktívne družstvá s priemerným vykázaným ukazovateľom rentability vlastného imania (ROE) väčším alebo rovným ($\geq$) 1,00%.
2. Aktívne družstvá s priemerným vykázaným ukazovateľom rentability vlastného imania (ROE) menším ($<$) ako 1,00%.
3. Neaktívne družstvá.

Optimálnym vstupným údajom by bolo priemerné dlhodobé, prípadne strednodobé predpokladané ROE. Avšak vzhľadom na absenciu týchto údajov odporúčame vychádzať

z ukazovateľa ROE za obdobie posledných troch rokov, pričom je potrebné vždy posúdiť konzistentnosť dosahovaných hodnôt, t.j. napr. či v niektorom roku nebola vykázaná strata, prípadne či nedošlo k výraznému poklesu alebo nárastu ROE v porovnaní s ostatným obdobím.

V tomto príspevku sa zameriame na ocenenie DPL aktívnych družstiev s priemerným ROE väčším ako 1,00%.

Pre ocenenie DPL emitovaných aktívnymi družstvami s priemerným vykázaným ukazovateľom rentability vlastného imania (ROE) väčším alebo rovným ($\geq$) 1,00% sa použije nasledovný vzťah:

$$H_{DPL_t} = \frac{VH_{DPL_t} * \overline{ROE} * \overline{VP}_{ROE}}{CE_t}$$

kde:

$$VH_{DPL_t} = MH_{DPL} * \frac{VI_t}{ZI_t + OKF_t}$$

a

$$\overline{VP}_{ROE} = \frac{\sum \frac{DIV_{DPL_t}}{VH_{DPL_t} * ROE_t}}{n}$$

Výplatný pomer dividendových tokov ako podiel z rentability vlastného imania ($\overline{VP}_{ROE}$) sa stanovuje na úrovni cieľového výplatného pomeru na základe pozorovaní minulých výplat podielov na zisku širšieho portfólia DPL. Pri takomto stanovení výplatného pomeru sa odstránia extrémne hodnoty ukazovateľa $\frac{DIV_{DPL_t}}{VH_{DPL_t} * ROE_t}$, spravidla horných 10% intervalu údajov (*percentile* 0,9) a dolných 10% intervalu údajov (*percentile* 0,1) všetkých pozorovaní.

Pri vyššie uvedených vzťahoch do výpočtu ocenenia vstupujú nasledujúce parametre:

H_{DPL_t}	je hodnota DPL stanovená s využitím tejto metodiky;
MH_{DPL}	je menovitá hodnota družstevného podielnického listu v EUR;
VI	je účtovná hodnota vlastného imania vykázaná v poslednej zverejnenej účtovnej závierke, časť súvaha – strana pasív v EUR;
ZI	je účtovná hodnota základného imania vykázaná v poslednej zverejnenej účtovnej závierke, časť súvaha – strana pasív v EUR;
OKF	je účtovná hodnota ostatných kapitálových fondov vykázaná v poslednej zverejnenej účtovnej závierke, časť súvaha – strana pasív v EUR;
ROE	je aktuálna rentabilita vlastného kapitálu dosadená v desatinnom vyjadrení [-];
$\overline{ROE}$	je priemerná rentabilita vlastného kapitálu za posudzované obdobie spravidla troch rokov dosadená v desatinnom vyjadrení [-];
CE	sú náklady vlastného kapitálu dosadené v desatinnom vyjadrení [-];
$\overline{VP}_{ROE}$	je priemerný výplatný pomer dosadený v desatinnom tvare [-];
DIV_{DPL_t}	je dividenda pripadajúca na 1 ks emitovaného DPL v EUR.

ZH	je základná hodnota vyjadrujúca mieru doterajšieho zhodnotenia členských vkladov a vkladov vložených v podobe DPL do ostatných kapitálových fondov, t.j. koľko eur účtovnej hodnoty družstva pripadá na jedno euro základného imania a ostatných kapitálových fondov. Ak je ukazovateľ rovný alebo menší ako jedna, nedošlo k žiadnemu zhodnoteniu členských vkladov a DPL, najmä v dôsledku minulých generovaných strát [-];
VH	východisková hodnota stanovená súčinom menovitej a základnej hodnoty ($MH * ZH$), vyjadrujúca mieru doterajšieho zhodnotenia pôvodnej menovitej hodnoty DPL [EUR];
$\overline{VP}_{ROE}$	predstavuje výplatný pomer dividendových tokov ako podiel z rentability vlastného kapitálu dosadený v desatinnom tvare [-]. Výplatný pomer je stanovený ako cieľový. Tento ukazovateľ zohľadňuje stav vyplácania podielov na zisku vzťahujúcich sa k celému portfóliu DPL.

$\overline{VP}_{ROE}$ sa k 31.12.2021 stanoví na základe pozorovaných dividendových tokov uskutočnených v predchádzajúcich troch rokoch. Pri výpočte tohto ukazovateľa sa dividendový tok porovnáva so základnou hodnotou predchádzajúceho roka. Napríklad pri stanovení výplatného podielu za rok 2022 sa použije ZH vykázaná v roku 2021, multiplikovaná menovitou hodnotou DPL a ROE vykázaným za predchádzajúce obdobie, t.j. rok 2021.

Záver

Problematika ocenenia družstevných podielnických listov v družstvách je relatívne komplikovaným úkonom. Vyžaduje si od znalca alebo iného posudzovateľa nielen znalosť účtovných predpisov, Obchodného zákonníka, ale aj naštudovanie zákonov súvisiacich s transformáciou družstiev. Pri ich ocenení nemožno postupovať paušálne a schematicky, ale znalec musí analyzovať účtovníctvo predmetného družstva, zistiť v akých účtovných položkách sa jednotlivé ekonomické parametre nachádzajú a všetky tieto skutočnosti zohľadniť pri svojich výpočtoch. Mimoriadnu úlohu zohrávajú stanovy družstva, ktorým je potrebné venovať absolútnu pozornosť. Predkladaná metodika ocenenia tohto osobitného druhu cenného papiera vypracovaná ZU EUBA môže byť vhodnou pomôckou pre všetkých odborníkov, ktorí sa touto problematikou aktívne zaoberajú.

Referencie:

Centrálny depozitár cenných papierov. Informácie pre verejnosť. Dostupné online: https://www.cdcp.sk/informacie_pre_verejnost/

MADARÁSZ, D.: K aktuálnym otázkam DPL (družstevných podielnických listov). <http://www.slpk.sk/eldo/2012/zborniky/001-12/madarasz.pdf>

Vyhláška MS SR č. 492/2004 Z.z. o stanovení všeobecnej hodnoty majetku

Zákon č. 42/1992 Zb. o úprave majetkových vzťahov a vyrovnaní majetkových nárokov v družstvách

Zákon č. 513/1991 Z.z. obchodný zákonník

Zákon č. 431/2002 Z.z. o účtovníctve

Zákon č. 264/1995 Zb.

Hroziaci úpadok a zodpovednosť členov štatutárnych orgánov v súvislosti s implementáciou smernice o reštrukturalizácii a insolvenčii

Impending Insolvency and Liability of Members of Statutory Bodies in Relation with the Implementation of the Restructuring and Insolvency Directive

Martin Maliar

Trnavská univerzita v Trnave

Právnická fakulta

Trnava

E-mail: martin.maliar@tvu.sk, martin.maliar@justce.sk

Abstrakt

Hmotné insolvenčné právo ostávalo relatívne dlho mimo záujmu práva Európskej únie. Kodifikované boli len kolízne normy medzinárodného práva súkromného a to v rámci nariadenia Rady (ES) č. 1346/2000. Smernica o reštrukturalizácii a insolvenčii má za cieľ priniesť zmenu do vnímania účelu insolvenčných konaní, na ktoré boli tradične budované ako likvidačné. V príspevku sa zaoberáme dôvodmi pre túto zmenu ako aj vymedzením hroziaceho úpadku a zodpovednosťou štatutárnych orgánov v súvislosti s hroziacim úpadkom.

Abstract

Substantive insolvency law has remained outside the interest of European Union law for a relatively long time. Only conflicting rules of private international law have been codified in Council Regulation (EC) No 1346/2000. The Restructuring and Insolvency Directive aims to bring about a change in the perception of the purpose of insolvency proceedings, for which they have traditionally been set up as liquidation. In this paper, we discuss the reasons for this change as well as the definition of imminent bankruptcy and the responsibilities of statutory bodies in relation to imminent bankruptcy.

Kľúčové slová: zachovanie prevádzky podniku, odborná starostlivosť, lojalita, podnikateľský úsudok, pravidlo absolútnej priority

Keywords: going concern, duty of care, duty of loyalty, business judgement rule, absolute priority rule

JEL classification: G34

1. Zmena regulačného modelu

Insolvenčná smernica¹ prináša do práva jednotlivých členských štátov EÚ zmenu paradigmy, pokiaľ ide o prístup k riešeniu ekonomických problémov korporácií. Dlhodobo platilo, že korporáčne právo bolo oveľa viac harmonizované ako právo insolvenčné. Kľúčové dôvody, prečo insolvenčné právo v prostredí EÚ doteraz nie je viac harmonizované, možno rozdeliť zrejme do troch kategórií. Po prvé, insolvenčnom práve sa značne odráža **hodnotové nastavenie** legislatívy jednotlivých štátov. Po druhé, členské štáty si chcú ešte **udržať aspoň nejaký vplyv**

¹ Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/1023 z 20. júna 2019 o rámcach preventívnej reštrukturalizácie, o oddĺžení a diskvalifikácii a o opatreniach na zvýšenie účinnosti reštrukturalizačných, konkurzných a oddľžovacích konaní a o zmene smernice (EÚ) 2017/1132.

v otázkach ekonomickej regulácie. V neposlednom rade, určité nastavenie insolvenčnej legislatívy môže byť **vyhovujúce pre niektorých** stakeholderov a ich pozícia by prijatím harmonizácie na EÚ úrovni mohla byť ohrozená.

Substantívne (hmotnoprávne) otázky insolvenčie, t.j. otázky predĺženia, platobnej neschopnosti, zrušenia, či likvidácie, patrili vždy k otázkam, v ktorých dominujú kogentné vnútroštátne právne pravidlá. Ideovo ide o pravidlá, na ktoré sa zvykne nahliadať tak, že odlišnou dohodou členov korporácie sa ich pôsobeniu nemožno vyhnúť.

V rámci diskusií medzi právnikmi, ekonomické aspekty usadenia sa a existencie korporácií pôvodne nezohrávali významnejšiu úlohu. Aj tento pohľad sa však postupne mení. Spoločenské zmeny, spôsobené najmä posilnením významu medzinárodnej obchodnej výmeny tovarov a služieb a užšieho prepojenia medzi korporáciami na medzinárodnej úrovni, vplývajú na potrebu odlišného prístupu k pôvodnému regulatórnemu nastaveniu. Jeho efektívnosť sa stráca. V regulatórnej oblasti viaceré štáty zvädzajú "race to the bottom". Cieľom prilákať čo najviac kapitálu. Takýto cieľ potom ovplyvňuje aj štáty, kde je regulatórne nastavenie prísnejšie. Na ilustráciu je možné spomenúť napr. inštitút finančnej asistencie², ktorý je v slovenskom práve zakázaný. Iné právne poriadky k takémuto absolútnemu zákazu nepristúpili, hoci pre akceptovateľnosť finančnej asistencie nastavili viacero podmienok³. Naša regulácia⁴ však nebude zrejme veľmi efektívna v situácii, kedy korporácie so sídlom u nás, budú držané prostredníctvom zahraničných materských spoločností. Prísna regulácia zákazu finančnej asistencie teda môže byť účinná zrejme len v situáciách, kedy transakčné náklady vytvorenia a udržania zložitejších firemných štruktúr nie sú racionálne. Rovnaké konštatovania efektívnosti ako pre finančnú asistenciu je možné zrejme použiť aj pokiaľ ide o niektoré inštitúty insolvenčného práva.

Ak má Európska únia byť konkurencieschopným trhom v rámci svetovej obchodnej výmeny, musia mať členské štáty tiež na pamäti, že relatívne nízka miera medzinárodného prepojenia jednotlivých korporácií je už minulosťou. "Race to the bottom" je skutočnosťou v celosvetovom meradle a to aj v oblasti riešenia finančných problémov dlžníkov. Nastavenie insolvenčnej legislatívy má ex ante vplyv na umiestňovanie kapitálu. Snáď až spätné ohliadnutie v budúcnosti nám ukáže ako bezprecedentne rýchlo sa s rozvojom internetu a moderných komunikačných technológií zmenili ekonomické fundamenty. Na trhové hierarchické štruktúry (firmy) v roku 2021 je potrebné nazerať inou optikou ako tomu bolo napr. pred dvadsiatimi rokmi. Táto zmena optiky je dôvodom, pre ktorý sú potrebné úpravy v právnej regulácii možností riešenia finančných problémov dlžníkov, nachádzajúcich sa v hroziacom úpadku alebo v úpadku.

2. Problémy adresované insolvenčnou smernicou

Dôvody pre prijatie Insolvenčnej smernice sú vyjadrené v jej recitáli. Ide o tak podrobné vyjadrenie, že recitál smernice je prekvapivo obsiahlejší ako samotný normatívny text. Do smernice sa pretavili skoršie odporúčania Európskej komisie z roku 2014⁵. Kľúčovým dôvodom pre prijatie smernice je snaha odklon od typického východiskového nastavenia insolvenčnej legislatívy členských štátov EÚ. Toto nastavenie sa viac-menej zameriava na riešenie úpadku dlžníka prostredníctvom komplikovaných pravidiel konkurzného konania a často za účasti súdu. Typickým spôsobom riešenia úpadku je likvidácia majetkovej podstaty dlžníka a to v čase, keď

² V zmysle § 161e ods. 1 Obchodného zákonníka, (akciová) spoločnosť nesmie v súvislosti s nadobudnutím jej akcií tretími osobami poskytovať týmto osobám preddavky, pôžičky, úvery ani zábezpeky.

³ Porovnaj napr. § 41 ZOK t. j. českého zákona o obchodných korporáciách č. 90/2012 Sb.

⁴ Porovnaj tiež MEDVEC M.: Poskytovanie finančnej asistencie v právnom prostredí SR, Biatic - Odborný bankový časopis, Národná banka Slovenska, 5/2016.

⁵ 2014/135/EÚ: Odporúčanie Komisie z 12. marca 2014 týkajúce sa nového prístupu k neúspechu v podnikaní a platobnej neschopnosti Text s významom pre EHP.

sa nachádza v hlbokom úpadku (deep insolvency). Dôvody pre neskoré riešenie ekonomických problémov zrejme dva. Prvým z nich je vysoký rešpekt k právu vlastníť majetok v európskom priestore. Druhý je behaviorálny. S ekonomickým zlyhaním sa vyrovnávame ťažko a ťažko si ho vôbec pripúšťame. Okrem toho sa na ekonomické zlyhanie v európskom priestore zvykne tradične nahliadať ako na okolnosť, ktorú je potrebné trestať⁶. Takáto paradigma sa však javí ako makroekonomicky škodlivá a to najmä v porovnaní s uplatňovaním pravidiel v iných právnych kultúrach. Najmä v rámci insolvenčnej legislatívy a praxe, ktorá čerpá inšpiráciu z amerického Bankruptcy code⁷.

Insolvenčná smernica nabáda členské štáty, aby zmenili svoj prístup k riešeniu úpadku. Pred tým ako sa pristúpi k likvidácii, je vhodné preskúmať iné ekonomické možnosti, aby sa zachovala prevádzka podniku (going concern) tam kde to je možné. Popri tom sa členské štáty povzbudzujú k tomu, aby sa odklonili od uvažovania o insolvenčnej stigme dlžníkov. Insolvenčná smernica uvádza⁸, že reštrukturalizáciou by sa dlžníkom vo finančných ťažkostiach malo umožniť pokračovať úplne alebo čiastočne v podnikaní, a to zmenou zloženia, podmienok alebo štruktúry ich majetku a ich záväzkov alebo ich akejkoľvek inej kapitálovej štruktúry, ako aj predajom aktív alebo častí podniku alebo, ak tak ustanovujú vnútroštátne právne predpisy, podniku ako celku, ako aj prostredníctvom uskutočnenia prevádzkových zmien. Rámce preventívnej reštrukturalizácie by mali predovšetkým umožniť, aby dlžníci účinne reštrukturalizovali v počiatočnom štádiu a zabránili úpadku, čím by zamedzili zbytočnému konkurzu životaschopných podnikov. Tieto rámce by mali zabrániť stratám pracovných miest a strate know-how a zručností a mali by maximalizovať celkovú hodnotu pre veriteľov, a to v porovnaní s tým, čo by získali v prípade konkurzu podniku alebo v prípade ďalšieho najlepšieho alternatívneho scenára, ak neexistuje plán, ako aj pre vlastníkov a hospodárstvo ako celok.

3. Hroziaci úpadok a zodpovednosť štatutárneho orgánu

Insolvenčná smernica má byť do právneho poriadku SR implementovaná najmä novým Zákom o riešení hroziaceho úpadku. Ten je v súčasnosti predmetom legislatívneho procesu⁹.

Podľa návrhu zákona sa na riešenie hroziaceho úpadku ponúkajú dlžníkom dva nové procesy a to tzv. **neverejná preventívna reštrukturalizácia** a **verejná preventívna reštrukturalizácia**. Ako by bolo možné mylne sa domnievať, návrh zákona sa nepodujal podať vyčerpávajúcu definíciu hroziaceho úpadku. Dôvodom je zrejme tá okolnosť, že pojem hroziaceho úpadku je obtiažne normatívne uchopiť. Preto prepracované znenie § 4 ZKR¹⁰, ktoré je súčasťou navrhovanej legislatívy, uvádza len, že dlžník je v hroziacom úpadku, najmä ak mu hrozí platobná neschopnosť a taktiež, že dlžníkovi hrozí platobná neschopnosť, ak s prihliadnutím na všetky okolnosti možno dôvodne predpokladať, že v priebehu 12 kalendárnych mesiacov nastane jeho platobná neschopnosť. Ide vcelku o tautologickú definíciu, pričom aspoň o trochu detailnejšie sa o vymedzenie hroziacej platobnej neschopnosti snaží návrh vykonávacej vyhlášky. Tá hroziacu platobnú neschopnosť uchopuje prostredníctvom medzery krytia (*liquidity gap*).¹¹

V nadväznosti na vymedzenie hroziaceho úpadku sa upresňujú taktiež fiduciárne povinnosti štatutárneho orgánu. Medzi ne typicky zaraďujeme povinnosť lojality (*duty of loyalty*) a

⁶ V európskom priestore boli v minulosti typické žaláre pred dlžníkmi. V súčasnosti ide najmä legislatívne návrhy ako "nezaplatenie faktúry je trestný čin".

⁷ Bližšie pozri <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/11>.

⁸ Bod 2 recitálu Insolvenčnej smernice.

⁹ Bližšie pozri <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=8519>.

¹⁰ Zákon č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii v znení neskorších predpisov.

¹¹ *Hroziaca platobná neschopnosť je negatívny trend vývoja pomeru medzi výškou splatných peňažných záväzkov a finančného majetku, ktorý s prihliadnutím na všetky okolnosti v nasledujúcich 12 mesiacoch vytvorí medzeru krytia alebo zvýši medzeru krytia pod 90%.*

povinnosť odbornej starostlivosti (*duty of care*). Nové nastavenie § 4a ZKR vymedzuje podrobnejšie obsah týchto povinností. V prvom rade je definovaná pozitívne povinnosť dlžníka sústavne sledovať svoju finančnú situáciu, ako aj stav svojho majetku a záväzkov tak, aby mohol včas zistiť hroziaci úpadok a bez zbytočného odkladu prijať vhodné a primerané opatrenia na jeho odvrátenie. Taktiež však negatívne povinnosť zdržať sa konania, ktoré by mohlo ohroziť životaschopnosť podniku dlžníka. Popri tom, sa zvyrazňuje tzv. nástroj včasného varovania, ktorých zavedenie predpokladá aj Insolvenčná smernica¹². V našich pomeroch ide o vedenie dlžníka v zozname dlžníkov podľa osobitných predpisov¹³. Vedenie v týchto zoznamoch majú typicky signalizovať, že dlžníkovi môže hroziť úpadok. Štatutárny orgán dlžníka nemusí mať dostatok odborných vedomostí na posúdenie, či mu hrozí úpadok alebo o možných opatreniach na jeho prekonanie. Preto ho zákon odkazuje na pomoc odborného poradcu. Každopádne, hroziaci úpadok je fenoménom, ktorý by štatutárny orgán dlžníka nemal ignorovať. Je povinný v súlade s požiadavkami potrebnej odbornej resp. náležitej starostlivosti urobiť všetko, čo by v obdobnej situácii urobila iná rozumne starostlivá osoba v obdobnom postavení na jeho prekonanie.

Toto podrobnejšie vymedzenie sa môže síce javiť ako naivné, avšak v prípade, ak by došlo k neskoršiemu posudzovaniu zodpovednosti štatutára v konaní pred súdom, je možné predpokladať, že uvedené skutočnosti môžu byť relevantne zohľadnené. Štatutárny orgán korporácie pred nesením zodpovednosti typicky chráni pravidlo podnikateľského úsudku (*business judgement rule*). Tento koncept ho však chráni pred zodpovednosťou týkajúcou sa podnikateľského rizika pri výkone podnikateľskej činnosti. Ak však štatutárny orgán nebude v stave produkovať aspoň tvrdenia o tom, že hroziaci úpadok sa snažil riešiť, môže to mať pre neho pri prípadnom vyvodzovaní zodpovednosti potenciálne negatívne následky.

Z nových ustanovení týkajúcich sa povinností štatutárov počas hroziaceho úpadku je zjavná ešte jedna zmena. Počas hroziaceho úpadku, je štatutárny orgán dlžníka povinný zohľadňovať nielen záujmy spoločníkov, ale už aj záujmy veriteľov (špecificky aj zamestnancov). Ide síce o nenápadné ustanovenie, avšak bezpochyby inovatívne adresuje tzv. *agency problem* štatutárneho orgánu.

Keďže korporácia je typicky štruktúra založená na koncepte trustu¹⁴, nezvyklo byť sporné, že mimo stavu úpadku korporácie je štatutárny orgán povinný konať v spoločnom záujme spoločníkov¹⁵ (*beneficiary*). Výslovne nebolo riešené, že štatutárny orgán má aj mimo úpadku nejaký typ povinnosti voči veriteľom. Potreba zohľadňovať pri riešení hroziaceho aj záujmy veriteľov je teda do určitej miery nová. Prirodzene, bolo by možné presvedčivo argumentovať, že aj doteraz bola súčasťou povinnosti “konať v záujme spoločnosti”.

Dlžník, ktorý je právnickou osobou založenou na účely podnikania, má pre prípady úpadku vcelku jasne definovanú hierarchiu chránených záujmov jednotlivých stakeholderov. Túto hierarchiu definuje pravidlo absolútnej priority (*absolute priority rule*). V insolvenčnej situácii dlžníka majú veritelia typicky absolútnu prioritu k hodnote majetku dlžníka a teda záujem na ochrane ich majetkových práv čo do hodnoty majetku predchádza záujem spoločníkov. Naopak, v prípade ak dlžník nie je v úpadku, záujem spoločníkov predchádza záujem veriteľov, resp. hodnota ochrany záujmov veriteľov sa doteraz nejako zásadnejšie nevnímala. Je potrebné dodať, že snád s výnimkou zodpovednosti za škodu úmyselným konaním proti dobrým mravom alebo odporovatenosti právnym úkonom dlžníka, ktoré boli uskutočnené mimo jeho úpadku, ale boli jeho príčinou.

¹² Porovnaj najmä čl. 3 Insolvenčnej smernice.

¹³ Daňový dlžník, dlžník na sociálnom poistení.

¹⁴ Preto sa používa pojem fiduciárne povinnosti.

¹⁵ Porovnaj napr. § 194 ods. 5 Obchodného zákonníka.

Jedným z účelov nového nastavenia povinnosti štatutárneho orgánu zohľadňovať záujmy veriteľov je zrejme snaha o upozornenie štatutára na to, že v hroziacom úpadku sa blíži stav, kedy už bude niest' fiduciárne povinnosti voči veriteľom. Ďalším účelom je snaha o zmiernenie "absolútnej" pravidla absolútnej priority. Pravidlo absolútnej priority je základné (vertikálne) pravidlo, ktoré sa presadzuje v hierarchických štruktúrach v prípade ich úpadku. Inak povedané, hierarchickou štruktúrou je taká, ktorá je postavená na jeho existencii. V hroziacom úpadku je však potrebné vnímanie tohto pravidla modifikovať, keďže paradoxne môže byť prekážkou na jej záchranu.

4. Hroziaci úpadok a zodpovednosť štatutárneho orgánu

Korporácie a ich skupiny sú základné hierarchické štruktúry v trhovej ekonomike. Dôvodom ich existencie je snaha o efektívnu tvorbu a výmenu statkov. Empirická skúsenosť ukazuje, že združovanie majetkových záujmov rôznych osôb a uznanie združení podnietilo prosperitu a ekonomický rozvoj.

Nájsť základ pre právne uznanie a existenciu hierarchických štruktúr v našom právnom poriadku však nie je vôbec jednoduché. Je to zrejme dôsledok neutešeného stavu normatívnej regulácie súkromnoprávných inštitútov. Nebudeme ďaleko od pravdy, ak budeme predpokladať, že to bol vlastne aj úmysel socialistického zákonodarcu. Môžeme predpokladať, že jeho cieľom bolo nastoliť "nový poriadok", v ktorom trhové výmenné mechanizmy budú nahradené inými pravidlami výmeny statkov a teda aj "novej" morálky. Osoby tak už nebudú združovať "sebecké" majetkové záujmy k vlastnému prospechu. Nový poriadok a morálka sa prejaví aj v právnych vedách, ktoré budú hodnotovo ukotvené na heslá ako napr. „záujmy pracujúceho ľudu“, či „pravidlá socialistickej morálky“. Podrobne tento fenomén už dávnejšie rozobral napr. Zdeněk Kühn¹⁶.

Kľúčovým normatívnym pravidlom je ustanovenie § 835 ods. 2 Občianskeho zákonníka. Ide o ustanovenie zaradené do ustanovení záväzkového práva, konkrétnejšie ide o ustanovenie zmluvy o združení¹⁷. Podľa výslovného znenia v tomto ustanovení vyjadreného pravidla „zo záväzkov voči tretím osobám sú účastníci (združenia) zaviazaní spoločne a nerozdielne“. Toto pravidlo teda znamená, že „uspokojenie majetkových záujmov členov združenia je (sic!) podriadené uspokojeniu majetkových záujmov tretích osôb stojacich mimo združenia“. Nedá sa nesúhlasiť s Moravčíkovou, že „...účastníci združenia vnášajú do spoločnej činnosti celý svoj majetok a činnosť združenia nemusí nevyhnutne znamenať pre týchto účastníkov len zisk, stávajú sa podielnikmi na prípadných stratách.“¹⁸ Ako nevyhnutné sa javí dodať, že negatívnym dôsledkom existencie tohto pravidla môžu osoby združujúce majetkové záujmy predchádzať **registráciou** združenia. Typický právny účinok registrácie je priznanie samostatnej právnej subjektivity takémuto združeniu¹⁹. Registráciou združenia dôjde k **oddeleniu majetkových podstát členov združenia od majetkovej podstaty samotného združenia**. Výsledkom je **limitácia bezprostrednej zodpovednosti** členov združenia za záväzky vzniknuté pri činnosti združenia. Oddelená majetková podstata sa teda zahalí, do tzv. korporačného závoja, ktorý je v

¹⁶ Najmä v druhej kapitole "Stalinistická aplikácia práva ve Střední Evropě"; podrobnejšie KÜHN, Z.: Aplikace práva soudcem v éře středoevropského komunismu a transformace. Analýza příčin postkomunistické právní krize. Praha: C. H. Beck 2005.

¹⁷ Je potrebné zdôrazniť, že vznik združenia **nevyžaduje** písomnú zmluvu.

¹⁸ ŠTEVČEK, M., DULAK, A., BAJÁNKOVÁ, J., FEČÍK, M., SEDLAČKO, F., TOMAŠOVIČ, M. a kol. Občiansky zákonník II. § 451-880, 2. vydanie. Komentár. Praha : C.H. Beck, 2019, str. 3150.

¹⁹ Registrácia združení, s následkom vzniku ich právnej subjektivity, nie je vždy možná.

zásade pre tretie osoby nepriehľadný. Judikatúra všeobecných súdov umožnila nahliadnutie za tento závoj doteraz len celkom výnimočne.²⁰

K združovaniu majetkových záujmov osôb dochádza teda typicky na základe zmluvy. Majetkové záujmy osôb však môžu byť porovnateľne združené aj na základe na základe kvázi - kontraktu (*ex quasi contractu*), deliktu (*ex delictu*) alebo zo zákona (*ex lege*). Ak považujeme proporcionalitu za kľúčový právny princíp, tak musíme dospieť k záveru, že aj v súkromnom práve je hodné presadzovať pravidlo, že rovnaké veci majú byť upravené rovnako a nie ľubovoľne rozdielne²¹. Na majetkové záujmy združené z iného dôvodu ako na základe zmluvy je potrebné uplatniť obdobne pravidlá uplatňované pri združeniach²².

Príkladom združenia z iného dôvodu ako zmluvy ležiaca pozostalosť, ktorá súvisí so sukcesiou do majetkových práv poručiť. Medzi dedičmi existuje vzťah obdobný ako pri združení vzniknutom na základe zmluvy. V tomto prípade sú združené spoločné majetkové záujmy dedičov (ale aj veriteľov²³) k ležiacej pozostalosti. Ležiaca pozostalosť je povahou hierarchická štruktúra. Právny dôvod spojenia majetkových záujmov pri ležiacej pozostalosti je zákon. K spojeniu majetkových záujmov viacerých osôb však tiež dochádza v insolvenčnej situácii dlžníka. Majetková podstata, ktorú po vyhlásení konkurzu nazývame konkurznou podstatou je hierarchickou štruktúrou. Ako sme už skôr prezentovali, právnym dôvodom spojenia majetkových záujmov je kvázikontrakt²⁴.

Ustanovenie § 835 ods. 2 Občianskeho zákonníka je v podstate substantívne (hmotnoprávne) insolvenčné pravidlo. Ak ho vyjadríme prostredníctvom pravidla absolútnej priority, tak platí, že tretie osoby majú absolútnu prioritu na uspokojenie ich majetkových záujmov vzniknutých pri činnosti združenia oproti členom združenia. Ich záujmy musia byť uspokojené úplne (preto absolútna) i prednostne (preto priorita) a to pred tým, ako si majetkové záujmy uspokojia členovia združenia. To môže mať zásadný význam pre motivácie osôb vo vzťahu k financovaniu korporácie. Existencia pravidla absolútnej priority umožňuje na hierarchickej štruktúre uplatniť **štruktúrované (hierarchické) financovanie**.

K objasneniu fenoménov, ktoré ovplyvňujú motivácie k financovaniu korporácií prispeli najmä predstavitelia Novej inštitucionálnej ekonómie. Oliver E. Williamson najmä diele Ekonomické inštitúcie kapitalizmu: Firmy, Trhy, Relatívna kontraktácia nadviazal na svoju skoršiu prácu v oblasti behaviorálnej ekonómie a popísal základné fenomény, ktoré sprevádzajú vznik a trvanie hierarchických štruktúr. Vynímajú sa medzi nimi najmä tri prvky a to **oportunizmus, špecifickosť štruktúry a neistota**. Spoločne sa tieto prvky ponímajú ako transakčné náklady.

5. Pravidlo absolútnej priority pri riešení hroziaceho úpadku

Tak ako transakčné náklady majú vplyv na vznik hierarchických štruktúr, budú mať zjavne vplyv aj na riešenie ich problémov v úpadku, či hroziacom úpadku. Niet zrejme sporu, že možnosti riešenia prípadných finančných problémov korporácií vstupujú už *ex ante* do úvahy

²⁰ Porovnaj všeobecne známe precedenčné rozhodnutie v common law ešte z roku 1897 *Salomon v A Salomon & Co Ltd*, rozhodnutie nemeckého BGH vo veci *Autokran* (1985; BGHZ 95, 330) alebo z roku 2001 vo veci *Bremer Vulkan* (II ZR 178/99).

²¹ A zároveň "rozdielne nie ľubovoľne rovnako".

²² Ustanovenie § 853 ods. 1 Občianskeho zákonníka uvádza, že občianskoprávne vzťahy, pokiaľ nie sú osobitne upravené ani týmto ani iným zákonom, sa spravujú ustanoveniami tohto zákona, ktoré upravujú vzťahy obsahom aj účelom im najbližšie.

²³ Tieto záujmy veriteľov majú lepšiu prioritu ako záujmy dedičov čo do (sic!) hodnoty majetku; nie však čo do konkrétnych vecí či práv, ktoré tvoria aktíva dedičstva.

²⁴ Podrobnejšie k tomu MALIAR, M.: Odpovrateľnosť dohodou o započítaní pohľadávok, In: Súkromné právo 4/2021.

investora o uskutočnení určitej investície. Ak je korporácia vo finančných problémoch, udržanie je životaschopnosti môže taktiež závisieť od prísunu čerstvého kapitálu. Absolútnosť pravidla absolútnej priority preto musí v niektorých prípadoch ustúpiť. V opačnom prípade by zrejme nebolo možné korporáciu sanovať. Nebude to zrejme iné ako v bežnej ľudskej skúsenosti, kedy je veľmi často zmysluplné produkt, ktorý má problémy, opraviť a nie priamo zaniest' do zberných surovín. Nová právna úprava procesov na riešenie hroziaceho úpadku na tento účel implementuje viacero opatrení. Z priamo upravených ide najmä o ustanovenia o krízovom financovaní a o novom financovaní. Iné reštrukturalizačné opatrenia môžu zahŕňať však pomerne širokú škálu nástrojov, počnúc od zrealnenia zabezpečenia nárokov (*lien stripping*) až po nahradenie súhlasu nesúhlasiacich veriteľov rozhodnutím súdu (*cram down*).

6. Záverečné úvahy

Domnievame sa, že nové nastavenie východísk legislatívy pre riešenie hroziaceho úpadku môže byť adekvátne cieľom, ktoré si stanovilo. To prirodzene nepôjde bez dostatočnej implementácie aj po prijatí príslušnej legislatívy. Cesta k zmene vnímania toho ako je možné riešiť finančné problémy korporácií a iných hierarchických trhových štruktúr však môže byť trnistá. Skutočná zmena sa môže udiť len za podmienky osvojenia si nového prístupu všetkými relevantnými stakeholdermi a to najmä konkurznými súdmi.

Referencie

- BĚLOHLÁVEK, A., J. 2020. Evropské a mezinárodní insolvenční řízení: Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EÚ) č. 2015/848 o insolvenčním řízení. Komentář. Praha: C.H Beck..
- ĎURICA, M. 2015. Zákon o konkurze a reštrukturalizácii. Komentár, 2.vydanie , Bratislava: C.H. Beck 2015.
- KÜHN, Z. 2005. Aplikace práva soudcem v éře středoevropského komunismu a transformace. Analýza příčin postkomunistické právní krize. Praha: C. H. Beck.
- MALIAR, M. 2021. Odporovateľnosť dohodou o započítaní pohľadávok, In: Súkromné právo. Roč. 4/2021.MEDVEC M. 2016. Poskytovanie finančnej asistencie v právnom prostredí SR. In: Biatec - Odborný bankový časopis. Národná banka Slovenska, 5/2016.
- ŠTEVČEK, M., DULAK, A., BAJÁNKOVÁ, J., FEČÍK, M., SEDLAČKO, F., TOMAŠOVIČ, M. a kol. 2019. Občiansky zákonník II. § 451-880, 2. vydanie. Komentár. Praha : C.H. Beck.
- WILLIAMSON, OLIVER E. 1985. The Economic Institutions of Capitalism: Firms, Markets, Relational Contracting. New York: Free Press.
- WILLIAMSON, O. E. 1975. Markets and Hierarchies: Analysis and Antitrust Implications: A Study in the Economics of Internal Organization. [online] In: University of Illinois at Urbana-Champaign's Academy for Entrepreneurial Leadership Historical Research Reference in Entrepreneurship. [Citované 25.1.2022.] Dostupné na internete: <https://ssrn.com/abstract=1496220> EOS Holding GmbH. 2016. EOS Survey

Situace oceňovací praxe v ČR s hlavním zaměřením na kapitálovou strukturu při oceňování podniku

Situation of Valuation Practice in the Czech Republic with the Main Focus on Capital Structure in Business Valuation

Miloš Mařík

Vysoká škola ekonomická v Praze
Fakulta financí a účetnictví
Katedra financí a oceňování podniku
Nám. W. Churchilla 4,
Praha 130 67,
Česká republika
E-mail: marik@vse.cz

Pavla Maříková

Vysoká škola ekonomická v Praze
Fakulta financí a účetnictví
Katedra financí a oceňování podniku
Nám. W. Churchilla 4,
Praha 130 67,
Česká republika
E-mail: marikova@vse.cz

Abstrakt

Příspěvek poukazuje na problém neexistující přiměřené regulace oceňování v České republice. Problém demonstruje na způsobu odhadu kapitálové struktury v nákladech kapitálu při výnosovém oceňování podniku. Předkládá výsledky výzkumu vzorku 81 českých znaleckých posudků. Z výzkumu plyne, že více než polovina posudků využívá vyladování kapitálové struktury pomocí iterací, což je nejvhodnější způsob. Druhá nejpočetnější skupina ale používá cílovou strukturu a část dokonce z hlediska teorie zcela nesprávnou účetní strukturu kapitálu. V příspěvku jsou dále prezentovány výsledky statistického výzkumu zadluženosti zahraničních obchodovaných společností, která bývá používána jako cílová struktura. Tato statistická data potvrzují nevhodnost tohoto postupu pro ocenění českých podniků.

Abstract

The paper points out the problem of non-existence of adequate valuation regulation in the Czech Republic. The problem is demonstrated on the method of estimating the capital structure in the cost of capital in the income valuation of a firm. It presents the research results of a sample of 81 Czech expert opinions. Research shows that more than half of the expert opinions use iteration to fine-tune the capital structure, which is the most appropriate way. However, the second most numerous group uses the target structure and part even, from the point of view of theory, a completely incorrect accounting structure of capital. The paper also presents the results of statistical research on the capital structure of foreign public companies, which is often used as a target structure. These statistical data confirm the unsuitability of this procedure for the valuation of Czech companies

Klíčová slova: *hodnota, ocenění podniku, náklady kapitálu, kapitálová struktura, iterace*

Keywords: *value, business valuation, capital cost, capital structure, iteration.*

JEL classification: G32

Úvod

Již dříve jsme se na konferencích ve Slovenské republice vyslovovali ve prospěch myšlenky postupně usilovat o sbližování pravidel pro oceňování, zejména oceňování podniků, v obou státech. Soudíme, že sice existují Mezinárodní oceňovací standardy, ale tyto standardy musí být přizpůsobovány možnostem a podmínkám jednotlivých států. Výchozím bodem by mělo být zhodnocení úrovně znaleckých posudků za poslední léta v jednotlivých zemích. Úprava pravidel by pak měla být reakcí na slabší body v současné praxi.

Na úvod lze vyslovit obecný názor, že úroveň oceňování je závislá na dvou hlavních faktorech:

1. přiměřeně propracovaných pravidlech oceňovacích postupů,
2. dostatečné zkušenosti těch, kteří je pak používají.

Představa, že je možno stanovit vyhláškami přesná oceňovací pravidla (která se v ČR v současných diskusích občas objevuje), není dlouhodobě použitelná z následujících důvodů:

- Hledaná hodnota neexistuje jako objektivní jev, který je potřeba přesně postihnout. Hodnotu tedy nelze spočítat, protože v realu jde vždy o názor oceňovatele, který by ale měl být co nejdůkladněji zdůvodněn.
- Dále je nezbytné na jedné straně respektovat postupný vývoj obecných základů oceňovacích disciplín, na druhé straně je třeba, aby oceňovací pravidla reflektovala nutné změny vyvolané měnicími se podmínkami praxe.

Cílem tohoto příspěvku je:

- a) upozornit právě na potřebu této přiměřenosti nastavení pravidel upravujících oceňování, protože ani jeden extrém v tomto ohledu není dobrý,
- b) demonstrovat problém dosavadní absence oceňovacích pravidel v České republice na konkrétní metodické záležitosti, a to na postupu znalce při odhadu kapitálové struktury v nákladech kapitálu při výnosovém ocenění podniku. Dílčí kroky přitom budou:
 - o připomenout slabiny některých stále relativně často používaných postupů,
 - o představit výsledky empirického výzkumu metod pro odhad kapitálové struktury používaných v českých znaleckých posudcích,
 - o přestavit hlavní výsledky výzkumu zadluženosti zahraničních obchodovaných společností a jejich dopady na vhodnost či nevhodnost přebírání této zadluženosti při oceňování českých podniků.

1. Souhrnný pohled na úroveň oceňování podniku v ČR s hlavním zaměřením na problematiku kapitálové struktury

Je nutné přiznat, že, alespoň podle našeho názoru, celková úroveň oceňování podniku v České republice nedosahuje stavu, který bychom alespoň my osobně považovali za žádoucí. Oceňování podniku, přinejmenším na tzv. tržní úrovni, není jednoduché, a přitom v České republice nemá dostatečná pravidla. Znalci oceňují tak, jak sami uváží, jaké prameny mají k dispozici, co si odnesou z jednotlivých odborných seminářů.

Nyní hrozí, že by mohla vzniknout vyhláška pro oceňování podniku, což lze ovšem považovat za nežádoucí nápad a v podstatě krok zpět. Zejména v tzv. tržním oceňování musí mít znalec dostatečnou volnost, aby mohl patřičně zohlednit skutečnou situaci v tom kterém případě. Smyslem přeci je, pokud možno, přiblížit se hodnotám, které by mohly být dosaženy na trhu při splnění pravidel platných pro tržní hodnotu¹.

Problém regulace oceňovacích postupů ale nedoporučujeme řešit ani pouhým jednoduchým a mechanickým přebíráním různých zahraničních oceňovacích standardů.

Nicméně na druhé straně je důsledkem současného nežádoucího stavu v ČR, kdy dosud jsou pravidla velmi nedostatečná, velký rozptyl výsledků dosahovaných znalci v jednotlivých oceňovacích případech.

V tomto příspěvku se budeme zabývat metodikou, a to konkrétně jednou metodickou záležitostí, kterou je **volba kapitálové struktury** určené pro výpočet průměrných vážených nákladů kapitálu, ale i pro přepočty nákladů vlastního kapitálu v závislosti na zadlužení.

Teoreticky by míra zadlužení měla být počítána jako poměr úročeného cizího a vlastního kapitálu, což je obecně známé. Méně se však respektuje na teorii založený fakt, že by zadlužení, a tedy kapitálová struktura měla být pro účely odhadu nákladů kapitálu počítána v tržních hodnotách.

Zásadní přístup k zadluženosti firmy v nákladech kapitálu, které zároveň plní funkci diskontní míry při výnosovém ocenění podniku, jsme popsali v příspěvku na tuto konferenci z roku 2017.² **Základní myšlenky můžeme stručně shrnout do těchto bodů:**

1. Ekonomická teorie i odborná literatura se již před delší dobou shodla, že kapitálová struktura v nákladech kapitálu **by neměla být chápána v účetních, ale v tržních hodnotách**.³ Tato literatura se zároveň shodne na tom, že struktura kapitálu bývá v průběhu času proměnlivá.
2. Tento požadavek ale vytváří tzv. **cirkulační problém**, kdy potřebujeme pro odhad nákladů kapitálu znát výsledné ocenění kapitálu, zejména vlastního, ale k tomuto ocenění kapitálu jsou nezbytné náklady kapitálu, které plní funkci diskontní míry.
3. Cirkulační problém lze **řešit těmito hlavními způsoby**:
 - a) Použitím tzv. **cílové struktury**, která představuje odhad tržní struktury kapitálu. Ve znalecké praxi bývá standardně odvozována z akciových společností podobných oceňovanému podniku (resp. fungujících v obdobném odvětví), které jsou obchodované na zahraničních kapitálových trzích. Ve zmíněném příspěvku jsme upozorňovali na řadu nedostatků tohoto postupu.
 - b) **Sladěním kapitálové struktury** použité v nákladech kapitálu s výslednou strukturou plynoucí z výnosového ocenění podniku **pomocí iteračního postupu**.⁴ Tento postup doporučujeme jako správný, protože uvede celý oceňovací model do vnitřního souladu, a zároveň s pomocí současné výpočetní techniky proveditelný bez větších problémů.

¹ INTERNATIONAL VALUATION STANDARDS COUNCIL (2021): International Valuation Standards

² MAŘÍK, M. - MAŘÍKOVÁ, P. (2017): Jak chápat tržní strukturu kapitálu v diskontní míře při odhadu tržní hodnoty podniku

³ Např. COPELAND, T. - KOLLER, T. - MURRIN, J. (2002): Unternehmenswert, DAMODARAN, A. (2006): Damodaran on valuation: security analysis for investment and corporate finance a další.

⁴ K iteračnímu postupu podrobněji viz např. MAŘÍK, M. a kol. (2018): Metody oceňování podniku pro pokročilé – hlubší pohled na vybrané problémy

- c) Cirkulační problém lze řešit i **analytickým postupem** vycházejícím z principu metody DCF APV.⁵ Pro praktické použití je ale podle našeho názoru při současné úrovni výpočetní techniky iterační postup ve většině případů jednodušší.

Náš problém nyní spočívá v tom, že část české znalecké praxe, a to zejména některé velké poradenské a oceňovací firmy se silným americkým vlivem se nám zatím nepodařilo přesvědčit, že jejich dosavadní praxe založená na aplikaci cílové struktury není teoreticky, ani prakticky v pořádku. Jejich základní myšlenka spočívá v tom, že existují typické tržní struktury, ke kterým podniky směřují, a že tyto typické tržní struktury je možno zjistit výběrem vhodných podniků z praxe tak, že odvodíme průměrné zadlužení skupiny podobných podniků. Tímto zdánlivě logickým přístupem tak, jak je patrný z posudků používaných v České republice, se však příslušné znalecké ústavy zpravidla dopouštějí **následujících hlavních chyb:**

1. Pracuje se s nereálným předpokladem stabilního zadlužení v tržních hodnotách po celou dobu budoucí existence podniku. Na skutečnost, že ocenění platí pouze za předpokladu, že oceňovaná firma je zadlužena ve stabilním poměru k tržní hodnotě vlastního kapitálu, ovšem posudky takto zpracovávané téměř nikdy neupozorňují. Je přeci zřejmé, že není příliš správné s takovým předpokladem pracovat. Následkem uvedeného přístupu je zároveň použití stabilní diskontní míry pro celou očekávanou budoucnost oceňovaného podniku.
2. Je také třeba upozornit, že průměrné zadlužení firem z kapitálového trhu je pokládáno za odhad „optimálního“ zadlužení, což si rovněž myslíme, že není správné a reálné.
3. Kapitálová struktura je přebírána ze zahraničních trhů, a to z akciových společností obchodovaných na kapitálových trzích. Je tak velká otázka, zda je to opravdu vhodná struktura pro investora do českého podniku.
4. Čtvrtým a podle našeho názoru zásadním problémem je, že z trhu odvozované „optimální“ zadlužení nebývá sladěno s finančním plánem, ze kterého vychází výnosová hodnota oceňovaného podniku.

Teoretické výhrady však bylo s ohledem na dlouhé spory s některými poradenskými firmami žádoucí doložit i statistickou analýzou. Potřebné výchozí analýzy byly zpracovány na Katedře financí a oceňování podniku formou diplomových prací k dílčím tématům, které souvisejí s problémem kapitálové struktury. Nyní aktuálně byly zpracovány dvě práce, které byly návazně přepracovány do formy článků pro časopis Oceňování

2. Empirický výzkum metod stanovení kapitálové struktury v českých znaleckých posudcích

První výzkum⁶ se týkal zmapování situace v české znalecké praxi, pokud jde o práci s kapitálovou strukturou v nákladech kapitálu. Byl analyzován soubor veřejně dostupných znaleckých posudků, které obsahovaly výnosové ocenění podniku. Největší počet těchto posudků byl zpracován v letech 2016 až 2018. Výzkum se zaměřoval na analýzu různých aspektů diskontní míry. Hlavní těžiště analýz, které tvořila právě kapitálová struktura, pak bylo provedeno na užším souboru 81 posudků, který vznikl po vyloučení znaleckých posudků, které buď oceňovaly podnik s nulovým úročením cizím kapitálem, nebo

⁵ Návrh analytického postupu jsme představili v článcích MAŘÍK, M. – MAŘÍKOVÁ, P. (2016a): Analytické řešení cyklického problému při odhadu kapitálové struktury v tržních hodnotách pro metodu DCF entity a MAŘÍK, M. – MAŘÍKOVÁ, P. (2016b): Analytické řešení cyklického problému při odhadu kapitálové struktury v tržních hodnotách při různé diskontní míře pro daňové štíty

⁶ MAŘÍKOVÁ, P. – DLABAJA, M. (2021): Analýza a zhodnocení přístupu k nákladům kapitálu a kapitálové struktury v českých znaleckých posudcích na ocenění podniku – 1. část

obsahovaly tak zásadní metodickou chybu, že by analýza kapitálové struktury neměla význam.

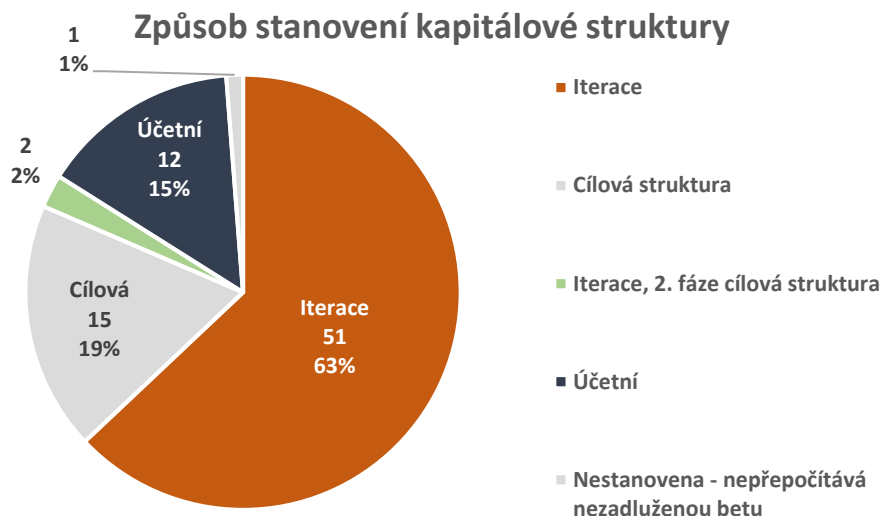
Vzhledem k zaměření tohoto příspěvku jsou pro nás zajímavé zejména výsledky zachycující strukturu souboru posudků podle způsobu, jakým daný znalec nebo znalecký ústav stanovoval kapitálovou strukturu. Výsledky jsou uvedeny v grafu 1 a 2. U každé výšece je uveden jednak absolutní počet posudků z dané skupiny, jednak procentní podíl.

Graf 1 **ukazuje celkovou strukturu zkoumaného vzorku posudků**, pokud jde o metody práce s kapitálovou strukturou. Lze z něho vyčíst velmi pozitivní zjištění, že již 63 % posudků ve zkoumaném vzorku alespoň v nějaké podobě sladuje vstupní a výstupní kapitálovou strukturu pomocí iterací a uvádí tak do vnitřního souladu odhad nákladů kapitálu s finančním plánem.

Druhým nejčastějším postupem ale zůstává právě použití cílové struktury, jejíž nedostatky byly výše komentovány. Sice menší, ale stále relativně významnou část pak bohužel tvoří použití účetní struktury kapitálu, což rozhodně v pořádku není.

Graf 1

Způsob stanovení kapitálové struktury v diskontní míře (81 posudků)

Pramen: MAŘÍKOVÁ, P. – DLABAJA, M. (2021): Analýza a zhodnocení přístupu k nákladům kapitálu a kapitálové struktuře v českých znaleckých posudcích na ocenění podniku – 1. část

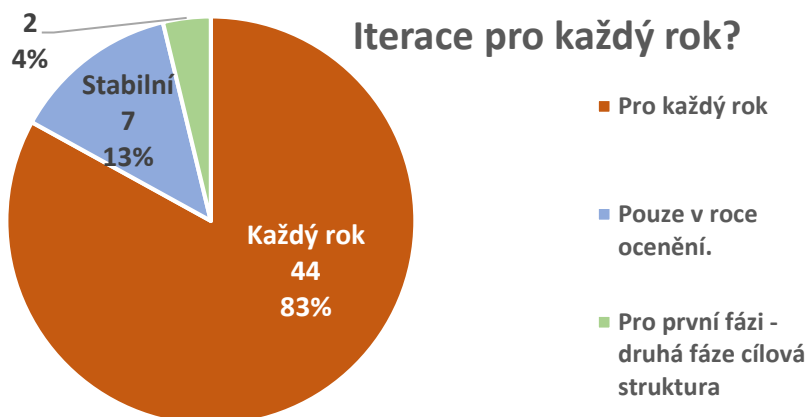
Graf 2 potom poskytuje **podrobnější pohled na skupinu posudků obsahujících iterace** (tj. z grafu 1 jde o 51 posudků s iteracemi pro celé období + 2 posudky, ve kterých jsou iterace provedené jen pro první fázi, zatímco v pokračující hodnotě je použita cílová struktura).

Jak je patrné, v 83 % skupiny posudků s iteracemi (a zároveň v 54 % z celého souboru 81 posudků) by zvolen nejpřesnější postup, kdy jsou iterace prováděny rekurzivně od posledního roku směrem k datu ocenění a v každém roce je kapitálová struktura vyladěna individuálně.

V sedmi posudcích bylo vyladění provedeno jen podle struktury kapitálu k datu ocenění a takto stanovená struktura byla použita jako stabilní po celý časový horizont. Jde sice o lepší postup než použití cílové struktury, ale kvůli předpokládané stabilitě zadlužení v tržních hodnotách je tento přístup stále ještě vzdálený reálnému životu

Graf 2

Podrobnejší analýza – posudky s iteracemi (53 posudků)

Pramen: MAŘÍKOVÁ, P. – DLABAJA, M. (2021): Analýza a zhodnocení přístupu k nákladům kapitálu a kapitálové struktuře v českých znaleckých posudcích na ocenění podniku – 1. část

Pokud jde o **posudky s cílovou strukturou**, ukázalo se, že v naprosté většině případů převládaly dva postupy pro stanovení cílové struktury:

- odvětvové průměry zadlužení převzaté z internetových stránek prof. Damodarana (www.damodaran.com),
- medián zadluženosti ze skupiny podobných podniků individuálně vybraných znalcem nebo znaleckým ústavem.

V obou případech samozřejmě jde o zadluženosti počítané jako poměr tržní kapitalizace společnosti obchodované na zahraničním kapitálovém trhu a jejího úročeného dluhu.

Je však třeba podotknout, že v poměrně významné části posudků pracujících s cílovou strukturou nebyl způsob jejího stanovení vůbec blíže upřesněn, což samozřejmě vede navíc k výrazné netransparentnosti ocenění.

3. Problém přebírání kapitálové struktury ze zahraničních kapitálových trhů

Jak bylo uvedeno výše, alespoň ve zkoumaném vzorku byl podíl znaleckých posudků s cílovou strukturou menší než podíl posudků využívajících iterace. Problém ale spočívá v tom, že použití cílové struktury prosazují některé velké znalecké organizace. Proto se druhý výzkum⁷ zaměřil na posouzení, do jaké míry je vhodné přebírat kapitálovou strukturu ze zahraničních obchodovaných akciových společností a aplikovat ji na běžné české podniky.

V rámci tohoto výzkumu byly na základě dat z databáze Amadeus porovnávány struktury zpoplatněného kapitálu v České republice a ve čtyřech evropských zemích s relativně většími kapitálovými trhy: Německu, Polsku, Francii a Velké Británii. Předmětem zkoumání přitom bylo šest vybraných odvětví: výroba papíru, výroba chemikálií, výroba elektrické energie, výroba strojů a zařízení, výroba farmaceutických produktů a stavebnictví. Data byla sledována za časové období 2014 až 2018.

U všech zkoumaných zemí i odvětví byla zjištěna významná skutečnost, že **neobchodované společnosti využívají zadlužení mnohem méně než obchodované**

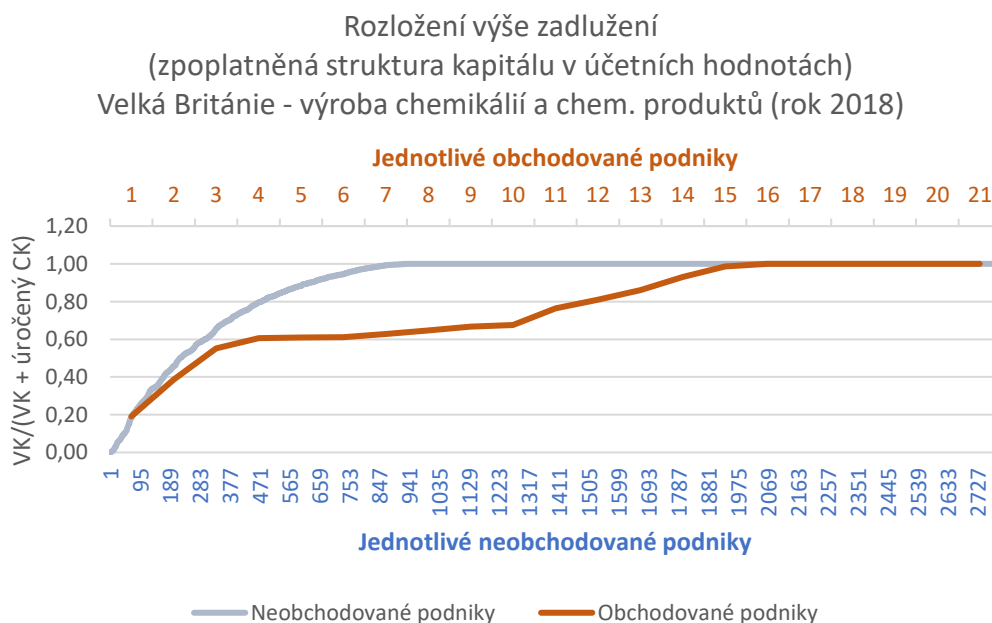
⁷ Viz MAŘÍKOVÁ, P. – TÓTH, A. (2021a): Odhad kapitálové struktury pro účely tržního oceňování podniku v podmínkách ČR – 1. část. a 10. MAŘÍKOVÁ, P. – TÓTH, A. (2021b): Odhad kapitálové struktury pro účely tržního oceňování podniku v podmínkách ČR – 2. část

společnosti v daném odvětví a zemi. Přímé porovnání mezi obchodovanými a neobchodovanými společnostmi sice bylo možné provést pouze u účetní struktury zpoplatněného kapitálu, zjištěný fakt je ale i tak zcela zřejmý. Navíc velký podíl neobchodovaných společností často představovaly firmy se 100 % vlastního kapitálu. Tato skutečnost tedy ani nemůže být ovlivněna tím, zda je struktura počítána v tržních nebo účetních hodnotách.

Příklad porovnání kapitálové struktury obchodovaných a neobchodovaných společností ve Velké Británii ukazuje graf 3. V tomto grafu jsou zachyceny podíly vlastního kapitálu na celkovém zpoplatněném kapitálu. Soubor podniků byl rozdělen na dvě skupiny – obchodované (v daném případě je jich 21) a neobchodované společnosti (je jich podstatně více, zde konkrétně 2 795). V rámci každé skupiny byly podniky seřazeny podle velikosti hodnoty podílu vlastního kapitálu a obě křivky tak znázorňují rozložení konkrétní výše podílu vlastního kapitálu v daném souboru. Na ose X jsou pořadová čísla jednotlivých podniků, a to pod grafem pořadí neobchodovaných společností, nad grafem pořadí jednotlivých obchodovaných společností.

Graf 3

Rozložení účetní struktury zpoplatněného kap. V r. 2018, VB, NACE 20

Pramen: MAŘÍKOVÁ, P. – TÓTH, A. (2021b): Odhad kapitálové struktury pro účely tržního oceňování podniku v podmínkách ČR – 2. část

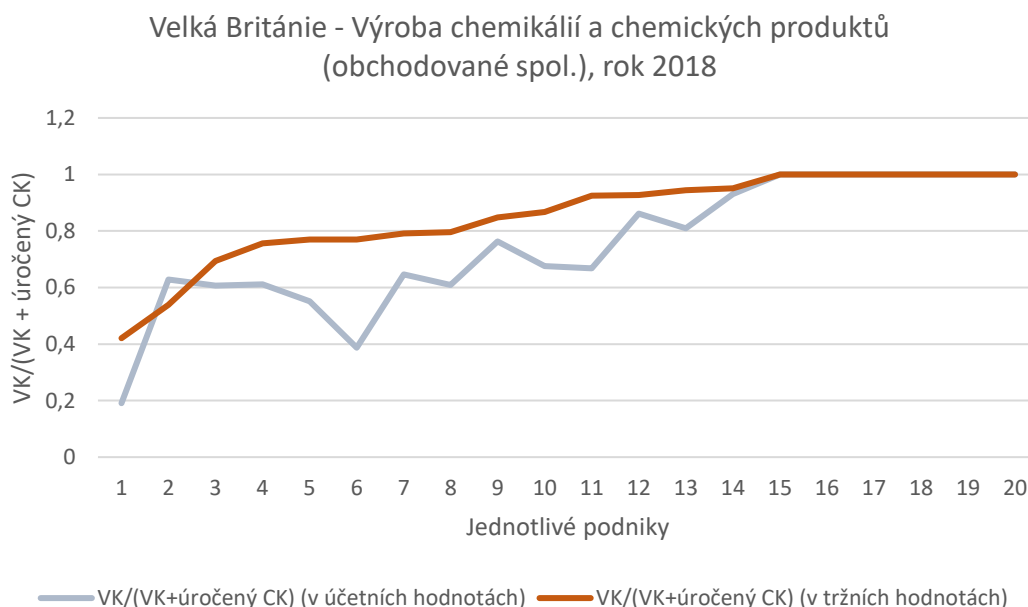
Z grafu 3 je na první pohled patrné, že ve Velké Británii v odvětví výroby chemikálií výrazná většina neobchodovaných společností pracuje s nulovým úročeným dluhem. Obchodované společnosti přece jen znatelněji více využívají zadlužení, i když i zde je významná skupina zcela nezadlužených podniků. Tento jev byl u některých odvětví a zemí velmi výrazný, u některých o něco méně, ale vyskytoval se v rámci zkoumaných dat všude.

Druhý problém, na který analýza poukázala, byla skutečnost, že u velké části zkoumaných odvětví a zemí **vykazovala kapitálová struktura v tržních hodnotách u obchodovaných společností poměrně velký rozpětí**. Užší rozpětí se sice také někdy vyskytovala, ale šlo spíše o výjimky. Pokud mají obchodované společnosti výrazně odlišné úrovně zadlužení, je podle našeho názoru problematické přebírat průměr nebo medián jako

relevantní hodnotu pro českou firmu. Příklad, opět pro výrobu chemikálií ve Velké Británii, je uveden v grafu 4.

Graf 4

Rozložení tržní a účetní struktury zpoplatněného kapitálu v r. 2018, Velká Británie, NACE 20

Pramen: MAŘÍKOVÁ, P. – TÓTH, A. (2021b): Odhad kapitálové struktury pro účely tržního oceňování podniku v podmínkách ČR – 2. část

Třetí zjištěný problém pak spočíval v tom, že každá ze zkoumaných zemí vykazovala **viditelné odlišnosti** v celkové úrovni využívání úročeného dluhu. Ze zkoumaných zemí byly nejvyšší úrovně zadlužení u německých firem, nejméně se pak zadlužovaly firmy ve Velké Británii. Firmy v České republice přitom vykazovaly ještě menší zadlužení než neobchodované společnosti ve Velké Británii. Je to tedy další jev, který komplikuje věrohodnou volbu cílové struktury podle zahraničních dat. Není evidentně jedno, z jaké konkrétní země by měla být struktura přenášena. A pokud by byla použita skupina firem napříč větším počtem zemí, bude rozptyl tržních kapitálových struktur ještě výraznější.

Všechna tato zjištění tak vedou ke stejnému závěru:

- Přebírání kapitálové struktury od zahraničních obchodovaných společností a její aplikace na české neobchodované společnosti se jeví jako zcela nevhodné.
- Použití struktury ze zahraničí by mohlo přicházet v úvahu maximálně při oceňování obchodované společnosti, ale i v tomto případě zde zůstávají výše popsané komplikace. I v tomto případě by ale směrem k požadované kapitálové struktuře musel být upraven finanční plán a kapitálová struktura v nákladech kapitálu by měla být sladěna s výslednou strukturou pomocí iterací.

Závěr

Předchozí myšlenky můžeme shrnout do následujících bodů:

1. V české republice zatím velmi chybí přiměřená regulace oceňovacích postupů pro tržní oceňování. Vede to k situaci, kdy v řadě ohledů znalci používají zcela odlišné postupy a výsledná ocenění vykazují ještě větší rozptyl, než by bylo nutné.

2. O možných spôsoboch regulácie sa v súčasnej dobe v Českej republike diskutuje. Nicméně problém regulácie oceňovacích postupů nedoporučujeme řešit jednoduchým přebíráním různých zahraničních oceňovacích standardů, ani příliš přesnými pravidly stanovenými formou vyhlášky.
3. Jedním dílčím příkladem důsledků neexistence žádné regulace, kterému se věnoval tento příspěvek, je skutečnost, že znalci používají několik odlišných způsobů, jak odhadovat kapitálovou strukturu v nákladech kapitálu, z nichž některé nejsou v souladu s ekonomickou teorií.
4. Někteří čeští znalci stále ještě používají pro výpočet průměrných vážených nákladů kapitálu účetní strukturu kapitálu. Používání tohoto postupu je zároveň i zvláštním problémem slovenského oceňování. Chápeme, že se jedná o nejjednodušší řešení, nicméně není ekonomicky správné. Náklady kapitálu, zejména pak náklady vlastního kapitálu, je třeba vztahovat k tržní hodnotě kapitálu, tzn. k hodnotě, kterou by vkladatel kapitálu v dané době reálně investoval. Upozorňujeme, že toto je jeden z mála bodů, ve kterých je světová ekonomická literatura v zásadě ve shodě.
5. V ČR určitá skupina oceňovatelů, především některé velké znalecké organizace, řeší požadavek na tržní hodnoty v kapitálové struktuře pomocí tzv. cílové struktury, kterou přebírají ze zahraničních obchodovaných společností. Naše poslední analýzy statistických dat ale potvrzují, tento postup pro oceňování českých, zejména neobchodovaných společností vhodný není.
6. Nejvhodnější postup je podle našeho názoru sladění kapitálové struktury pomocí iterací s výslednou strukturou plynoucí z výnosových hodnot kapitálu, pokud možno pro každý rok samostatně. Průzkumy ukazují, že alespoň ve zkoumaném vzorku českých znaleckých posudků už více než polovina znalců toto vyladování používá.

Referencie

COPELAND, T., KOLLER, T., MURRIN, J. (2002): Unternehmenswert. Frankfurt: Campus, 2002. ISBN 3-593-36895-1.

DAMODARAN, A. (2006): Damodaran on Valuation. Security Analysis for Investment and corporate Finance. 2. vydání. USA: John Wiley & Sons, Inc., 2006. ISBN 471-75121-9.

INTERNATIONAL VALUATION STANDARDS COUNCIL (2021): International Valuation Standards. London, 2021. ISBN 978-0-9931513-4-7

MAŘÍK, M. a kol. (2018): Metody oceňování podniku pro pokročilé – hlubší pohled na vybrané problémy. Praha: Ekopress, 2018. ISBN 978-80-86929-80-4

MAŘÍK, M. – MAŘÍKOVÁ, P. (2016a): Analytické řešení cyklického problému při odhadu kapitálové struktury v tržních hodnotách pro metodu DCF entity. In: Oceňování, 2016, roč. 9, č. 2, s. 22-33, ISSN 1803-0785

MAŘÍK, M. – MAŘÍKOVÁ, P. (2016b): Analytické řešení cyklického problému při odhadu kapitálové struktury v tržních hodnotách při různé diskontní míře pro daňové štíty. In: Oceňování, 2016, roč. 9, č. 4, s. 72-87, ISSN 1803-0785

MAŘÍK, M. - MAŘÍKOVÁ, P. (2017): Jak chápat tržní strukturu kapitálu v diskontní míře při odhadu tržní hodnoty podniku. In: Aktuálne problémy znaleckého dokazovania. Zborník vedeckých statí, Žilinská univerzita v Žiline a Ekonomická univerzita v Bratislave. Žilina 22. 9. 2017. ISBN 978-80-554-1362-4

MAŘÍKOVÁ, P. – DLABAJA, M. (2021): Analýza a zhodnocení přístupu k nákladům kapitálu a kapitálové struktuře v českých znaleckých posudcích na ocenění podniku – 1. část. In: Oceňování, 2021, roč. 14, č. 2, s. 3-27, ISSN 1803-0785

MAŘÍKOVÁ, P. – TÓTH, A. (2021a): Odhad kapitálové struktury pro účely tržního oceňování podniku v podmínkách ČR – 1. část. In: Oceňování, 2021, roč. 14, č. 2, s. 28-58, ISSN 1803-0785

MAŘÍKOVÁ, P. – TÓTH, A. (2021b): Odhad kapitálové struktury pro účely tržního oceňování podniku v podmínkách ČR – 2. část. In: Oceňování, 2021, roč. 14, č. 3, s. 37-69, ISSN 1803-0785

Postrehy k aplikácii likvidačnej metódy v znaleckom dokazovaní

Observations on the Application of the Liquidation Method in Expert Evidence

Iveta Sedláková

Žilinská univerzita v Žiline

Fakulta prevádzky a ekonomiky dopravy a spojov

Katedra ekonomiky

Univerzitná 8215/1

Žilina, 010 26

Slovenská republika

E-mail: iveta.sedlakova@fpedas.uniza.sk

Abstrakt

Znalcom ekonomických znaleckých odborov je známe, že ohodnotenie podniku formou znaleckého posudku je v podmienkach SR legislatívne upravené tak, že sú stanovené metódy, ktorými možno hodnotu podniku vypočítať. Podniky v súčasnosti majú svoj životný cyklus nárazovo ovplyvňovaný protipandemickými opatreniami ako aj celkovo spoločensky a ekonomicky zložitou situáciou. Obávanou fázou životného cyklu podniku je kríza, ktorá v prípade pesimistického scenára môže viesť až k ukončeniu činnosti podniku likvidáciou alebo konkurzom. Hodnotu podniku v takýchto prípadoch stanovujeme likvidačnou metódou. Krízové situácie v podnikoch a využitie likvidačnej metódy sú preto témou vysoko aktuálnou. Pri aplikácii tejto metódy v znaleckej praxi vznikajú rôzne problematické situácie, ktoré znalec musí prípad od prípadu riešiť. Tiež je potrebné zdôrazniť že nie vždy sa jedná „len“ o stanovenie likvidačnej hodnoty ale aj o iné znalecké úlohy, ktorých metodiku vyhláška ani nenaznačuje. Cieľom tohto príspevku je poukázať na problematické okruhy znaleckej praxe v tejto oblasti.

Abstract

It is known to experts in economic expert departments that the evaluation of a company in the form of an expert opinion is legally regulated in the conditions of the Slovak Republic so that the methods by which the value of the company can be calculated are determined. Businesses currently have their life cycle affected by anti-pandemic measures as well as the overall socially and economically difficult situation. The dreaded phase of the company's life cycle is a crisis, which in the case of a pessimistic scenario may lead to the termination of the company's activities through liquidation or bankruptcy. In such cases, we determine the value of the company using the liquidation method. Crisis situations in companies and the use of the liquidation method are therefore a highly topical issue. When applying this method in expert practice, various problematic situations arise, which the expert must solve on a case-by-case basis. It is also necessary to emphasize that it is not always "only" a question of determining the liquidation value, but also of other expert tasks, the methodology of which is not even indicated by the decree. The aim of this paper is to point out the problematic areas of expert practice in this area.

Kľúčové slová: *likvidácia, konkurz, ohodnotenie, likvidačná metóda, znalecký posudok*

Keywords: *liquidation, bankruptcy, evaluation, liquidation method, expert opinion*

JEL classification: G32, G33

1. Úvod

Vyhláška MS SR č. 492/2004 Z.z. o stanovení všeobecnej hodnoty majetku v znení neskorších predpisov (ďalej ohodnocovacia vyhláška) určuje metódy, ktorými znalci ohodnocujú formou znaleckého posudku podnik ako celok, časť podniku a zložky majetku podniku. Jednou z metód je metóda likvidačná. Táto má svojou podstatou prepojenie na metódu majetkovú ale tiež na metódu podnikateľskú, ktorou sa ohodnocuje podnik s obmedzenou životnosťou. Ambíciou tohto príspevku je poukázať na problematiku okruhu aj špecifiká pri jej aplikácii. Majetkovou metódou stanoví znalec v zmysle ohodnocovacej vyhlášky všeobecnú hodnotu podniku a časti podniku súčtom všeobecných hodnôt jednotlivých zložiek majetku podniku znížených o všeobecnú hodnotu cudzích zdrojov ku dňu ohodnotenia. Všeobecná hodnota jednotlivých zložiek majetku sa stanoví aj pri likvidačnej metóde, ale znalecká prax už ukázala, že postupy ohodnotenia nemôžu byť vždy zhodné. Z čoho vyplynie, že aj hodnoty toho istého majetku budú rozdielne v prípade likvidačnej a majetkovej metódy. Majetková metóda ohodnotenia podniku sa v znaleckej praxi SR často aplikuje pri právnych úkonoch nepeňažného vkladu, záložného práva, ale aj predaja podniku v prípade, ak tento disponuje významným majetkom alebo je stratový. Podnik pri týchto úkonoch bude predaný alebo vložený ako fungujúci celok, čo aj v procese ohodnotenia majetkovou metódou má byť zohľadnené. Naopak pri likvidačnej metóde má byť zohľadnené, že v podstate aj tie isté zložky majetku budú rozpredané postupne. V prípade konkurzu by mohla nastať situácia, že nedôjde k rozpredaju, ale k odpredaju celej konkurznej podstaty naraz, čo znalec metodicky zapracuje do stanovenia koeficientu speňažiteľnosti. V príspevku preto venujem pozornosť práve právnym úkonom likvidácie a konkurzu. Ako už bolo vyššie uvedené likvidačná metóda môže byť aj súčasťou výnosových metód pri podniku s časovo obmedzenou činnosťou, konkrétne v podmienkach znaleckej činnosti ako druhá fáza podnikateľskej metódy pri podnikoch prosperujúcich, ale s obmedzenou životnosťou. Významní predstavitelia znalctva v Českej republike manželia Maříkovci sa venujú problematike ohodnocovania podniku vo svojich publikáciách a použitie likvidačnej hodnoty odporúčajú použiť najmä ako súčasť ohodnotenia podnikov s obmedzenou životnosťou, pri ohodnocovaní stratových podnikov, pri rozhodovaní medzi likvidáciou a sanáciou, ako odhad dolnej hranice ohodnotenia podniku v prípade ak je jeho výnosová alebo iná hodnota nižšia. S týmto sa plne stotožňujem, pričom ale podľa môjho názoru a znaleckej praxe v SR, pri stratových podnikoch je možné použiť aj majetkovú metódu, v prípadoch keď nie sú splnené podmienky na konkurz a podnik je v činnosti. Je teda možné predat' ho ako fungujúci celok.

Ako opakovane uvádzam vo svojich publikovaných výstupoch, pre správny výber metodického postupu ohodnotenia podniku, je nutné chápať ho ako živý organizmus v určitej fáze jeho životného cyklu. V prípade aplikácie likvidačnej metódy možno hovoriť o fáze pesimisticky končiacej krízy. Samozrejme toto neplatí, ak ide o rozhodovanie manažmentu o prípadnom ukončení činnosti podniku likvidáciou. To sa môže rozhodnúť v ktorejkoľvek jeho fáze, kedy výnosový potenciál podniku z jeho

činnosti bude považovaný za podstatne nižší, než očakávaný výnos z rozpredaja jeho majetku. Počiatočnú hodnotu majetku ako aj základné informácie o finančnej situácii podniku získame z účtovníctva spoločnosti. Prvotné informácie poskytuje hlavne účtovná závierka. Podľa Kareša (2019) si môžeme položiť otázku, či nám účtovná závierka umožňuje podať pravdivý obraz o finančnej situácii spoločnosti. Táto otázka je dôležitá, pretože vstupné informácie významne ovplyvňujú konečné hodnotenie. Tému skresľovania údajov v účtovníctve sa vo svojom výskume venovali Adamíková, E. a Čorejová, T. pričom potvrdili aj vplyv takéhoto skreslenia na hodnotu výslednú. Pri likvidácii je účtovná závierka, resp. mimoriadna účtovná závierka vyhotovovaná k viacerým dátumom a teda aj posudzovaná k viacerým dátumom. Stáva sa tak významným predmetom skúmania pre ekonomických znalcov. Súhlasím s Luščikovou (2019), ktorá poukazuje na to, že posúdenie finančnej situácie a platobnej schopnosti je častou úlohou znalca ekonóma. Mám za to, že je nevyhnutné prípad od prípadu nájsť pre posúdenie optimálny model. Luščiková sa touto témou vo svojom výskume spolu s Rybárovou a Majdúchovou zaoberali. Niekoľko autorov sa problematike znaleckého ohodnotenia podniku v čase krízy venuje, stále však nie je tejto téme podľa môjho názoru venovaná dostatočná pozornosť. Napríklad autorky Hečková, Chapčáková (2011), navrhli metodologické odporúčania ohodnotenia podniku v konkurze, ktorý pôsobí v ťažobnom priemysle. Podľa Tichého (2015) má insolvenca podniku vplyv na jeho hodnotu. Králik (2007) píše o vplyve hodnoty podniku na konanie manažmentu pri riešení krízy v podniku. Kurotová (2018) analyzuje metódy stanovenia hodnoty podniku platných v podmienkach Slovenskej republiky. Analyzuje ich výhody a nevýhody. Hovorí, že ide o metódy, ktoré dokážu poskytnúť komplexný pohľad na podnik. Poborský (2015) sa venuje podrobnejšie likvidačnej metóde a hovorí o problematických oblastiach. Podľa neho nie je možné bez poznania právnych súvislostí vykonať ohodnotenie a individuálne ocenenie majetku na účely likvidačného ocenenia by malo mať oproti štandardnému oceňovaniu niektoré odlišné črty. S týmto súhlasím a práve odlišnosti považujem za významný faktor, ktorý má vplyv na proces ohodnotenia podniku v likvidácii, čomu sa už dlhší čas vo svojom výskume venujem.

2. Likvidačná metóda

Likvidačná metóda stanovenia všeobecnej hodnoty podniku a častí podniku je daná v zmysle Prílohy č. 1 k vyhláške č. 492/2004 Z. z. nasledovne:

$$V\check{S}H_L = \sum_{i=1}^n V\check{S}H_{ZMi} - V\check{S}H_{CZ} - V\check{S}H_{NL} \quad [€]$$

$$V\check{S}H_{LK} = k_S \cdot \sum_{i=1}^n V\check{S}H_{ZMi} + V\check{S}H_{FÚ} \quad [€]$$

Kde: $V\check{S}H_L$ – všeobecná hodnota podniku a častí podniku stanovená likvidačnou metódou pri skončení podnikateľskej činnosti likvidáciou [€], $V\check{S}H_{LK}$ – všeobecná hodnota podniku a častí podniku stanovená likvidačnou metódou pri skončení podnikateľskej činnosti konkurzom, $\sum_{i=1}^n V\check{S}H_{ZMi}$ – sumárna hodnota jednotlivých všeobecných hodnôt zložiek majetku [€], $V\check{S}H_{CZ}$ – všeobecná hodnota cudzích zdrojov [€], $V\check{S}H_{NL}$ – všeobecná hodnota nákladov súvisiacich s likvidáciou (napr. odmena likvidátora, odmeny za znalecké posudky, likvidácia škôd, vyradovanie investičného majetku, nárok zamestnancov na odstupné a pod.) [€].

Práve pre účely konkurzu a likvidácie sú v Prílohe č. 1 ohodnocovacej vyhlášky stanovené dva modely likvidačnej metódy, pretože oba tieto procesy majú odlišný priebeh v zmysle odlišných právnych noriem. Spoločným znakom je predaj majetku podniku za účelom vyplatenia záväzkov veriteľom. Rozdiely v rozsahu uspokojenia veriteľov sú podstatou odlišnosti dvoch modelov likvidačnej metódy využívaných v podmienkach SR.

Likvidačnú metódu stanovenia všeobecnej hodnoty podniku a častí podniku je možné nájsť tiež v Prílohe č. 1 pri podnikateľskej metóde.

$$V\dot{S}H_P = H_{OZ} + H_K \text{ [€]},$$

$$H_K = \frac{LP_{n+1}}{(1+i)^{n+1}} \text{ [€]},$$

Kde: $V\dot{S}H_P$ – všeobecná hodnota podniku a častí podniku stanovená podnikateľskou metódou pri podniku s obmedzenou životnosťou [€], H_{OZ} – všeobecná hodnota odčerpateľných zdrojov počas hodnoteného obdobia [€], H_K – konečná hodnota podniku a častí podniku v roku nasledujúcom po sledovanom období, ktorá je prepočítaná na súčasnú hodnotu k dátumu ohodnotenia [€], LP_{n+1} – predpokladaný čistý výnos zo speňaženia majetku v roku nasledujúcom po sledovanom období (likvidačný prebytok) [€].

Pre potreby tohto príspevku nie je potrebné vysvetľovať ďalšie premenné ani výpočet H_{OZ} . Ak sa však bližšie zamyslíme nad LP_{n+1} pochopíme, že tento likvidačný prebytok je v podstate $V\dot{S}H_L$ v roku nasledujúcom po sledovanom období takže v podstate ide o všeobecnú hodnotu podniku a častí podniku stanovenú likvidačnou metódou v roku skončenia podnikateľskej činnosti, ktorý nasleduje po období trvania podnikateľskej aktivity podniku.

Pri procese objektivizácie, v ktorom východiskovú hodnotu majetku objektivizuje znalec na hodnotu všeobecnú majú významnú váhu v prípade likvidačnej metódy špecifické faktory. Všeobecná hodnota sa v znaleckom posudzovaní chápe ako hodnota, ktorá má rôzny charakter, podľa toho, akou metódou sa stanoví a pre aký účel. Napríklad v prípade likvidácie má všeobecná hodnota charakter likvidačnej hodnoty, teda likvidačného zostatku, ktorý sa rozdelí medzi vlastníkov, v prípade konkurzu možno hovoriť o vyvolávacej cene, za ktorú sa majetok začne speňažovať.

2.1. Odborná činnosť

- likvidácia
- konkurz – na majetok v konkurze nemožno začať exekučné konanie, už začaté sa zastavuje, tiež sa zastavuje prípadne likvidácia
- reštrukturalizácia – z nej vyplynie reštrukturalizačný plán, jeho schválenie schôdzou veriteľov a potvrdenie súdom
- manažérske rozhodovanie o možnosti ukončiť podnikateľskú činnosť alebo v nej pokračovať
- predaj podniku alebo časti podniku, projektu, ktorého životnosť je časovo obmedzená
- trestné konanie z rôznych dôvodov, ktorých dopadom je konkurz alebo likvidácia
- obchodné spory z rôznych dôvodov, napríklad pri stanovení výšky finančnej ujmy
- znalecké skúmanie takého konania a sporov, ktoré spôsobia likvidáciu alebo konkurz podniku, poprípade ovplyvnia ich priebeh

- iné

2.1.1 Poznámky k právnemu úkonu likvidácie

Znalec sa môže stretnúť okrem úlohy stanoviť všeobecnú hodnotu podniku v konkurze aj s úlohou preskúmania dôvodnosti podania návrhu na vyhlásenie konkurzu zo strany veriteľa. V prípade, že toto nebolo dôvodné, zodpovedá veriteľ za spôsobenú škodu, ktorá môže byť tiež následne predmetom znaleckého skúmania. Z hľadiska ekonomického aj znaleckého je zaujímavé rozhodovanie či pristúpiť v krízovej situácii podniku k reštrukturalizácii alebo ku konkurzu. Reštrukturalizácia môže byť zaujímavá v takých prípadoch ak podnik má významné, resp. veľmi špecifické zložky majetku – disponuje napr. licenciami, patentami, zaujímavými nedokončenými investíciami, atď.

2.2. Úlohy súvisiace s právnym úkonom konkurzu a reštrukturalizácie, pri ktorých je potrebný znalecký posudok

- pri zisťovaní či je podnik predĺžený
- k prihláseniu nepeňažnej pohľadávky, pretože k prihláške je potrebný znalecký posudok na stanovenie jej hodnoty
- ak veriteľský výbor chce poznať hodnotu podniku
- ak zabezpečený veriteľ požaduje stanoviť hodnotu majetku, ktorý zabezpečuje jeho pohľadávku
- znalecký posudok na zaťažený majetok za účelom zistenia či podlieha konkurzu
- znalecký posudok na stanovenie hodnoty náhrady zaťaženého majetku
- ak je na majetku okrem zabezpečovacieho práva iná ťarcha, jej hodnotu musí znalecký posudok tiež stanoviť
- ak oprávnená osoba, ktorou je napr. príbuzný chce uplatniť právo kúpiť majetok z konkurznej podstaty na základe hodnoty v znaleckom posudku
- stanovenie hodnoty konkurznej podstaty v súvislosti s možným pochybením správcu
- preskúmanie pomerného uspokojenia veriteľov, či nedošlo k uprednostneniu niektorého z nich
- vyjadrenie znalca k účtovnej závierke, ktorá je pripojená k návrhu na povolenie reštrukturalizácie, či poskytuje verný obraz o majetku, záväzkoch, finančnej situácii podniku

V znaleckej praxi pri ohodnocovaní podnikov, ako aj z vlastného výskumu som zaznamenala určité problematické okruhy, ktoré vyplynuli pri aplikácii likvidačnej metódy. Niektoré z nich sú aj také, napr. zber podkladov, ktoré sú problematické pri každej metóde. Vypozorované problémy sú rozdelené do dvoch okruhov, pričom prvý okruh považujem za základný a druhý okruh sa dotýka aplikácie likvidačnej metódy detailnejšie.

2.3. Problemaická okruhy I

Pri likvidačnej metóde vyvstali základné okruhy problémov, ktoré počas procesu ohodnotenia treba riešiť.

- určenie dátumu, ku ktorému je potrebné podnik ohodnotiť podľa toho, o ktorý z vyššie uvedených účelov a úloh sa jedná, napríklad dátum kedy vstúpil podnik do likvidácie. Bez určenia dátumu, ku ktorému je znalecký posudok vypracovaný, nie je možné začať proces ohodnotenia. K tomuto dátumu sú požadované všetky

nevyhnutné podklady. Je to rozhodný dátum, ku ktorému je stanovená hodnota podniku v súlade s účelom.

- zadefinovanie a získanie potrebných podkladov k určenému dátumu ohodnotenia od zadávateľov posudku. V rámci získavania podkladov je nevyhnutné zorganizovať a absolvovať fyzické obhliadky všetkého majetku, ktorý sa ohodnocuje a tiež aj konzultácie so zadávateľmi, resp. s určenými kontaktnými osobami. Títo majú poskytnúť všetky informácie o majetku, jeho využití, starostlivosti, nákladoch spojených s jeho údržbou.

Podklady na vypracovanie znaleckého posudku, s ktorými tím znalcov pracoval sú uvedené v úvode znaleckého posudku spolu s legislatívou, ktorá tvorí právny rámec celej problematiky ako aj znaleckej činnosti všeobecne. Podklady na vypracovanie znaleckého posudku sú okrem konzultácií s určenými osobami v podniku, zadávateľom, fyzických obhliadok majetku aj informácie z verejne dostupných zdrojov ale najmä účtovné, daňové, ekonomické podklady, ktoré si tím znalcov žiada od zadávateľa posudku. Pred začatím prác na znaleckom posudku je požadovaný najmä zoznam všetkých zložiek majetku, zoznam záväzkov, mimoriadna účtovná závierka ku dňu vstupu do likvidácie ak sa jedná o likvidáciu, posledná známa riadna účtovná závierka, listy vlastníctva k nehnuteľnostiam a stavbám, podklady k nadobudnutiu a stavu hnutel'nému majetku, výpis z obchodného registra, všetky zmluvy, interné smernice, pokladničná kniha, bankové výpisy, stavy na účtoch k dátumu ohodnotenia, rôzne podklady k jednotlivým zložkám majetku (faktúry, skladové karty, evidenčné karty majetku, atď.). Tu je potrebné spomenúť, že zoznamy prihlásených pohľadávok veriteľov ako aj majetku podniku napr. v likvidácii budú tvorené podľa stavu ku dňu uplynutia 45 dní od zverejnenia oznámenia vstupu spoločnosti do likvidácie.

- určenie znalcov tých znaleckých odborov, ktorí sú kompetentní zložky majetku podniku ohodnotiť. Pre znalcov ekonomických znaleckých odborov sú predmetom ohodnotenia najmä pohľadávky, zásoby, cenné papiere, finančný majetok, finančné investície a nedokončené investície. Tiež stanovenie hodnoty podniku ako celku.
- stanovenie hodnoty cudzích zdrojov v prípade ak sa nejedná o stanovenie hodnoty podniku v konkurze.
- stanovenie hodnoty nákladov na likvidáciu je náročné na komunikáciu s likvidátorom aj vzájomnú komunikáciu medzi znalcami rôznych znaleckých odborov, ktorí na ohodnotení pracovali. Je nevyhnutné zabezpečiť zo strany ekonomického znalca, aby nedošlo k ich duplicitnému vyčísleniu alebo naopak aby sa na niektoré náklady nezabudlo.

Cudzie zdroje ako aj náklady na likvidáciu sú hodnotovo veľmi významné a majú absolútny vplyv na celkový výsledok, nakoľko znižujú celú hodnotu ohodnoteného majetku. Ak je hodnota cudzích zdrojov väčšia ako hodnota celého ohodnoteného majetku nie je možné prikrčiť k procesu likvidácie a likvidátor má trestnoprávnu zodpovednosť a povinnosť podať návrh na vyhlásenie konkurzu. V takom prípade už do výpočtu likvidačnej metódy vstupuje ďalší významný okruh problémov a to je stanovenie koeficientu speňažiteľnosti. Práve pri vyčíslení nákladov na likvidáciu alebo koeficientu speňažiteľnosti je dôležité medzi znalcami komunikovať metodiku ohodnotenia a zapracovanie špecifických faktorov týkajúcich sa ukončenia činnosti do jednotlivých zložiek majetku. To, čo bolo zohľadnené v ohodnotení jednotlivých zložiek už nemožno samostatne vyčíslovať v nákladoch na likvidáciu alebo opäť zohľadňovať v koeficiente speňažiteľnosti. Je tiež na zváženie znalcov, ktorý spôsob zapracovania je v danom prípade objektívny.

- stanovenie koeficientu speňažiteľnosti je náročné na komunikáciu medzi znalcami rôznych odborov, ktorí na ohodnotení pracovali a z ekonomického hľadiska je nevyhnutné zohľadniť špecifiká hodnoteného podniku aj odvetvia, do ktorého patrí. Podľa Hečkovej a Chapčákovej (2011) je potrebná metodika exaktného stanovenia koeficientu speňažiteľnosti vo Vyhláske MS SR č. 492/2004 Z.z. o stanovení všeobecnej hodnoty majetku. Podľa môjho názoru nie je možné metodiku exaktne určiť, pretože právne záväzná úprava nezohľadňuje všetky špecifické prípady.
- stanovenie jednotlivých koeficientov pri procese objektivizácie, ohodnotenia majetku. Každý znalecký odbor sa s týmto problémom musí vysporiadať v súlade so stanovenou metodikou pre ten konkrétny typ majetku. Ešte zložitejšia je situácia v prípade, ak majetok svojim technicko-ekonomickým určením patrí do kompetencie viacerých znaleckých odborov. Takýmto môžu byť vybrané typy zásob alebo nedokončené investície alebo aj nehmotný majetok.
- stanovenie hodnoty podniku ako celku alebo presne zadefinovanej časti podniku, podľa toho ako je úloha zadaná. Toto patrí ekonomickým znaleckým odborom, ale s nevyhnutnou komunikáciou so všetkými znalcami, ktorí sa na ohodnocovaní podieľali. Pri dôslednom riešení tohto problému je predpoklad, že budú zistené aj odstránené prípadné nedostatky a pochybenia, ktoré vznikli v predchádzajúcich krokoch znaleckého dokazovania.

2.4. Problematické okruhy II

- pochopenie rozdielu medzi majetkovou a likvidačnou metódou pri ohodnocovaní jednotlivých zložiek majetku tak, aby bolo zohľadnené v prvom rade pokračovanie alebo ukončenie podnikateľskej aktivity ohodnocovaného podniku
- stanovenie hodnoty konečnej pri podnikateľskej metóde pre podnik s obmedzenou životnosťou, s dôrazom na pochopenie podstaty likvidačného prebytku, ktorý vznikne zo speňaženia majetku v roku nasledujúcom po sledovanom období. Jedná sa o stanovenie hodnoty podniku likvidačnou metódou, avšak nie smerom ex post ale ex ante. Tu narážame na praktické problémy pri ohodnotení všetkých zložiek majetku, lebo otázka znie aká bude ich budúca všeobecná hodnota. Tomuto problému sa nevenuje dostatočná pozornosť, preto naň dôrazne upozorňujeme a naďalej sa mu vo svojom výskume venujeme. Každopádne máme za to, že problém je metodicky riešiteľný tak, že znalci si v prvom kroku ohodnotenia zadefinujú okrajové podmienky ohodnocovacieho procesu na základe overených poznatkov a skutočností zo súčasnosti.
- špecifický prístup pri stanovení koeficientu objektivizácie zásob a to najmä nedokončenej výroby, polotovarov, strategických zásob, atď. Tento problém je nižšie v postrehoch spomenutý detailnejšie.
- špecifický prístup pri stanovení koeficientu vymožitelnosti pohľadávok, pretože ohodnocovaný podnik je v neštandardnej situácii v pozícii dlžníka, ktorý je v likvidácii alebo v konkurze a tiež v pozícii veriteľa, ktorý má v majetku pohľadávky voči odberateľovi v likvidácii alebo v konkurze. Tento problém je nižšie v postrehoch spomenutý detailnejšie.
- špecifický prístup pri stanovení koeficientu objektivizácie majetku v obstaraní, t.j. nedokončených investícií, kde okrem prelínania ekonomickej a technickej problematiky ide aj o otázku až nereálnu finalizáciu týchto investícií. Dokončenie týchto investícií je priamo spojené s využitím pre ich nadobúdateľa.
- špecifický prístup pri stanovení všeobecnej hodnoty nehmotného majetku, napr. patentov, databáz, rôznych certifikátov, nápaditého loga, atď., u ktorých sa dá

uvažovať aj o ďalšom možnom využití. Iný prístup je nevyhnutné zvoliť pri takom nehmotnom majetku, ktorého hodnota ba dokonca samotná existencia je najmä v prípade konkurzu otázná. Máme na mysli ochrannú známku, goodwill a know-how.

- analýza peňažných tokov, ekonomicko-finančná analýza, posúdenie finančnej situácie, platobnej schopnosti, atď. Táto téma by mala byť riešená v takom rozsahu, ktorý zodpovedá účelu a zadanej úlohe znaleckého posudku.
- prepojenie s problematikou stanovenia výšky škôd, finančnej ujmy. Likvidačná hodnota podniku, časti podniku alebo zmareného projektu ako podstata finančnej ujmy je zaujímavým problémom.

Každý bod z oboch problematických okruhov má v sebe potenciál byť samostatnou témou pre hlbšie skúmanie. Vybraným z nich, ktoré sa týkajú ekonomických znalcov, príspevok sa venuje podrobnejšie.

2.4.1 Poznámky k právnemu úkonu likvidácie

Stanovenie všeobecnej hodnoty zásob patrí do kompetencie znaleckého odboru Ekonómia a manažment. Znalec ekonóm stanoví hodnotu zásob v zmysle Prílohy č. 8 k vyhláške MS SR č. 492/2004 Z. z. o stanovení všeobecnej hodnoty majetku ku dňu spracovania znaleckého posudku ako súčin východiskovej hodnoty zásob a koeficientu objektivizácie. Východiskovú hodnotu znalec zistí po vykonaní fyzickej inventarizácie ku dňu spracovania znaleckého posudku z hodnoty evidovanej v účtovníctve podniku alebo zo skutočného stavu zásob zisteného pri fyzickej inventarizácii. V prípade rozdielnosti má prednosť hodnota zistená pri inventarizácii. Koeficient objektivizácie zohľadňuje využiteľnosť zásob, možnosť ich transformácie na peňažné prostriedky, špecifické postavenie majiteľa zásob na trhu, priemerný náklad kapitálu spojeného s ich financovaním, nadbytočné stavy zásob, fyzický a morálny stav zásob a ich špecifické vlastnosti, sezónnosť, módnosť a obrátkovosť. Dôležitý je druh, charakter zásob a ich využiteľnosť pre hodnotený podnik alebo pre iný podnik v odvetví. Problematické sú zásoby nepoužiteľné či už z hľadiska ich stavu, rozpracovanosti, objemu alebo vplyvom sezónnosti, módnosti a iných vplyvov. Pri významnom množstve zásob špecifického druhu a pri zohľadnení ich technickej podstaty je potrebná spolupráca znalcov viacerých znaleckých odborov. V takom prípade nie je ohodnotenie v kompetencii len ekonomického znalca. Znalecké ohodnotenie zásob môžeme preto považovať za interdisciplinárnu problematiku. Špecifické postavenie hodnoteného podniku a špecifické vlastnosti zásob významne vplyvajú na ich výslednú hodnotu, teda ich možnosť transformácie na peňažné prostriedky. Ak zásoby tvoria rozhodujúcu zložku majetku podniku a budú speňažované samostatne, čo v prípade procesu likvidácie aj konkurzu nastane, znalci by mali zohľadniť aj priemerný náklad kapitálu spojeného s ich financovaním. Nadbytočné stavy zásob môžu predstavovať problém nielen pri likvidácii ale aj pri fungujúcom podniku. Pri stabilnom podniku môže ísť o stratégiu byť pripravený zabezpečiť veľké odbery a úplnosť sortimentu. Pred samotným ohodnotením je potrebné rozčleniť zásoby v zmysle ich účtovnej a skladovej evidencie na materiál, nedokončenú výrobu a polotovary, hotové výrobky, tovar a zvieratá. Podrobnejšie členenie závisí od podnikateľskej činnosti hodnoteného podniku. Za predpokladu využitia zásob v podnikateľskej činnosti hodnoteného podniku má podrobnosť členenia významný vplyv na celý proces ohodnotenia. V prípade likvidačnej metódy, konkrétne pri likvidácii takého využitia zásob nie je možné, pretože podnik končí svoju podnikateľskú činnosť. Materiál, nedokončená výroba a polotovary

už nie je možné v hodnotenom podniku využiť a ich zhodnotenie vo výrobnom procese iného podniku považujem za nereálne. V tomto prípade ich proces transformácie na peňažné prostriedky je otázný. Ak by sa hodnotili tie isté zásoby, k tomu istému dátumu, ale pre iný účel, napríklad účel predaja, fúzie alebo dedenia, ich všeobecná hodnota môže byť bez problémov na úrovni hodnoty východiskovej alebo aj vyššej. Hotové výrobky a tovar predstavujú zásoby, pri ktorých sa odporúča zohľadniť trhové hodnoty porovnateľných produktov, špecifické postavenie majiteľa zásob na relevantnom trhu, skutočné kvantitatívne a kvalitatívne parametre a možnosť transformácie na peňažné prostriedky, obchodnú maržu, sezónnosť, módnosť a najmä možnosť ich transformácie na peňažné prostriedky. Pri aplikácii likvidačnej metódy možno teda uvažovať o zásobách využiteľných pri činnosti iných podnikov alebo o zásobách nevyužiteľných. V prípade ich ohodnotenia je nevyhnutné uvažovať o nákladoch spojených s ich predajom alebo odvozom. Takéto náklady je potom možné v kontexte celkovej likvidačnej hodnoty podniku zahrnúť do všeobecnej hodnoty nákladov na likvidáciu v prípade likvidácie alebo do vyčíslenia koeficientu speňažiteľnosti, v prípade konkurzu.

2.4.2 Poznámky k právnemu úkonu likvidácie

Všeobecná hodnota pohľadávok patrí do kompetencie znaleckého odboru Ekonómia a manažment. Znalec ekonóm stanoví hodnotu pohľadávok v zmysle Prílohy č. 9 k vyhláške MS SR č. 492/2004 Z. z. o stanovení všeobecnej hodnoty majetku ku dňu spracovania znaleckého posudku ako súčin východiskovej hodnoty pohľadávok a koeficientu vymožitelnosti. Východiskovou hodnotou sa rozumie jej účtovná hodnota ku dňu jej vzniku, bez korekcie účtovníka alebo audítora. Koeficient vymožitelnosti pohľadávky chápeme zo znaleckého hľadiska ako súhrnný koeficient, pri ktorého výpočte sa zohľadní platobná disciplína dlžníka, jeho obchodná aktivita, dátum splatnosti, objem pohľadávky a zabezpečenie plnenia. Najzložitejšou problematikou sú najmä pohľadávky z obchodného styku, pretože je potrebné posúdiť každého obchodného partnera individuálne. Pohľadávky sa po znaleckom preskúmaní vymožitelnosti zadelia do skupín. Neklasifikované pohľadávky sú bezproblémové, vymožitelné v plnej sume, ktorých odberateľ má vysokú platobnú disciplínu, je aktívny, poprípade pohľadávka je zabezpečená alebo v lehote splatnosti. Klasifikované pohľadávky majú podrobnejšie členenie do tried, ktorým sa prideliť koeficient vymožitelnosti v rôznych intervaloch od 0,0 do 1,0. Táto téma je veľmi rozsiahla a nie je možné sa jej v súvislosti s problematikou tohto príspevku bližšie venovať. S likvidačnou metódou súvisia najmä premlčané pohľadávky ktorým sa prideliť nulový koeficient, chápeme ich ako nevymožiteľné s výslednou nulovou hodnotou, pohľadávky voči subjektom v likvidácii, pohľadávky voči subjektom v konkurze a pohľadávky súdne vymáhané, pri ktorých sa jedná o aktívne súdne spory a exekúcie, pri ktorých môže byť prípad od prípadu vymožitelnosť rôzna. Túto znalec jednotlivo posudzuje. Možno konštatovať, že vymožitelnosť pohľadávok podniku, ktorý je v likvidácii je zložitá. Obchodní partneri zneužívajú fakt, že podnik končí svoju činnosť a svoje záväzky neuhrádzajú. Jednotlivé pohľadávky preto je nutné konzultovať s likvidátorom alebo správcom konkurznej podstaty. Téma pohľadávok je špecifická aj tým, že jednak sú majetkom podniku, ktorý je v likvidácii alebo v konkurze a tiež môžu byť v prípade obchodného styku voči odberateľom v likvidácii alebo v konkurze. Hodnotený podnik je v tomto prípade dlžníkom aj veriteľom v nie štandardnej situácii. Napriek tomu, vyhláška umožňuje, čo je podľa môjho názoru správne, stanoviť

koeficient v intervale od 0,0 do 1,0. Tým je zohľadnená aj málo pravdepodobná plná vymožitelnosť. Okrajovo upozorňujem na fakt, že vymožitelnosť pohľadávok nemôže byť zvýšená v prípade konkurzu vzájomným započítaním pohľadávok obchodných partnerov.

3. Záver

Činnosť podniku a jeho pozícia v odvetví majú zásadný vplyv na celkovú hodnotu aj na hodnoty zložiek majetku, pretože napríklad ojedinelé špecializované činnosti vyžadujú špecializovaných zamestnancov, ktorí pracujú so špecializovanou technikou a využívajú špecializované technologické postupy. Toto môže spôsobovať zložitejší rozpredaj takého podniku. V prípade možnosti konkurzu a reštrukturalizácie špecializovaná činnosť môže byť dôvod, pre ktorý sa podnik pokúsi o reštrukturalizáciu namiesto konkurzu. Špecializovaný majetok, tiež zastaralé hoci vysokovýkonné technológie je zložitejšie rozpredať v prípade ukončenia podnikateľskej činnosti. Ich hodnota je diametrálne odlišná v prípade fungujúceho podniku, ktorý pokračuje vo svojej činnosti. Záverom možno konštatovať, že likvidačná metóda je typický príklad vplyvu účelu ohodnotenia podniku na spôsob výpočtu, preto je možné hovoriť o dvoch modeloch tejto metódy. Model likvidačnej metódy pre likvidáciu je aj súčasťou druhej fázy podnikateľskej metódy, ktorú je vhodné použiť pre podnik s obmedzenou životnosťou. Pri aplikácii všetkých modelov likvidačnej metódy je znalec postavený pred okruhy problémov, ktoré musí riešiť prípad od prípadu. Okrem problematických okruhov má likvidačná metóda svoje špecifiká, čím sa odlišuje od metódy majetkovej, aj napriek tomu, že patrí do majetkového princípu ohodnotenia. Všetky svoje postrehy na túto tému som sa snažila do tohto príspevku zapracovať.

Témami na ďalšiu diskusiu, ktorým venujem pozornosť pri svojom výskume je koeficient speňažiteľnosti v prípade modelu likvidačnej metódy pri skončení podnikateľskej činnosti konkurzom a zadefinovanie špecifik v prípade využitia likvidačnej metódy ako druhej fázy podnikateľskej metódy pri podnikoch s obmedzenou životnosťou. Ako veľmi zaujímavú vnímam aj diskusiu k aplikácii likvidačnej metódy pri ohodnotení fungujúcich aj výnosných podnikov v prípadoch, ak chceme porovnať výnosový potenciál z činnosti podniku a z možného speňaženia majetku pri ukončení podnikateľskej činnosti. V súčasnej dobe ostáva likvidačná metóda a jej aplikácia témou vysoko aktuálnou.

Referencie

- HEČKOVÁ, J. and CHAPČÁKOVÁ, A. (2011). Vybrané aspekty stanovenia hodnoty majetku podniku v podmienkach Slovenskej republiky, In Zborník vedeckých prác katedry ekonómie a ekonomiky ANNO 2011. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2011, 97-112.
- KAREŠ, L. (2019). Poskytuje účtovná závierka zostavená v súlade s našou legislatívou správnu informáciu o hodnote účtovnej jednotky?, EKONOMIKA A INFORMATIKA, 2019, 17(2), 16-28
- KRÁLIK, M.(2007). Prístupy k riešeniu podnikovej krízy. In RUSKO,M and BALOG,K. eds. Management of Enviroment 2007 Proceedings of the International Conference, Jaslovské Bohunice, 5-6 January 2007. Žilina:Strix et VeV, 2007, pp. 302 -307.

KUROTOVÁ, J.(2018) Analýza metód stanovenia hodnoty podniku platných v podmienkach Slovenskej Republiky, Pošta, Telekomunikácie a Elektronický obchod. 2, 20-26. DOI: 10.26552/pte.C.2018.2.3.

Luščíková, D.(2019). Metódy posudzovania finančnej situácie podniku, In: Aktuálne problémy znaleckého dokazovania III :zborník vedeckých statí, Žilina, vydavateľstvo EDIS-vydavateľstvo Žilinskej univerzity, 2019. ISBN 978-80-554-1584-0, s.50-59

MAŘÍK, M. and kol. (2018). Metódy oceňování podniku proces ocenění základní metody a postupy. Praha: Ekopress,s.r.o.

POBORSKY, F. (2015). Fundamentals of the Liquidation Method of Business Valuation. Procedia Economics and Finance, 2015, 25, 386 – 393.

Sedláková, I.(2021). Specifics of the Liquidation Method in the Determining the Value of the Company in the Conditions of the Slovak republic, In: Proceedings of the 15th International Conference Liberec Economic Forum 2021, Technical University of Liberec, Czech Republic,2021.ISBN 978-80-7494-578-6,s.609-619

TICHÝ, Š. (2015). Úprava amortizačnej metódy o fikciu insolvenčnej. In KOTULIČ, R. ed. Zborník vedeckých prác katedry ekonómie a ekonomiky ANNO 2015, Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2015, pp. 127-135

Obchodný zákonník 513/1991 Z .z. v znení neskorších predpisov

Vyhláška Ministerstva spravodlivosti SR č. 228/2018 Z. z., ktorou sa vykonáva zákon č. 382/2004 Z. z. o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

Vyhláška Ministerstva spravodlivosti SR č. 492/2004 Z.z. o stanovení všeobecnej hodnoty majetku v znení neskorších predpisov

Zákon č. 7/2005 o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení A

Kvantifikácia škody v dôsledku cenového kartelu**Quantification of Damage Due to the Price Cartel****Ludovít Šrenkel**

Ústav súdneho inžinierstva Žilinskej univerzity v Žiline

Ulica 1. mája 32

Žilina, 010 01

Slovenská republika

E-mail: ludovit.srenkel@usi.sk

Marián Smorada

Ekonomická univerzita v Bratislave

Fakulta podnikového manažmentu

Dolnozemska cesa 1/b

Bratislava, 852 35

Slovenská republika

E-mail: marian.smorada@euba.sk

Abstrakt

Predmetom článku je kvantifikácia škody vzniknutej v dôsledku cenového kartelu. Na základe modelového príkladu cenového kartelu výrobcov nákladných vozidiel je prezentovaný postup vyčíslenia výšky škody, najmä spôsob kvantifikácie cenového navýšenia, ktorý je kľúčovým vstupom v samotnom výpočte.

Abstract

The subject of the article is the quantification of the damage caused by the price cartel. Based on a model example of a price cartel (truck manufacturers), the procedure for quantifying the amount of damage is presented. Also the method of quantifying the price overcharge is described, which is a key input in the calculation itself.

Kľúčové slová: kartel, kolúzia, škoda

Keywords: cartel, collusion, antitrust damage

JEL classification: K42, L40

Úvod

Hospodárske subjekty sa v rámci svojej činnosti môžu stretnúť so situáciou, keď zaznamenajú škodu z titulu cenového navýšenia v dôsledku cenového kartelu. Znamená to, že zakúpené výrobné vstupy boli obstarané za vyššiu cenu, než by tomu bolo za predpokladu neexistencie cenového kartelu. Predkladaný článok má za cieľ charakterizovať modelovú situáciu, akým spôsobom je možné kvantifikovať výšku škody v tomto prípade, a uviesť potenciálne zdroje informácií, ktoré môže znalec pri vyčíslení škody využiť.

1. Identifikácia porušenia pravidiel

Kľúčovým predpokladom pre akékoľvek úvahy smerujúce k vyčísleniu škody je skutočnosť, že došlo k porušeniu pravidiel o hospodárskej súťaži. Toto porušenie musí skonštatovať relevantný orgán (napr. antimonopolný úrad). Predkladaný článok sa zaoberá konkrétnym prípadom porušenia týchto pravidiel. V Rozhodnutí Európskej komisie vo veci AT.39824 – Trucks zo dňa 19.07.2016¹ bolo konštatované, že porušovatelia (výrobcovia nákladných motorových vozidiel) sa v období

rokov 1997 až 2011 podieľali na kolúzii a nesú za ňu zodpovednosť. Pokiaľ koneční zákazníci v kartelovom období preukázateľne obstarali od predajcov (distribútorov) nákladné vozidlá vyrobené týmito spoločnosťami, je vysoko pravdepodobné, že v dôsledku kolúzneho konania boli vozidlá zakúpené za zvýšenú (kartelovú) cenu. T. j. za cenu, ktorá prevyšuje cenu, za ktorú by boli vozidlá predávané v prípade neexistencie kartelu za bežných trhových podmienok. Rozdiel medzi hypotetickou (trhovou) cenou a skutočnou obstarávacou cenou nákladných vozidiel (v dôsledku kartelu), ktorú zaplatil konkrétny zákazník, predstavuje skutočnú škodu, ktorá zákazníkovi vznikla a ktorá môže byť vyčíslená za účelom uplatnenia nároku cestou súdu.

2. Metodika vyčíslenia škody

Pri zisťovaní skutočnej výšky škody, ktorá vznikla zákazníkovi v dôsledku protiprávneho kolúzneho konania výrobcov nákladných motorových vozidiel sa môže vychádzať z dokumentácie poskytnutej zákazníkovi. Dokumentácia by mala obsahovať záznamy o vozidlách nakúpených zákazníkovi v čase trvania kartelu. Ku každému vozidlu je potrebné zabezpečiť viacero podkladov - kúpnu zmluvu, faktúru, odovzdávací-preberací protokol, zápis o prevzatí stroja alebo zariadenia a osvedčenie o evidencii (technický preukaz vozidla).

V prvej fáze by sa mal znalec venovať kontrole záznamov o vozidlách v predloženej dokumentácii. Kontrola dokumentácie má byť zameraná predovšetkým na správne stanovenie obstarávacej ceny vozidla, ktorá vstupuje do výpočtu vzniknutej škody a správnu identifikáciu dátumu obstarania. V tomto smere je potrebné rozlíšiť cenu vozidiel, ktorých výrobcami boli porušovatelia, a cenu dodatočného vybavenia k vozidlám vyrobeného inými spoločnosťami. Od obstarávacej ceny je potrebné odpočítať aj cenu príslušenstva.

Ďalšou časťou kontroly dokumentácie má byť určenie dátumu obstarania jednotlivých vozidiel a ich následné zaradenie do výpočtu podľa toho, či bolo dané vozidlo obstarané v čase trvania kartelu.

Po formálnej kontrole predloženej dokumentácie je možné pristúpiť k vyčísleniu výšky skutočnej škody v čase obstarania každého vozidla. Kľúčovým faktorom pre vyčíslenie výšky škody je určenie cenového navýšenia, ku ktorému došlo v dôsledku kartelovej dohody medzi porušovateľmi. Použitá metodológia by mala korešpondovať s prístupmi popisovanými v praktickej príručke Vyčíslenie škody pri žalobách o náhradu škody vzniknutej v dôsledku porušenia článku 101 alebo 102 Zmluvy o fungovaní Európskej únie¹ a taktiež v štúdiu spoločnosti Quantifying antitrust damages², ktorá bola spracovaná pre Európsku komisiu. Pochopiteľne, spoľahlivú kvantifikáciu škody by bolo možné vykonať na základe porovnania kartelových cien s bazou porovnateľných údajov (tzv. referenčných cien) vozidiel, ktoré neboli predmetom kartelu. Získať údaje o referenčných cenách vozidiel však nemusí byť vždy možné. Napríklad v prípade modelového kartelu bol teritoriálny rozsah veľmi veľký (išlo o kartelovú dohodu na európskej úrovni) a zároveň išlo o veľmi špecifický druh vozidiel, ku ktorým je veľmi náročné nájsť alternatívu. V takejto situácii je možné zvoliť metodiku založenú priamo na kvantifikácii cenového navýšenia, ktoré pri podobných typoch kartelov vzniká.

Znalec by si mal zhromaždiť viacero vedeckých článkov, ktoré sa zaoberajú problematikou cenového navýšenia v dôsledku kartelových dohôd. Spomedzi identifikovaných informácií môžu byť pre modelový prípad relevantné najmä tieto zistenia:

¹ EUROPEAN COMMISSION (2013): Praktická príručka Vyčíslenie škody pri žalobách o náhradu škody vzniknutej v dôsledku porušenia článku 101 alebo 102 Zmluvy o fungovaní Európskej únie (pracovný dokument útvarov Komisie).

² OXERA CONSULTING LTD. (2009): Quantifying antitrust damages.

1. Podľa štúdie Quantifying antitrust damages³ (ďalej len „štúdia OXERA“), ktorá skúmala 114 kartelových dohôd, **sa cenové navýšenie v prípade kartelových dohôd pohybuje najčastejšie v rozmedzí 10 – 20 %. Mediánová hodnota bola 18 %, priemerná hodnota dosahovala 20 %.**
2. Podľa článku Cartel Overcharges and the Deterrent Effect of EU Competition Law⁴ (ďalej len „článok Cartel Overcharges“), ktorý skúmal 191 kartelových dohôd vzniknutých na európskom trhu, bola **priemerná výška cenového navýšenia vo výške 20,7 % a mediánová hodnota dosahovala 18,37 %.**
3. Podľa článku The Welfare Implications of the European Trucks Cartel⁵ (ďalej len „článok The Welfare Implications“), ktorý sa zaoberal práve kartelovou dohodou identifikovanou v Rozhodnutí EK vo veci AT.39824, bolo odhadované cenové navýšenie v intervale od 0,3 % do 7,6 % od hodnoty referenčnej ceny, čo predstavuje **cenové navýšenie v intervale od 0,3 % do 7,06 % z konečnej (kartelovej) ceny. Stred intervalu je na úrovni 3,68 %.**

3. Vyčíslenie skutočnej výšky škody jednotlivých vozidiel

Výška skutočnej škody v čase obstarania vozidla môže byť kvantifikovaná v zmysle uvedených vstupov pre násobenie obstarávacej ceny vozidla v eurách a príslušnej sadzby cenového navýšenia identifikovanej v odbornej literatúre podľa rovnice:

$$\text{Výška skutočnej škody na 1 vozidlo} = \text{Obstarávacia cena} \times \text{Sadzba cenového navýšenia} \quad (1)$$

kde:

Obstarávacia cena – ide o obstarávaciu cenu v eurách bez DPH (v prípade zákazníka – platiteľa DPH)

Sadzba cenového navýšenia – priemerná sadzba cenového navýšenia v zmysle použitých odborných článkov a štúdií

Súčet jednotlivých údajov za všetky vozidlá umožní kvantifikovať celkovú výšku škody za celý súbor vozidiel.

Tabuľka 1

Vyčíslenie súhrnnej výšky škody bez časovej aktualizácie za celý súbor vozidiel (v EUR)

	Obstarávací a cena bez DPH	Výšk a škody na základe cenového navýšeni a zo štúdie OXERA	Výška škody na základe cenového navýšeni z článku Cartel Overcharge s	Výška škody na základe cenového navýšeni z článku The Welfare Implication s (dolná hranica)	Výška škody na základe cenového navýšeni z článku The Welfare Implication s (stredná hodnota)	Výška škody na základe cenového navýšeni z článku The Welfare Implication s (horná hranica)
	A	B = $A \times 0,2^*$	C = A $\times 0,207^*$	D = A $\times 0,003^*$	E = A $\times 0,0368^*$	F = A $\times 0,0706^*$
Suma	1 000 000	200 000	207 000	3 000	36 800	70 600

Problematika stanovenia výšky koeficientu cenového navýšenia je popísaná na konci 3. kapitoly

Zdroj: Vlastný výpočet

³ OXERA CONSULTING LTD. (2009): Quantifying antitrust damages, s. 91.

⁴ SMUDA, F (2014): Cartel Overcharges and the Deterrent Effect of EU Competition Law, s. 21.

⁵ BEYER, CH. A.O. (2018): The Welfare Implications of the European Trucks Cartel, s. 7.

Znalec by mal na základe zistených informácií posúdiť relevantnosť jednotlivých zdrojov a následne určiť sumu, ktorá by mala s najväčšou pravdepodobnosťou kvantifikovať výšku škody. V tomto prípade sa ako najvhodnejšia voľba javí prikloniť sa k údajom, ktoré sa podarilo identifikovať v článku *The Welfare Implications of the European Trucks Cartel*. V porovnaní s ostatnými informačnými zdrojmi je jednoznačnou výhodou tohto článku práve skutočnosť, že skúma priamo kartelovú dohodu identifikovanú v Rozhodnutí EK vo veci AT.39824. Použitie cenového navýšenia z inej štúdie by mohlo byť ľahko spochybiteľné argumentom, že vychádza iba z kvantifikácie všeobecných odhadov cenového navýšenia bez zohľadnenia špecifik kartelu s nákladnými vozidlami. Ak by sa však podarilo získať ďalšie relevantné údaje o cenovom navýšení, ktoré by sa týkali tohto kartelu, bolo by možné (v prípade existencie významných odchýlok) prehodnotiť výšku cenového navýšenia. Akceptovateľné môže byť aj použitie priemerných hodnôt z relevantných zdrojov.

Späťne na základe údajov o cenovom navýšení je následne možné vyčísliť aj referenčné ceny vozidiel (t. j. hypotetické ceny vozidiel na trhu). Súhrnné údaje sú uvedené v tabuľke č. 2.

Tabuľka 2

Porovnanie obstarávacích a referenčných cien bez časovej aktualizácie za celý súbor vozidiel (v EUR)

	Obstarávacía cena bez DPH	Cenové navýšenie na základe údajov z článku <i>The Welfare Implications</i>	Referenčná cena súboru vozidiel	Výška škody
Dolná hranica				
<i>Označenie stĺpca</i>	A	$B = A \times 0,003$	$C = A - B$	$D = A - C$
Suma	1 000 000	3 000	997 000	3 000
Stredná hodnota				
<i>Označenie stĺpca</i>	A	$B = A \times 0,0368$	$C = A - B$	$D = A - C$
Suma	1 000 000	36 800	963 200	36 800
Horná hranica				
<i>Označenie stĺpca</i>	A	$B = A \times 0,0706$	$C = A - B$	$D = A - C$
Suma	1 000 000	70 600	929 400	70 600

Zdroj: Vlastný výpočet

V tomto prípade je možné skonštatovať, že ak by nedošlo ku kartelovej dohode, mohol by zákazník obstarat' predmetné vozidlá v úhrnnej výške (bez zohľadnenia časovej hodnoty peňazí) od 929 400 eur do 997 000 eur. Avšak skutočná obstarávacía cena vozidiel bola až 1 000 000 eur, t. j. cenové navýšenie sa pohybovalo v intervale od 3 000 eur do 70 600 eur.

Je potrebné zdôrazniť, že zároveň v tomto prípade znalec prijíma logický predpoklad, že cenové navýšenie bolo v plnej miere prenesené od výrobcu na predajcu/distribútora a následne ďalej na zákazníka. Ak by totiž k tomuto preneseniu nedošlo (a teda cenové navýšenie by musel znášať iba predajca vozidiel), nemala by kartelová dohoda zmysel. Zákazník v tomto smere musí vystupovať ako konečný zákazník, voči ktorému mala byť kartelová dohoda namierená. T. j. zákazník nesmie predávať zakúpené vozidlá iným subjektom z pozície veľkoobchodníka.

Ďalej je potrebné upozorniť na skutočnosť, že výstupy článku *The Welfare Implications of the European Trucks Cartel* boli výrazne odlišné, než závery iných (všeobecných) výskumov. Je celkom možné, že sa postupom času ukáže, že korektná výška cenového navýšenia bola iná. V takom prípade bude nevyhnutné upraviť výpočet a zohľadniť nové relevantné skutočnosti (napr. z ukončených súdnych sporov, príp. nových odborných článkov zameraných na tento konkrétny kartel).

Zároveň je potrebné upozorniť na skutočnosť, akým spôsobom je v odbornej literatúre kvantifikované cenové navýšenie. Cenové navýšenie sa spravidla vyjadruje paradoxne ako určité percento z kartelovej (t. j. navýšenej) ceny. Podľa názoru autorov článku je pre ekonómov prirodzenejšie vyjadrenie v podobe prirážky k referenčnej cene (t. j. hypotetickej cene bez cenového navýšenia). V prípade článku *The Welfare Implications of the European Trucks Cartel* boli hodnoty navýšenia (0,3 % - 7,6 %) vyjadrené práve ako prirážka k referenčnej cene, avšak kvôli zabezpečeniu porovnateľnosti museli byť prepočítané do podoby cenového navýšenia z kartelovej ceny. Napr. ak je referenčná cena 100 a kartelová cena 107,6, tak prirážka k referenčnej cene je 7,6 % (t. j. $7,6/100$), avšak cenové navýšenie je 7,06 % (t. j. $7,6/107,6$). Je potrebné, aby znalec venoval veľkú pozornosť tomu, akým spôsobom bolo cenové navýšenie kvantifikované, aby pri výpočte škody použil analogický postup.

3 Vyčíslenie skutočnej výšky škody so zohľadnením časovej hodnoty peňazí

V modelovom prípade zákazník nakupoval vozidlá v priebehu rokov 2005 až 2011, čo neumožňuje porovnanie a sumarizovanie skutočnej škody vzhľadom na zmeny v časovej hodnote peňazí. Z tohto dôvodu by mal znalec pristúpiť k časovej aktualizácii vzniknutej škody a jej celkovému vyčísleniu k definovanému dátumu. Časová aktualizácia zohľadňuje zmenu v časovej hodnote peňazí z titulu nárastu cenovej hladiny (inflácie) ale aj zhodnotenia (úročenia). Na základe týchto skutočností by mal znalec pri časovej aktualizácii využiť metódy zloženého úročenia podľa skutočného počtu dní od vzniku škody až po dátum, ku ktorému je škoda kvantifikovaná. Ako úrokové sadzby pri výpočte časovej aktualizácie vzniknutej škody v modeli zloženého úročenia môžu byť použité napríklad priemerné úrokové sadzby z dlhodobých vkladov v bankách platné v čase vzniku škody a následne v jednotlivých rokoch až do konca definovaného obdobia. Podstatou je, aby tieto sadzby mali najlepší predpoklad zohľadniť zmenu časovej hodnoty peňazí v uvedenom období, t. j. reprezentovať potenciálne zhodnotenie disponibilných prostriedkov plynúcich k rôznym dátumom príslušného obdobia.

Záver

Článok popísal metodiku postupu výpočtu škody vzniknutej v dôsledku cenového kartelu. Uvádza pritom aj odkazy na odborné články, ktoré môžu slúžiť ako relevantný zdroj informácií pre ďalšie výpočty. Skúmaný prípad je špecifický skutočnosťou, že bolo možné nájsť odborný článok zaoberajúci sa konkrétnym kartelom, ktorý bol predmetom posudzovania. Avšak je potrebné upozorniť na skutočnosť, že výstupy článku boli výrazne odlišné, než závery iných (všeobecných) výskumov. Je teda možné, že sa postupom času ukáže, že korektná výška cenového navýšenia bola iná. V takom prípade bude nevyhnutné upraviť výpočet a zohľadniť nové relevantné skutočnosti.

Referencie

BEYER, CH. – KOTTMANN, E. – VON BLANCKENGURG, K. (2018): The Welfare Implications of the European Trucks Cartel in Joint Discussion Paper Series in Economics, No. 18-2018; ISSN 1867-3678

EUROPEAN COMMISSION (2016): COMMISSION DECISION of 19.7.2016 relating to a proceeding under Article 101 of the Treaty on the Functioning of the European Union (the Treaty) and Article 53 of the EEA Agreement (AT.39824 - Trucks) [online]. [Citované 29.10.2021] Dostupné na internete: https://ec.europa.eu/competition/antitrust/cases/dec_docs/39824/39824_8750_4.pdf

EUROPEAN COMMISSION (2013): Praktická príručka Vyčíslenie škody pri žalobách o náhradu škody vzniknutej v dôsledku porušenia článku 101 alebo 102 Zmluvy o fungovaní Európskej únie (pracovný dokument útvarov Komisie). [online]. [Citované 29.10.2021] Dostupné na internete: https://ec.europa.eu/competition/antitrust/actionsdamages/quantification_guide_sk.pdf

OXERA CONSULTING LTD. (2009): Quantifying antitrust damages. Luxembourg, Publications Office of the European Union, 2009, ISBN 978-92-79-14685-5. [online]. [Citované 29.10.2021] Dostupné na internete: https://ec.europa.eu/competition/antitrust/actionsdamages/quantification_study.pdf

SMUDA, F (2014): Cartel Overcharges and the Deterrent Effect of EU Competition Law. ZEW Discussion Paper No. 12-050. [online]. [Citované 29.10.2021] Dostupné na internete: <http://ftp.zew.de/pub/zew-docs/dp/dp12050.pdf>

Aktuálne otázky znaleckého dokazovania v občianskom súdnom procese a navrhované zmeny do budúcnosti

Current Issues of Expert Evaluation by the Civil Court Process and Proposed Changes to the Future

Beáta Svodiaková

Okresný súd Žilina

E-mail: beata.svodiakova@hotmail.com

Abstrakt

Znalec vykonáva svoju činnosť pre rôzne právne úkony, s ktorými súvisia príslušné právne normy. Tento príspevok sa venuje vybraným statiam Civilného sporového poriadku, ktoré riešia problematiku znaleckého dokazovania a posudku znalca v občianskom súdnom procese.

Abstract

The expert performs his activity for various legal acts to which the relevant legal norms relate. This paper deals with selected articles of the Civil Procedure Code, which address the issue of expert evidence and expert opinion in civil court proceedings.

Kľúčové slová: znalec, súkromný posudok, občiansky súdny proces, znalecké dokazovanie

Keywords: expert, private opinion, civil court process, expert evidence

JEL classification:

Úvod

Obsahom prvej časti príspevku sú najčastejšie sa vyskytujúce praktické otázky súvisiace s následkami súčasnej epidemiologickej situácie v činnosti znalca.

Druhá časť príspevku je venovaná pripravovaným legislatívnym zmenám v úprave znaleckého dokazovania v civilnom súdnom procese. Navrhovaná novelizácia vychádza z doterajšej aplikačnej praxe Civilného sporového poriadku, ktorá ukázala nedostatky či úskalia v súčasnosti platnej zákonnej úpravy postavenia znalca v civilnom súdnom konaní, ako i samotného procesu znaleckého dokazovania v ňom.

1.

Dňa 25. marca 2020 nadobudol účinnosť zákon č. 62/2020 Z.z. o niektorých mimoriadnych opatreniach v súvislosti so šírením nebezpečnej nákazlivej ľudskej choroby COVID-19 v justícii. Na jeho vykonanie bola prijatá vyhláška Ministerstva spravodlivosti SR č. 24/2021 Z.z., ktorá, limitovala vykonávanie pojednávaní. Na jej základe tak museli sudy ex offo – z úradnej povinnosti, zrušovať pojednávania nariadené pred jej účinnosťou, a to i opakované, v závislosti od aktuálnej epidemiologickej situácie. K zrušovaniu pojednávaní dochádzalo aj v prípadoch, kedy sa pojednávanie síce z hľadiska jeho druhu mohlo vykonať podľa citovanej vyhlášky, avšak súd musel pojednávanie odročiť zo zdravotných dôvodov na strane účastníkov konania alebo ich právnych zástupcov, prípadne v dôsledku ich karantény. Mnohokrát dochádzalo k zrušeniu pojednávania len veľmi krátko pred jeho konaním v dôsledku toho, že strany o odročenie pojednávania z uvedených dôvodov požiadali súd v takto krátkom časovom úseku (napr. deň alebo dva dni pred plánovaným termínom). Takéto prípady pretrvávajú aj v súčasnosti. Znalec, ktorý bol predvolaný na pojednávanie, ktoré bolo následne zrušené, musel sa samozrejme na toto pojednávanie pripraviť. Absolvoval teda prípravu na pojednávanie, hoc sa toto sa napokon bez jeho zavinenia nekonalo. Znalcovi tak i v tomto prípade, t.j. aj keď sa pojednávanie z uvedených dôvodov a za uvedených okolností nekonalo, patrí paušálna odmena za prípravu na pojednávanie alebo prípravu na výsluch vo výške 33,19 eura, a to v zmysle ust. § 5 písm. d/ vyhl. MS SR č.491/2004 Z.z. .

Tiež aj v súčasnosti v dôsledku epidemiologickej situácie naďalej nastávajú prípady, kedy objektívne znalec nemôže vykonávať úkony spojené s vypracovaním znaleckého posudku, pričom uvedené dôvody nie sú na jeho strane, ale na strane účastníkov konania. Aj v takomto prípade je však žiadúce, aby znalec túto skutočnosť písomne oznámil súdu a prípadne z tohto dôvodu požiadal o predĺženie lehoty určenej súdom na vypracovanie znaleckého posudku, v opačnom prípade za nedodržanie určenej lehoty nesie plnú zodpovednosť ustanovený znalec.

2.

Dňa 01. júla 2016 nadobudol účinnosť Civilný sporový poriadok (ďalej len C.s.p.) ako procesný predpis, ktorý upravuje postup súdu, strán sporu a osôb zúčastnených na konaní pri prejednávaní a rozhodovaní sporov. Znalec je osoba zúčastnená na konaní pri prejednávaní a rozhodovaní sporov.

C.s.p. priniesol oproti doterajšiemu procesnému predpisu - Občianskemu súdnemu poriadku, niekoľko významných zmien. Vo všeobecnosti mnohokrát až prax ukáže aplikačné problémy a tým sa ukážu zároveň otázky, ktoré si vyžadujú spresnenie úpravy alebo dokonca novú úpravu.

Aplikačná prax ukázala, že je nevyhnutné spresniť rozdiel medzi odborným vyjadrením podľa doterajšieho § 206 C.s.p., *v zmysle ktorého, ak je potrebné posudzovať skutočnosti, na ktoré treba odborné znalosti, súd na návrh vyžiada odborné vyjadrenie od odborne spôsobilej osoby* a znaleckým posudkom ako takým. Zásadný problém spočíva v tom, že zákon č. 382/2004 Z. z. o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľov používa takisto pojem „znalec“, a to výlučne na označenie osoby zapísanej v príslušnom zozname. Preto sa v navrhovanej úprave dôsledne hovorí o „posudku znalca“, ktorý ale bude môcť mať viacero foriem podľa zákona č. 382/2004 Z. z. (znalecký posudok, odborné vyjadrenie a pod.). Pojem „znalec“ sa takisto používa na označenie osoby, ktorá pre súd dáva posudok. Otázka, kto môže byť týmto znalcom na účely civilného procesu, sa rieši v navrhovaných ustanoveniach osobitne a nie v priamej nadväznosti na zákon č. 382/2004 Z. z.

Navrhovaná úprava znaleckého dokazovania

Podľa § 206 ods. 1 C.s.p., *ak rozhodnutie závisí od posúdenia skutočností, na ktoré treba odborné znalosti, ktoré súd nemá, nariadi súd znalecké dokazovanie a ustanoví jedného alebo viacerých znalcov. Súd môže z dôležitých dôvodov neskôr znalca zbaviť jeho povinnosti a ustanoviť iného znalca*. V odseku 1 sa navrhuje, aby znalcov zásadne ustanovoval súd; pričom toto navrhované znenie umožňuje súdu za znalca aj odborne spôsobilú osobu, ktorá nie je zapísaná do zoznamu znalcov vedených Ministerstvom spravodlivosti SR, čím je zachovaná v podstate možnosť podľa doterajšieho § 206, len sa zjednocuje terminológia v tom smere, že na účely civilného procesu sa bude každá takáto osoba (bez ohľadu na zápis v zozname) považovať za „znalca“. Výber bude vecou súdu s tým, že ak sa strany dohodnú na osobe, ktorá nie je zapísaná v zozname znalcov, mal zásadne ustanoviť túto osobu, ak o jej odbornej spôsobilosti nemá pochybnosti.

Podľa odseku 2, *znalec zapísaný do zoznamu znalcov podľa osobitného zákona je oprávnený odoprieť podanie posudku len z dôvodov uvedených v tomto osobitnom zákone; podľa tohto osobitného zákona sa posudzuje aj jeho vylúčenie. Iné osoby môžu odoprieť znalecký posudok z dôvodu, ktorý oprávňuje svedka odoprieť výpoveď; tieto osoby sú vylúčené z podania posudku z dôvodov, z ktorých je vylúčený sudca*. Navrhovaný odsek 2 upravuje pravidlá odopretia posudku, pričom tu sa už rozlišuje medzi znalcami zapísanými v zozname, u ktorých sa predpokladá že sú spôsobilí podávať posudky podľa pravidiel v zákone č. 382/2004 Z. z., takže možnosť odopretia a vylúčenie sa budú spravovať len týmto zákonom (§ 11 a 12 cit. zákona). Iné osoby, ktoré nie sú zapísané v zozname znalcov sa spravujú predpismi o svedkoch, pretože podľa týchto predpisov by mohli odoprieť výpoveď, ak by boli povolané svedčiť. Úprava C.s.p. sa použije aj na ich vylúčenie.

Podľa odseku 3, *o dôvodnosti odopretia podania posudku rozhoduje súd, ktorý znalca ustanovil. Bezdôvodné odopretie posudku má rovnaké následky ako bezdôvodné odopieranie výpovede svedka*. V odseku 3 sa navrhuje, aby bola otázka oprávnenosti odmietnutia posudku a vylúčenia

znalca autoritatívne riešená súdom, ktorý ich ustanovil s následkami ako u svedka, t.j. s možnosťou následného predvedenia podľa § 101 C.s.p. .

Podľa odseku 4, dôvod odopretia podania posudku, ako aj dôvody vylúčenia znalec oznámi súdu bezodkladne potom, čo sa o svojom ustanovení dozvedel. Neskôr vzniknuté dôvody oznámi ihneď potom, čo vznikli. Strana má právo namietať vylúčenie znalca do ôsmich dní potom, čo sa o jeho ustanovení dozvedela. Neskôr môže vylúčenie znalca namietať, len ak osvedčí, že sa o dôvodoch vylúčenia dozvedela až neskôr, najskôr však osem dní pred vznesením námietky. Znenie je zrozumiteľné.

Podľa odseku 5, ak boli dôvody vylúčenia znalca oznámené až potom, čo už súdu došiel jeho posudok, súd po dôkladnom uvážení celého obsahu znaleckého posudku a vypočutí znalca rozhodne, či je namiesto podaného posudku potrebný posudok nového znalca. V odseku 5 by mal upravovať situáciu, ak sa dôvody vylúčenia zistia až po podaní posudku. Je na rozhodnutí súdu, či bude posudok takého znalca akceptovať alebo ustanoví nového znalca.

V § 207 ods. 1 C.s.p. sa navrhuje nová úprava, ktorá umožňuje znalcovi nazrieť do spisov a prezrieť predmety a iné pomôcky, ktoré sú potrebné na vypracovanie posudku. Na tento účel môže znalec súdu navrhnúť vypočutie strán, svedkov, obstaranie listiny alebo obhliadku.

Podľa navrhovaného odseku 2, so súhlasom súdu môže znalec aj priamo dávať otázky stranám i svedkom, ako aj bez prítomnosti súdu vykonať znaleckú obhliadku, ak tak rozhodne súd, vykoná sa znalecká obhliadka s vylúčením strán.

Podľa navrhovaného odseku 3, súčinnosť so znalcom možno odoprieť z rovnakého dôvodu, aký oprávňuje svedka odoprieť výpoveď, t.j. z dôvodu, ak by výpoveďou spôsobil nebezpečenstvo trestného stíhania sebe alebo blízkym osobám alebo ak by výpoveďou porušil spovedné tajomstvo alebo tajomstvo informácie, ktorá mu bola zverená ako osobe poverenej pastoračnou starostlivosťou ústne alebo písomne pod podmienkou zachovať mlčanlivosť. O dôvodnosti odopretia a donucovacích opatreniach rozhodne na žiadosť znalca súd.

Podľa § 208 ods.1 C.s.p., znalec podá svoj posudok písomne v lehote určenej súdom. Viacero ustanovených znalcov môže podať spoločný posudok. Ak sa však ich názory rozchádzajú, podá ho každý samostatne. Odseku 1 je súladný s doterajšou praxou a navrhuje sa, aby sa posudok podával zásadne písomne v lehote určenej súdom.

Podľa § 208 ods.2 C.s.p., len čo došiel písomný posudok znalca, doručí súd každej strane jeho rovnopis; ak je to s ohľadom na obsah alebo rozsah posudku odôvodnené, súd strany o dôjdení posudku upovedomí a umožní im doň nazrieť. Ak žiadna zo strán nežiada výsluch znalca a súd s ohľadom na obsah písomného posudku nepovažuje taký výsluch za potrebný, súd na pojednávaní len oboznámi podstatné závery písomného posudku. Inak znalca predvolá, aby obsah svojho posudku vysvetlil alebo doplnil. V odseku 2 sa v podstate navrhuje rozšíriť jeho doterajší obsah. Navrhuje sa prebrať povinnosť súdu vytvoriť stranám možnosť oboznámiť sa s posudkom, a to nazretím (osobitne pri rozsiahlych posudkoch), ale spravidla dorúčením jeho písomného vyhotovenia. Strany môžu na základe toho žiadať ešte aj výsluch znalca; taký návrh bude treba navrhnúť v dostatočnom predstihu pred pojednávaním vo forme prípravného podania, keďže ide o určitú formu nového prostriedku procesného útoku alebo obrany. Zároveň sa navrhované znenie umožňuje súdu rozhodnúť o výsluchu znalca aj bez návrhu strany, čo podľa doterajšej úpravy nie je možné a vždy sa vyžaduje návrh strany.

Podľa § 208 ods.3 C.s.p., ak má posudok nedostatky, ktoré nemožno odstrániť ani výsluchom znalca, alebo sa závery znalcov rozchádzajú, môže súd nariadiť podanie nového posudku tými istými alebo aj inými zalcami. Z rovnakých dôvodov možno posudok dať preskúmať aj inému znalcovi, znaleckému ústavu alebo inej inštitúcii. Toto ustanovenie rieši situáciu, keď posudok neposkytuje súdu potrebný podklad pre jeho rozhodovanie. Ak sa nepodarilo odstrániť nedostatky posudku ani výsluchom znalca alebo sa závery znalcov rozchádzajú môže súd nechať vypracovať

nový posudok. Z navrhovaného znenia vyplýva, že súdy by nemali automaticky pri akýchkoľvek pochybnostiach ustanovovať nových znalcov alebo dávať vypracúvať kontrolné znalecké posudky, nakoľko takýto postup by nezodpovedal zásade hospodárnosti konania. Tento postup by teda mal byť zvolený výlučne v prípade, ak sa nepodarilo odstrániť nedostatky posudku ani výsluchom znalca alebo sa závery znalcov rozchádzajú.

Podľa § 208 ods.4 C.s.p., v jednoduchých prípadoch môže súd rozhodnúť, že namiesto písomného posudku znalec podá posudok pred súdom ústne do zápisnice, a na ten účel znalca predvolať. Znenie je zrozumiteľné, na takýto prípad pamätá aj súčasné znenie C.s.p., ide len iné systematické zaradenie tohto ustanovenia. V praxi sa takáto situácia vyskytuje ojedinele.

Navrhovaná úprava súkromného posudku

Podľa § 209 ods.1 C.s.p., na návrh strany súd pripustí dokazovanie posudkom, ktorý nepodal znalec ustanovený súdom (súkromný posudok), ak

a) osoba, ktorá posudok podala, je zapísaná v zozname znalcov podľa osobitného zákona o znalcoch,

b) posudok vyhovuje náležitostiam, ktoré predpisuje osobitný zákon o znalcoch, a obsahuje osobitnú doložku potvrdenú znalcom, že je podávaný aj na účely civilného sporového konania a že si je znalec vedomý následkov nepravdivého posudku, a

c) znalec nie je vylúčený z výkonu činnosti podľa osobitného zákona o znalcoch.

Inštitút súkromného znaleckého posudku bol do právneho poriadku SR zavedený po prvýkrát v histórii Civilným sporovým poriadkom. Tento inštitút sa v praxi viac menej osvedčil, avšak najavo vyšli určité aplikačné problémy. Predovšetkým sa navrhuje samotné dokazovanie týmto posudkom rozdeliť do dvoch štádií – jednak štádium rozhodovania o prípustnosti daného posudku a jednak štádium samotného vykonania tohto dôkazu. Súkromný posudok je totiž ako dôkaz viac než iné náchylný k nepravdivosti, nie v tom zmysle slova, že by išlo o úmysel znalca, ale z toho dôvodu, že ho vypracúva znalec, ktorý spravidla podklady na jeho vypracovanie získava iba od jednej strany sporu. Môže ísť teda o neúplné informácie. Preto sa navrhuje tento posudok označovať len ako „súkromný posudok“, bez prídavného mena „znalecký“, keďže toto označuje konkrétnu formu činnosti znalca podľa zákona č. 382/2004 Z. z. . Pojem súkromného posudku sa v zásade preberá z platného § 209 ods. 1, v odseku 1 sa však navrhuje zdôrazniť, že takéto dokazovanie najskôr treba pripustiť. Na ten účel sa najmä navrhuje, aby súkromný posudok mohol vypracovať len znalec zapísaný v zozname znalcov .

Podľa § 209 ods.2 C.s.p., strana, ktorá navrhuje vykonať dokazovanie súkromným posudkom, predloží tento posudok písomne

a) v takom počte vyhotovení, aby po jednom mohlo byť doručené ostatným stranám a jeden zostal na súde, a

b) v dostatočnom predstihu pred pojednávaním, na ktorom sa má vykonať dokazovanie týmto posudkom, aby ho protistrana mohla pred pojednávaním odmietnuť (odsek 3).

Vo vzťahu k súkromnému posudku sa navrhuje rozdeliť dokazovania ním do dvoch aspoň mierne formálne oddelených fáz – pripustenia tohto dôkazu a samotného dokazovania. Každá z týchto fáz bude mať čiastočne iný účel tak, aby sa tým konanie sprehľadnilo. V úvodnej fáze skúmala najmä otázka formálnych náležitostí posudku (§ 16 a 17 zákona č. 382/2004 Z. z. .) Cieľom je zvýšiť obozretnosť znalcov, aby vedeli, že ich posudok bude na tento účel použitý a nejde teda len o posudok vyhotovený v súkromí pre stranu. Vzhľadom na navrhovanú dvojfázovosť tohto dokazovania je nutné, aby bol posudok k dispozícii písomne už vopred, aby sa s ním mohla oboznámiť protistrana, preto v tomto prípade neprichádza do úvahy ústny súkromný posudok.

Podľa § 209 ods.3 C.s.p., protistrana môže súkromný posudok odmietnuť do 15 dní od jeho doručenia, ak nie sú splnené podmienky jeho pripustenia podľa odseku 1. Ak protistrana súkromný

posudok neodmietne alebo sú splnené podmienky odseku 1, súd pripustí tento posudok a môže ním nariadiť dokazovanie rovnako, akoby ho podal znalec ustanovený súdom. To nebráni súdu neskôr upustiť od vykonania tohto dôkazu aj vtedy, ak vyjde najavo, že posudok nespĺňa náležitosti súkromného posudku.

V odseku 3 sa navrhuje upraviť právo protistrany dokazovateľa už vopred odmietnuť súkromný posudok, ak nespĺňa ani formálne podmienky jeho pripustenia. Táto prvá fáza má slúžiť len na odfiltrovanie zjavne nespôsobilých posudkov, nie na ich obsahové hodnotenie. Ak jeho formálne nedostatky vyjdú najavo neskôr a dokazovanie ním nebolo ešte vykonané, môže od neho súd upustiť. Treba ešte zdôrazniť, že formálne pripustenie súkromného posudku, lebo spĺňa náležitosti podľa odseku 1, a nariadenie dokazovania sú dve odlišné otázky; súd môže zamietnuť dokazovanie súkromným posudkom, ktorý je inak prípustný.

Podľa § 208 ods.4 C.s.p., ustanovenia § 208 ods. 1 a 2 sa použijú pri vykonaní nariadeného dokazovania súkromným posudkom primerane s tým, že znalec, ktorý súkromný posudok podal, je povinný na výzvu alebo predvolanie súdu vysvetliť alebo doplniť svoj posudok rovnako ako znalec ustanovený súdom. Tomuto znalcovi však nemožno nariadiť podanie nového posudku, ani nemožno súkromný posudok dať preskúmať aj inému znalcovi, znaleckému ústavu alebo inštitúcii.

Pokiaľ ide o postup dokazovania súkromným posudkom, navrhuje sa v odseku 4 primerane odkázať na pravidlá pri posudku znalca ustanoveného súdom.

Podľa § 208 ods.5 C.s.p., súd po dôkladnom uvážení všetkých okolností podľa zásad voľného hodnotenia dôkazov (§ 191) posúdi, aký vplyv má na súkromný posudok okolnosť, že znalec v ňom nezohľadnil určitú skutočnosť, ktorá vyšla za konania najavo.

V odseku 5 sa navrhuje výslovne upraviť následok toho, ak skutkové okolnosti zistené súdom sú odlišné od tých, z ktorých vychádzal znalec pri spracúvaní súkromného posudku. Tento rozpor nemusí robiť posudok bez ďalšieho nepoužiteľným. Súd ale v rámci hodnotenia dôkazov (aj po prípadnom vypočutí znalca) posúdi, či takýto rozpor má vplyv na odborné závery znalca a prípadne v akom rozsahu (či sú teda použiteľné aspoň niektoré závery).

Podľa § 208 ods.6 C.s.p., vykonanie dokazovania súkromným posudkom nebráni tomu, aby súd nariadil znalecké dokazovanie o tej istej skutočnosti a ustanovil znalca. Ak však nariadenie znaleckého dokazovania navrhla strana potom, čo bol na jej návrh vykonaný dôkaz súkromným znaleckým posudkom, súd také dokazovanie zamietne, ak by sa jeho vykonávaním konanie pretiahlo.

V tomto odseku súkromný posudok nevylučuje ustanovenie znalca zo strany súdu, ak súkromný posudok neposkytol potrebné objasnenie a súd ho považuje za potrebné. Využitie súkromného posudku je rozhodnutím strany (ktorá mohla od počiatku žiadať, aby znalca ustanovil súd) a jeho využitie si vyžaduje určité úsilie tak na strane súdu, ako aj protistrany, mala by byť strana motivovaná k jeho kvalitnej príprave. Strana má teda znášať dôsledky spojené s tým, že tento dôkaz neprinesol ňou očakávaný výsledok. Nemala by trak dostávať ďalšiu možnosť v podobe následného návrhu, aby znalca ustanovil súd. Naopak, túto možnosť by mala mať najmä jej protistrana, ak dokazovanie súkromným posudkom nevedlo k očakávanému výsledku.

Záver

Keďže prevažná časť príspevku bola venovaná navrhovaným legislatívnym zmenám, záverom si dovoľujem krátke zhodnotenie navrhovaných zmien:

Ako minimálne nevhodné sa mi javí zjednotenie terminológie v tom smere, že na účely civilného procesu sa bude každá takáto osoba (bez ohľadu na zápis v zozname) považovať za „znalca“. Takéto zjednotenie sa môže javiť dokonca ako v rozpore s ust. § 2 ods.2 zákona o znalcoch, z ktorého vyplýva zákaz označovať za znalca osobu, ktorá nie je zapísaná v zozname

znalcov. Tiež vidím rozpor s ust. § 15 zákona o znalcoch, ktorý jednoznačne ustanovuje, že pokiaľ podáva znalecký posudok osoba, ktorá nie je zapísaná do zoznamu znalcov, musí byť súdom pribratá do sľubu znalca.

Pokiaľ ide o ostatné navrhované zmeny, opäť až aplikačná prax ukáže či tieto priniesli očakávaný výsledok.

References

Civilný sporový poriadok (Zákon č.160/2015 Z.z.)

Zákon č. 382/2044 Z.z. o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch

Vyhláška č. Ministerstva spravodlivosti SR č. 491/2004 Z.z. o odmenách, náhradách výdavkov a náhradách za stratu času znalcov, tlmočníkov a prekladateľov

Monitoring legislatívnych úloh MS SR

Současná legislativní úprava znalecké činnosti v České republice a možnosti spolupráce mezi znalci ze SR a ČR

Current Legislative Regulation of Expert Activities in the Czech Republic and Possibilities of Cooperation between Experts from Slovakia and Czech Republic

Jan Zdražil

Znalecká a poradenská agentura

K ohradě 693/6

Praha, 155 00

Česká republika

E-mail: jan.zdrazil@znalecka-cinnost.sk

Abstrakt

1. ledna 2021 se stala v České republice účinnou nová právní úprava znalecké činnosti, která nahradila stávající legislativní rámec tvořený zákonem č. 36/1967 Sb. a prováděcí vyhláškou č. 37/1967 Sb. Tento nový legislativní rámec je tvořený zákonem o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech č. 254/2019 Sb., a prováděcími vyhláškami č. 503, 504 a 505/2020 Sb. Příspěvek se zaměřuje na praktické dopady nové legislativy do výkonu znalecké činnosti, kdy nová znalecká legislativa České republiky je do značné míry kopií legislativy slovenské, a obě současné národní právní úpravy vychází ze společného rámce..

Abstract

On January 1, 2021, a new legal regulation of expert activities became effective in the Czech Republic, which replaced the existing legislative framework formed by Act No. 36/1967 Coll. and Implementing Decree No. 37/1967 Coll. This new legislative framework consists of the Act on Experts, Expert Offices and Expert Institutes No. 254/2019 Coll., And Implementing Decrees No. 503, 504 and 505/2020 Coll. The paper focuses on the practical effects of new legislation on the performance of expert activities, where the new expert legislation of the Czech Republic is to a large extent a copy of Slovak legislation, and both actual national regulations are based on a common framework.

Klíčová slova: zákon o znalcích, znalec, znalecká činnost

Keywords: expert, expert activity, experts' law

JEL classification: K13

Úvod

V České republice byla do 31. prosince 2020 v platnosti právní úprava výkonu znalecké činnosti účinná od 1. července 1967, tvořená zákonem č. 36/1967 Sb. a prováděcí vyhláškou č. 37/1967 Sb.

Tato právní úprava zároveň utvářela výchozí rámec slovenské legislativy, kdy pocházela z doby společného státu. A zatímco Slovensko na zastaralost této normy zareagovalo již v roce 2004 přijetím zákona č. 382/2004 Z.z., v České republice se od roku 2003 začala diskutovat nutnost přijetí nové znalecké legislativy, kdy trvalo sedmnáct let, než nová úprava začala být účinná.

V kontextu těchto nově přijatých právních předpisů, je zásadní si připomenout některé klíčové parametry předchozí úpravy. Znalecké subjekty v ní byly rozlišeny na znalce fyzické osoby a znalecké ústavy zapsané v I. a II. oddílu, kdy ty v prvním oddílu byly reprezentovány soukromými znaleckými ústavami, a ty v druhém oddílu pak znaleckými ústavami veřejných vysokých škol, a dalšími státními institucemi, mezi kterými je možno jmenovat např. Kriminalistický ústav Policie ČR.

Jmenování znalcem bylo nenárokové, pro jmenování nebyla předepsána žádná vstupní zkouška (ač v určitých oborech a odvětvích probíhalo přezkoušení v souladu s metodikou Ministerstva spravedlnosti), znalci nemuseli mít uzavřené povinné pojištění odpovědnosti.

Dohledová činnost byla rozdělena mezi krajské soudy, kterým podléhali znalci – fyzické osoby, a Ministerstvo spravedlnosti, které provádělo dohledovou činnost nad znaleckými ústavy.

Odborné předpoklady (vstupní podmínky odbornosti) byly pro některé obory a odvětví stanovené metodikou Ministerstva spravedlnosti. Mezi nejčastějšími požadavky je možné uvést minimální délku odborné praxe 10 let.

V roce 2003 vstoupila v účinnost nová vyhláška 432/2002 Sb, kterou byly znalcům zvýšeny odměny za znaleckou činnost, kdy však již bylo zřejmé, že nedostatečně, a proto vyvstala potřeba urychlené novelizace znalecké legislativy, zdůvodněná tvrzením, že odměny byly zvýšeny, ovšem málo, nicméně nová vyhláška se nebude vydávat, neboť se musí změnit celá legislativa upravující výkon znalecké činnosti.

Tato urychlená novelizace trvala v českém pojetí osmnáct let.

1. Legislativní proces

Jak již bylo zmíněno, legislativní proces odstartoval impulsem nedostatečného zvýšení znaleckých odměn v návaznosti na vyhlášku č. 432/2002 Sb., kterou byly znalcům odměny zvýšeny na 100,- až 350,- Kč za hodinu.

Touto vyhláškou zároveň byla znaleckým ústavům odebrána možnost účtování smluvních (tržních) odměn za podané znalecké posudky, kterou jim poskytla předchozí novelizace č. 184/1990 Sb. (v návaznosti na tuto právní úpravu došlo k masivnímu boomeru soukromých znaleckých ústavů, jehož dopady jsou v České republice do dnešního dne patrné – znalecké ústavy mohly účtovat orgánům veřejné moci tržní znalečné, zatímco znalci – fyzické osoby, mohli do roku 1993 (novela vyhlášky č. 77/1993 Sb.) účtovat znalečné ve výši 17,- Kčs až 35,- Kčs za hodinu práce. V roce 1993 se pak odměna znalcům – fyzickým osobám navýšila na 75,- Kč až 125,- Kč/hod.1, kdy však znalecké ústavy mohly stále účtovat tržní (smluvní znalečné).

Vyhláška č. 432/2002 Sb. tak navýšila znalecké odměny na hladinu 100,- Kč až 350,- Kč za hodinu práce, odejmula znaleckým ústavům možnost účtovat orgánům veřejné moci smluvní (tržní) znalečné, přesto jim však poskytla možnost účtovat ke znalečnému přírůžku ve výši 50% za tzv. zvláštní odbornou specializaci.

S ohledem na mnoho dalších okolností bylo však zřejmé, že vyhlásková znalecká odměna není dostatečná, a tak byla znalcům implementací § 127a do občanského soudního řádu a § 110a do trestního řádu dána možnost „si přivydělat“ podáním soukromého znaleckého posudku.

A byl dán impuls ke změně legislativy pro výkon znalecké činnosti.

Prvních pět let se nedělo vůbec nic.

V roce 2008 je možné sledovat první reálný pokus o novelizaci. Spouštěcím impulsem byla snaha o likvidaci soukromých znaleckých ústavů. V rámci předkládané novely byla navržena

¹ k tomu srovnej § 105, zákon č. 141/1961 Sb. (trestní řád), kde je uvedeno, že je-li k objasnění skutečnosti důležité pro trestní řízení třeba odborných znalostí, vyžádá orgán činný v trestním řízení odborné vyjádření. Jestliže pro složitost posuzované otázky takový postup není postačující, přibere orgán činný v trestním řízení znalce.

V české legislativě je tedy primárně tlačeno na podávání odborných vyjádření. A až pokud to není možné, je teoreticky přípustné přistoupit k podání znaleckého posudku. Odměna za podané odborné vyjádření (které nemusí nutně podávat znalec (stačí jakákoliv osoba odborně způsobilá), avšak je to po znalcích chtěno, a nezřídka i vyžadováno (sám autor se setkal s přístupem „pokud v přípravném řízení nepodáte odborné vyjádření, nebudete v trestním řízení přibrán jako znalec“, vychází z vyhlášky č. 23/2002 Sb. a je stanovena (stále a aktuálně) na částku 75,- až 125,- Kč za hodinu práce. Odpovídá tedy odměnám znalců z roku 1993.

povinnosť pojišteni znalcov, archivace posudkov a deníkov alespoň 5 let, informace o udelení sankce za posledni 3 roky jako neveřejný údaj v evidenci znalcov, a v neposlední řadě růst znalečného na 700,- Kč za hodinu. Tento návrh neprošel.

V roce 2010 se objevuje nový pokus o novelizaci zákona i vyhlášky, který předkládá změny podmínek pro jmenování, zavedení správních deliktů, možnost účtování DPH u náhrad nákladů, a v neposlední řadě opět i růst znalečného.

Po připomínkovém řízení předkládané novely v roce 2011 stále chybí možnost účtovat DPH u náhrad nákladů, nově se objevují další správní delikty, a zánik a pozastavení práva vykonávat znaleckou činnost.

V roce 2011 pak ústavně právní výbor Poslanecké sněmovny konstatuje, že znalecké odměny jsou nepřiměřeně nízké a žádá Ministerstvo spravedlnosti, aby otázku odměňování ve spolupráci s dalšími resorty znovu otevřelo a projednalo.

Ve 2. čtení návrhu legislativy pak ministr spravedlnosti konstatuje, že předkládaná novela si klade za cíl řešit pouze postih znalců (!!!).

V květnu 2013 (tedy dva roky po předchozím připomínkovém řízení) je prezentováno paragrafové znění zákona. Toto paragrafové znění přináší nárokové jmenování znalcem, povinné pojištění, elektronickou evidenci znaleckých posudků (vč. povinného údaje o odměně, a to včetně odměny smluvní), zveřejnění uložených sankcí apod.

Další posun ve vývoji legislativy je znatelný až v roce 2016, kdy po připomínkovém řízení se nově objevuje vstupní zkouška znalce, možnost zkoušku opakovat nejdříve po šesti měsících (v případě dalšího neúspěchu je další termín nejdříve po pěti letech), možnost přistupovat do veřejné části evidence znalců i jiným orgánům veřejné moci, povinné pojištění, povinná archivace posudků po dobu 10 let, povinná fyzická kontrola vybraných posudků každých 5 let (u každého znalce), možnost (!) v odůvodněných případech (!) požádat o zálohu na znalečné, apod.

Dosavadní vývoj byl přebudován do nového návrhu zákona v roce 2018. Tato úprava přinesla nutnost odborné aktivní praxe 10 let, zveřejňování údajů o spáchaných přestupcích v rámci výkonu znalecké činnosti a uložených trestech po dobu pěti let (následně přesun do veřejné části, kde je informace již navždy bez možnosti výmazu), možnost výtky drobných nedostatků (se záznamem v veřejné části po dobu tří let), nutnost za spáchaný přestupek uložit pokut a informaci zveřejnit (na dobu pěti let).

Finální verze návrhu zákona tak byla projednávána od roku 2017 do roku 2019. Projednávání bylo ovlivněno ohromným množstvím pozměňovacích návrhů, až byli všichni (poslanci i odborná veřejnost) postaveni do situace, kdy vlastně nikdo nevěděl, co se schvaluje, ovšem byl markantní politický tlak na schválení (v té době vládnoucí strana, která ovládala Ministerstvo spravedlnosti si dala za cíl, že „dotáhne“ novelu znalecké legislativy).

V březnu 2019 tak byl návrh schválen dolní komorou parlamentu. Horní komora návrh zamítla, kdy dolní komora senátní veto přehlasovala (ač bylo hlasováno několikrát, kdy hlasování byla napadána pro zmatečnost), a návrh byl v září 2019 přijat.

Dlužno podotknout, že všechny exekutivní subjekty hlasitě a veřejně deklarovaly, že celou dobu vyjednávají se znaleckou obcí, autorovi není znám jediný znalec, znalecký ústav či komora nebo asociace, která by se řízení reálně účastnila. Naopak, znalci v průběhu připomínkovali jednotlivé návrhy, zasílali své připomínky a podněty ministerstvu, snažili se tlačit na politiky, kdy však jakákoliv snaha znalců o participaci na znalecké legislativě byla již v zárodku zlikvidována.

2. Co se změnilo?

9. října 2019 tak vstoupil v platnost zákon č. 254/2019 Sb., který změnil prakticky vše.

Nejvýznamnějšími změnami pak je centralizace a dohled Ministerstvem spravedlnosti. Povinná vstupní zkouška, nárokové jmenování znalcem, zánik dosavadních oborů a odvětví (a vznik nových), zánik dosavadních znalců (zákon ukládá překlenovací lhůtu 5 let, po kterou mohou znalci jmenování dle původní legislativy vykonávat znaleckou činnost, kdy však pokud budou chtít znalci zůstat, musí v průběhu tohoto období absolvovat obecnou část vstupní zkoušky).

Zákon dále zavádí povinné pojištění odpovědnost za škodu spáchanou při výkonu znalecké činnosti, navyšuje množství možných přestupků z původních osmi na nových patnáct, a navyšuje maximální možnou sankci z původních 100.000,- Kč na nových 500.000,- Kč, zkracuje minimální délku aktivní odborné praxe na 5 let, zcela zásadně mění strukturu znaleckých posudků (nad rámec toho musí být poměrně značná část posudku de facto disclaimer, že vlastně při jiných zdrojích dat může být závěr znaleckého zkoumání naprosto odlišný), atd.

Soukromé znalecké ústavy (dříve ústavy tzv. zapsané v I. oddílu) jsou přetransformovány na znalecké kanceláře, které mají povinnost mít alespoň dva znalce pro každý obor, odvětví a specializaci. Tito znalci pak nemohou vykonávat znaleckou činnost jako fyzické osoby.

Akcentovat je pak nutné skutečnost, že zákon vstoupil v platnost 9. října 2019 s účinností od 1. ledna 2021. Ovšem prováděcí vyhlášky, které např. identifikovaly výši znaleckých odměn nebo minimální výši limitu pojištění, strukturu znaleckého posudku apod. vstoupily v platnost až 7. prosince 2020, tedy tři týdny před účinností nového zákona (a rok a čtvrt po platnosti nového zákona).

Znalci tak byli 14 měsíců vystaveni vakuu, kdy nebylo zřejmé, jak vlastně bude výkon znalecké činnosti vypadat, a co bude nutné změnit.

3. Dopady do praxe

V důsledku zcela zásadní změny legislativní úpravy výkonu znalecké činnosti v České republice lze identifikovat celou řadu dopadů do praxe. Příspěvek tak identifikuje pouze některé z nich, které jsou významné, případně absurdní.

Prvním dopadem do praxe, který svojí absurdností vyniká, je povinné pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou výkonem znalecké činnosti.

Ač lze povinné pojištění vnímat jako velmi užitečný nástroj, v pojetí české legislativy tomu tak není. Český trestní zákoník v § 346 (zákon č. 40/2009 Sb., odst. 1) říká, že „kdo jako znalec podá nepravdivý, hrubě zkreslený nebo neúplný znalecký posudek, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti“. Nicméně stále nebylo dostatečně a jednoznačně identifikováno, zda se jedná o trestný čin úmyslný či nedbalostní.

A neboť spáchání trestného činu je výlukou z pojištění, zareagovaly české pojišťovny na zavedení povinného pojištění znalce tak, že téměř žádná toto pojištění nenabízí.

Aktuálně lze uzavřít toto pojištění pouze u čtyř pojišťoven, kdy však některé z nich mají výlukou rovnou v pojistných podmínkách. Znalci, kteří si u takové pojišťovny pojištění sjednají, již dopředu ví, že z tohoto pojištění nikdy nebude plněno. Ty pojišťovny, které výlukou v pojistných podmínkách explicitně nemají, však na dotaz tvrdí, že nelze očekávat, že by někdy z tohoto pojištění plnily, a pokud ano, tak po přísném vyšetření.

Sám autor má, jako slovenský znalec, sjednané povinné pojištění na Slovensku, kdy se podařilo sjednat rozšíření územní působnosti i pro Českou republiku.

Zákon č. 254/2019 Sb. stanovil v říjnu 2019 povinné pojištění odpovědnosti nahradit újmu způsobenou v souvislosti s výkonem znalecké činnosti, kdy toto pojištění muselo být uzavřeno ke dni účinnosti tohoto zákona (tedy 1. ledna 2021) tak, aby znalci mohli pokračovat v činnosti.

Minimální výši pojistného limitu však stanovila až vyhláška, která vstoupila v platnost 7. prosince 2020, tedy tři týdny před termínem nutného sjednání povinného pojištění. Znalci tak měli 3 týdny (včetně vánočních svátků) na zajištění pojištění, které muselo být uzavřeno od 1. ledna 2021.

Na tomto místě by se dalo namítnout, že bylo možné posudky dokončit do konce roku, a nové posudky nepřijímat do doby uzavření povinného pojištění. Bohužel ne tak v českých poměrech.

Dle znalecké legislativy mají čeští znalci povinnost být pojištěni po celou dobu výkonu znalecké činnosti. Tedy po celou dobu, kdy jsou zapsanými znalci. A to dokonce i při přerušené znalecké činnosti. V České republice platí pravidlo, že znalec zapsaný rovná se znalec pojištěný.

To lze vnímat jako jednu z nejvýznamnějších absurdit nové znalecké legislativy. Znalci musí být pojištěni i v případě, kdy znaleckou činnost nevykonávají, a dokonce i v případě, kdy ji pro přerušení ani vykonávat nemohou. Znalci tak musí pojišťovat i nulový příjem ze znalecké činnosti.

Zákon dále předpokládá, že znalec musí být pojištěn tak, aby výše limitu pojistného plnění byla úměrná možným újmám, které lze v rozumné míře předpokládat (§ 22, odst. 1).

Z toho vyplývá praktická nepojistitelnost některých znaleckých profesí, kdy především znalci např. v oceňování podniků, kteří zpracovávají znalecké posudky v částkách desítek milionů, stovek milionů, a někdy i miliard, nemají možnost uzavřít pojištění s výší limitu úměrnou k možným újmám. A i pokud by tuto možnost měli, zcela jistě by nebylo v jejich možnostech takové pojištění zaplatit.

Nicméně takovou povinnost jim zákon ukládá.

Lze tak zároveň konstatovat, že minimální limit povinného pojištění tak, jak jej stanovuje prováděcí vyhláška (na částku 1.000.000,- Kč, tedy 39.471 EUR) je pro běžnou praxi znalce zcela nedostatečný, a uzavření pojištění na tento limit lze vnímat jako porušení znalecké legislativy.

Znalecké ústavy (veřejné vysoké školy, státní instituce apod.) nemají povinnost být pojištěni. Znalecké kanceláře (tedy původní soukromé znalecké ústavy) povinnost pojištění mají, nicméně znalci, kteří takovou kancelář založí, či v ní pracují (jako zaměstnanci, na dohodu apod.) ne. Je zde tedy zřejmý tlak na zánik znalců – fyzických osob, kdy v případě sdružení do znaleckých kanceláří, tito nemusí být pojištěni.

Ke znaleckým kancelářím se váže další absurdita nové znalecké legislativy. Znalec – společník, člen či zaměstnanec znalecké kanceláře (tedy původního soukromého znaleckého ústavu) – nemůže vykonávat znaleckou činnost jako znalec fyzická osoba, a to ani v jiném oboru a odvětví.

Mezi znalci se hovoří o tzv. spících odbornostech. Znalec, který je jmenován např. pro posuzování cen nemovitostí, a je zároveň i lékařem, psychiatrem, a znalcem pro psychiatrii, pokud se stane členem, společníkem či zaměstnancem znalecké kanceláře, která se zabývá posuzováním cen nemovitostí, nemůže dále vykonávat znaleckou činnost jako psychiatr (pokud by ve stejné znalecké kanceláři nebyl ještě další znalec – psychiatr).

Nová znalecká legislativa rozšířila množství možných přestupků (dle předchozí legislativy jich bylo 8, dle nové 15). Zároveň pak navýšila maximální možnou sankci ze 100.000,- Kč na 500.000,- Kč a uložila povinnost sankci uložit (již nelze přestupek znalce řešit např. domluvou).

Sankce jsou pak (kromě některých vážných provinění) ukládány i za absurdní prohřešky. Mezi příklady lze uvést nezapsání nově přijatého znaleckého posudku do evidence znaleckých posudků do 5 dní, které může znalce přijít na 75.000,- Kč (cca 2.960 EUR), nevyhotovení stejnopisu znaleckého posudku nebo nearchivování po dobu nejméně 10 let pak stojí 500.000,- Kč (19.735 EUR), opatření jiného dokumentu než je znalecký posudek znaleckou pečeti pak 250.000,- Kč

(9.870 EUR) – tedy i úředního záznamu o podaném vysvětlení (pokud se znalec účastní výslechu), vyúčtování znaleckého, faktury, přijatého opatření či usnesení o ustanovení znalcem.

Minimální délka aktivní odborné praxe je dle nové legislativy 5 let. Poměrně dlouho bylo navrhováno 10 let, kdy však těsně před schválením byla ta lhůta zkrácena na polovinu. Ovšem bez dalšího omezení.

V důsledku se tak může znalcem v České republice stát i neatestovaný lékař (lékař bez specializace), neboť stačí 5 let aktivní odborné praxe (zaměřené na daný obor a odvětví) po dokončení vysokoškolského studia – tedy se v důsledku znalcem může stát lékař, který nedosáhl potřebné specializace pro to, aby mohl léčit pacienty. Původní legislativa předpokládala 10 let odborné praxe po druhé (tzv. primářské) atestaci, tedy se lékař znalcem mohl stát např. až po 17 letech praxe.

Znalec pro oceňování nemovitostí musel mít dle staré legislativy 10 let odborné stavební (!) praxe, dnes stačí 5 let praxe v oceňování.

Nová legislativa přinesla i „disclaimer“ posudku. Znalci na třech různých místech v posudku musí uvádět skutečnosti snižující přesnost závěru, případně konstatování o nemožnosti ověření zdroje dat (což je především v ekonomických oborech prakticky pravidlem).

Nová znalecká legislativa přinesla i oznamovací povinnost orgánu veřejné moci, kdy policie, soudy a státní zastupitelství musí oznámit podezření na porušení zákona Ministerstvu spravedlnosti (např. pokud posudek neobsahuje všechny obligatorní náležitosti, je předloženo chybné vyúčtování apod.). Pokud tak znalec udělá chybu ve vyúčtování, je zadavatelem vyzván k opravě, nicméně nad rámec musí zadavatel toto porušení zákona oznámit Ministerstvu spravedlnosti.

Absurditou, kterou však přinesla novela trestního řádu (nikoliv tedy přímo znalecké legislativy, přesto se však znalecké legislativy velmi úzce dotýká), je pak to, že vyúčtování za znalecký úkon se vždy překládá orgánu, který znalce ve věci ustanovil. Pokud tedy znalec zpracuje v trestní věci znalecký posudek pro policii, policie podá návrh na obžalobu, státní zástupce žalobu podá, a věc dojde k soudu, a znalec je předvolán k soudu k výslechu, měl by vyúčtování za tento výslech u soudu předložit policii, neboť tou byl ve věci přihrán.

Samozřejmě policie v danou chvíli nedisponuje případem (ten už je u soudu), není tedy aktivní ani číslo jednací, tedy není ani možnost takové vyúčtování u policie proplatit. Navíc vyšetřovatel se nemůže k věci ani vyjádřit, nemůže ovlivnit to, zda znalec půjde k soudu jednou nebo dvacetkrát, nemůže ovlivnit ani to, jak dlouho tam bude, zda soud bude chtít nějaké doplnění posudku apod. Přesto by to vše měl platit. Tato novela je tak těžko aplikovatelná, že soudy (z vlastní zkušenosti autora) porušují trestní řád, kdy vyúčtování znalců proplácí sami, neboť je pro ně nepředstavitelné, že by výslechy u soudu měla platit policie. Nicméně i toto je jeden z absurdních požadavků současné znalecké legislativy v České republice.

Oproti slovenské legislativě lze zmínit ještě vyplacení zálohy na znaleckou odměnu. V České republice (dle aktuální legislativy) může být (!) v odůvodněných případech (!) poskytnuta záloha v přiměřené (!) výši. Jsou tam tedy tři „ale“. Může být, neznamená, že bude. Pouze v odůvodněných případech, a pouze v přiměřené výši.

Jaký je pak dopad do praxe ze strany Ministerstva spravedlnosti?

Aktuálně – a je konec prosince 2021, tedy téměř rok je nová legislativa účinná – neexistuje elektronická evidence znalců dle nového zákona.

Neexistuje ani elektronická evidence znaleckých posudků. Posudky jsou sice zpracovávány, ale nejsou evidovány na centrální úrovni, a nejsou ani číslovány. Posudky si eviduje a čísluje každý znalec sám.

Neexistujú prevodní tabuľky jednotlivých oborů a odvetví. To mělo být v prvním čtvrtletí letošního roku, kdy ve 4. čtvrtletí ministerstvo deklaruje, že v žádném případě, a že převod bude proveden až poté, kdy znalci jmenovaní podle staré legislativy vykonají zkoušky, aby se mohli stát znalci dle legislativy nové. To je však poměrně zásadní problém, neboť přechodná ustanovení dávají znalcům jmenovaným dle staré legislativy právo podávat posudky v oborech a odvětvích, pro která byli jmenováni, nicméně tyto obory a odvětví již neexistují (byly zrušeny se starou legislativou).

Tuto skutečnost pak poměrně často napadají advokáti u soudů, neboť je nezpochybnitelné, že znalec může podat posudek, ale pokud ho podá v neexistujícím oboru a odvětví, již je to něco, s čím může advokát manipulovat.

Díky absenci převodu do nových oborů a odvětví znalci nemají ani nové průkazy ani nové znalecké pečeti.

Znalci jmenovaní dle původní legislativy tedy podávají posudky (právo v přechodných ustanoveních existuje) v neexistujících oborech a odvětvích, prokazují se průkazy, které již neplatí, a používají pečeti, které rovněž neplatí.

Ač bylo ministerstvem slibováno, že k převodu dojde v prvním čtvrtletí roku 2021 tak, aby žádný znalec nebyl krácen na svém oprávnění, ovšem ani aby mu nebylo rozšířeno, ministerstvo již otevřeně přiznává, že to u řady oprávnění nebude možné, a tato zaniknou bez náhrady.

Dalším, poměrně zásadním problémem, je pak absence jakékoliv statistiky výkonu znalecké činnosti (zatím) za dva roky. V České republice znalci museli podávat přehled o podaných posudcích (jejich počet, rozdělení mezi jednotlivé zadavatele – soudy, policie, státní zastupitelství, právnické a fyzické osoby, apod.) vždy do konce dubna následujícího roku. Výkazy za rok 2020 již nebylo možné podat krajským soudům, a nebylo je možné podat ani ministerstvu. Výkazy za rok 2021 ministerstvo rovněž nechce. Aktuálně tedy vůbec není zřejmé, kolik znaleckých posudků bylo podáno, v jakých oborech, v jakých odvětvích, a v jaké struktuře zadavatelů.

Centralizací dohledu nad výkonem znalecké činnosti při Ministerstvu spravedlnosti vznikl nový odbor, kdy pro aktuálně pro 6.793 znalců by mělo být 15 zaměstnanců (přesný počet není znám), ovšem do budoucna ne víc jak 70.

Aby bylo však zmíněno alespoň jedno pozitivum nové znalecké legislativy, novými předpisy byly zvýšeny znalecké odměny. Česká legislativa zná odměnu smluvní, případně odměnu danou vyhláškou. Ta je časová a účtována za každou hodinu (byť jen započatou) práce na provedení znaleckého úkonu.

Vyhláškou č. 432/2002 Sb. bylo vyhláskové znalečné určené na rozpětí 100,- Kč až 350,- Kč za hodinu dle náročnosti a míry odborných znalostí, které bylo nutné k podání znaleckého posudku vynaložit.

Již v roce 2011 bylo ústavně právním výborem dolní komory parlamentu konstatováno, že znalečné je nepřiměřeně nízké. V průběhu legislativního procesu bylo opakovaně navrhováno sjednocení znalečného na úrovni 700,- Kč/hod., případně i sazby vyšší. Přesto však v posledním návrhu (srpen 2020) bylo uvedeno, že znalečné bude 300,- Kč až 450,- Kč pro rok 2021 a 400,- Kč až 550,- Kč pro roky následující.

S ohledem na světovou pandemii covid-19 však došlo k vypuštění navýšení znalečného od roku 2022, a byla schválena vyhláška s navýšením na 300,- Kč až 450,- Kč/hod. Znalcům v České republice tedy bylo „přidáno“ po 18 letech 100,- Kč/hod. v maximální sazbě.

Všetchny shora nadepsané dopady, jakož i předchozí znalecká úprava, vedou k tomu, že znalci v České republice stárnou a vymírají. Aktuální průměrný věk znalce v České republice je 68 let, kdy nejpočetněji jsou zastoupené skupiny znalců 61 – 70 let a 71 – 80 let.

Znalci v České republice stárnou a vymírají. Noví nepřichází – s ohledem na míru zodpovědnosti, množství povinností, výši sankcí a úroveň odměňování se není čemu divit. Lze sledovat významný úbytek znalců.

V roce 2008 bylo v České republice téměř 12.000 soudních znalců. V září 2019 již jen 8.400, v roce 2020 jich ubylo dalších 1.000 na výsledný počet 7.594 (ke 31. 12. 2020). Nová legislativa pak tento exodus markantně zrychlila. Ke konci října bylo znalců 6.557, a k 15. 12. 2021 je aktuální počet 6.511.

Není zřejmé, kolik znalců má aktuálně pozastavený výkon znalecké činnosti, ale odhaduje se to na několik set.

K představě o reálném počtu znalců vykonávajících v České republice může napomoci i informace, že v důsledku nové znalecké legislativy byla všem znalcům zřízena tzv. profesní datová schránka znalce (obdobu slovenské elektronické schránky) pro komunikaci s orgány veřejné moci a ministerstvem. K počátku září 2021 uvedlo ministerstvo informaci, že se 2.480 znalců doposud nepřihlásilo do své datové schránky, která jim byla Ministerstvem vnitra zřízena.

Lze tak poměrně důvodně očekávat, že těchto téměř dva a půl tisíce znalců má v úmyslu ukončit výkon své znalecké činnosti.

Lze tak konstatovat, že hrubým odhadem je v současné době v České republice cca 4.000 aktivních soudních znalců.

Dalším impulsem k exodu znalců v České republice je pak vstupní zkouška, kterou přinesla nová znalecká legislativa. Ač sama vstupní zkouška je jistě záslužným instrumentem a je všeobecně aplikována (např. i v legislativě slovenské), je požadavek na složení její obecné části v kombinaci s pětiletým překlenovacím obdobím a průměrným věkem znalce v České republice, poměrně nešťastným nástrojem.

Nová znalecká legislativa přinesla zánik všech znalců po skončení překlenovacího období pěti let, pokud neabsolvují obecnou část vstupní zkoušky (tedy přezkoušení z právních předpisů nutných pro výkon znalecké činnosti). Odborná část vstupní zkoušky jim je uznána.

Pokud však tento požadavek přichází v situaci, kdy je znalců zoufalý nedostatek, a průměrný věk českého znalce je 68 let, nelze očekávat, že mnoho z těchto znalců bude mít chuť a vůli se nechat přezkušovat. Lze očekávat, že významná část využije pětiletého překlenovacího období, kdy na jeho konci ukončí svoji znaleckou činnost.

Ostatně již nyní justice přiznává, že je obtížné najít znalce, a to i pro stanovení ceny nemovitostí, s čímž nikdy nebyl problém².

4. Návrhy řešení

Lze konstatovat, že s nejvyšší mírou pravděpodobnosti se s aktuální situací nedá dělat vůbec nic. Není jakákoliv politická vůle, znalci odchází, ti, kteří zůstávají, jsou rezignovaní. Ministerstvo spravedlnosti uvažuje o zvýšení atraktivity navýšením znaleckých odměn, ovšem pouze pro určité odbornosti, kdy však jakékoliv navyšování odměn zásadně odmítá Ministerstvo financí.

Nad rámec samotného odmítání Ministerstvem financí je zvýšení znaleckých odměn pro určité obory a odvětví jen dalším klínem, který se vrazí mezi již tak rezignované znalce. Má snad znalec stavebnictví jiné postavení než ekonom? Má těžší vysokou školu? Inženýři jsou přeci oba. Autor si

² místopředsdkyně Krajského soudu v Praze Ivana Švehlová

nemyslí, že je toto vhodná cesta a vnímá takový krok jako další impuls k prohloubení již tak rozsáhlé krize znalecké činnosti v České republice. Možná jindy, za jiných podmínek, by to smysl dávalo. Jako motivace pro obory a odvětví, kde není možnost soukromých posudků, případně kde je dlouhodobý nedostatek znalců. Ovšem ne jako „systémové“ řešení stávající destrukce znalectví.

Autor sám je zastáncem toho, aby se Ministerstvo spravedlnosti v co nejrychlejší době závazně vyjádřilo, zda je reálné významně zvýšit znalecké odměny či nikoliv.

Pokud ne, je naprosto zásadní, aby došlo k ponížení sankcí. Sankce ve výši 500.000,- Kč je pro fyzickou osobu likvidační, a je absurdní, aby znalec musel pracovat 653 hodin³ (a to za nejvyšší sazbu, tedy 450,- Kč/hod., která není přiznávána za celý znalecký úkon), tedy čtyři měsíce, na to, aby uhradil sankci, že zadal nový znalecký posudek do evidence až sedmý den a nikoliv pátý.

Per analogiam 4.348 hodin⁴, tedy více než 2 roky, aby uhradil sankci za nevyhotovení stejnopisu znaleckého posudku k archivaci nebo nearchivování po dobu nejméně deseti let.

Pokud by došlo ke zvýšení znaleckých odměn, není zásadní snižovat sankce. Nicméně musí být zachována jistá proporcionalita mezi těmito dvěma hodnotami.

Pokud by nedošlo ke zvýšení znaleckých odměn a ke snížení sankcí, jeví se jako smysluplná cesta otevření volného trhu. Tedy zrušení vyhláškového znalečného. Na jednu stranu je to myšlenka možná odvážná, ale pokud dnes soudy i policie ve veřejných soutěžích soutěží nákup kancelářských potřeb (tužek, sešívaček apod.), proč by nemohlo dojít k soutěžení znalců. Každý znalec zná své náklady, ví, jaký chce mít zisk, a je schopný se do takové veřejné soutěže přihlásit s určitou cenou. Analogicky se pak otevírá možnost soutěžit víceleté spolupráce (obdobně, jako když soutěží veřejní zadavatelé právní služby).

Samozřejmostí by byla nutnost zvýšeného dohledu Úřadem na ochranu hospodářské soutěže, kdy vznik kartelových dohod apod. by byl velmi nežádoucí.

Určitě existuje i varianta, že by v nějakém konkrétním případě znalec pro řešenou věc nebyl „vysoutěžen“, nicméně s ohledem ke stávající destrukci znaleckého stavu v České republice je de facto naprosto jedno, jestli se znalec nepodaří najít (sehnat, zajistit) nebo není vysoutěžen. Důsledek pro řízení v dané věci je naprosto identický.

Je naprosto zásadní, aby došlo k úpravě podmínek pro povinné pojištění znalců. Aby znalci měli k dispozici pojištění, ze kterého se bude – v případě potřeby – plnit. Tedy aby soudy konečně a definitivně vyložily, zda je podání nepravdivého znaleckého posudku úmyslným trestným činem či nikoliv. Aby znalci měli jistotu, že když dojde k neúmyslnému opominutí, neúmyslné chybě ve výpočtu apod., že v případě způsobené škody bude pojišťovna stát po jejich boku.

To by motivovalo i další pojišťovny, aby vůbec daný produkt pojištění pro znalce připravily.

Dalším, a neméně zásadním, krokem ke zvrácení současného stavu destrukce znalectví v České republice, je zvýšení právní ochrany znalců.

Podle českého práva znalec požívá vyšší právní ochrany. Ovšem pouze v případě vraždy či ublížení na zdraví.

Naprosto zásadním krokem pro zvýšení prestiže znalecké profese, pro zklidnění soudních jednání, pro zajištění vyšší důstojnosti soudních znalců, snížení agresivity vůči znalcům, eliminace

³ Výpočet vychází ze sankce 75.000,- Kč při hodinové odměně 450,- Kč snížené o 335,- Kč/hod. režijních nákladů, kdy výpočet vychází z metodiky Ministerstva práce a sociálních věcí, tedy ze zůstatku 115,- Kč/hod. (tedy cca 4,6 EUR/hod.)

⁴ Zde je zohledněn fond pracovní doby 160 hodin měsíčně.

jejich napadání, jakož i pro zvýšení atraktivity znalecké činnosti, by bylo rozšíření této zvýšené právní ochrany i pro trestné činy pomluvy a křivého obvinění.

Ideální by samozřejmě bylo, kdyby znalci požívali statutu úřední osoby. Není důvod, aby tomu tak nebylo. Lze konstatovat, že téměř všechny subjekty, které disponují razítkem se státním znakem v České republice, požívají statutu úřední osoby – jednou z mála výjimek jsou soudní znalci.

Nicméně alespoň navýšení právní ochrany pro trestné činy pomluvy a křivého obvinění by vedlo zcela jistě ke zmírnění agrese vůči znalcům, kdy by nebyli napadáni jako fyzické osoby, nebyla by znevažována jejich odbornost, kvalita zpracovaných posudků apod. nijak nepodloženými tvrzeními jednotlivých stran sporů a jejich právních zástupců.

A zmírnění agrese by vedlo ke zvýšení důstojnosti jednání, konstruktivnosti a zcela jistě ke stabilitě znalecké profese.

5. Spolupráce znalců Slovenské a České republiky

Autor vnímá spolupráci znalců Slovenské a České republiky jako velmi potřebnou a zásadní. Už jen z titulu, že je prostě důležité vědět, jak to funguje jinde. Co je dobré a dalo by se přijmout do vlastní legislativy, co naopak dobré není a bylo by pozitivní se tomu vyhnout (např. diskutovaná část českého insolvenčního zákona o tzv. mezeře krytí, která se v praxi vůbec nevyužívá, neboť de facto neexistuje podnik, který by disponoval „výkazem stavu likvidity“, kdy se nejedná o jakýkoliv standardizovaný či povinný výkaz).

Dalším velkým pozitivem takové spolupráce je mezinárodní přesah řady kauz.

Slovenským znalcům se poprvé s novou legislativou zároveň otevírá možnost stát se i českými znalci. Ve staré legislativě zcela chyběla možnost vzájemného uznávání a vykonání vyrovnávací (v ČR rozdílové) zkoušky. Je fakt, že v současné době je znalectví v České republice zcela zásadně destruováno, kdy však i to může být pro slovenské znalce zajímavé a mohou to vnímat jako příležitost. Znalci v České republice v současnosti nejsou a tento stav se podle všeho nijak brzy měnit nebude.

Další a neméně důležitou příležitost pak autor spatřuje ve spolupráci znaleckých organizací – je zásadní si uvědomit, že znalectví ve Slovenské a České republice si je v zásadě poměrně velmi podobné – vychází i ze stejné původní legislativy. Bylo by tak nanejvýš dobré, kdybychom dokázali více držet při sobě a vyměňovat si zkušenosti.

Posledním a zcela zásadním bodem spolupráce slovenských a českých znalců pak je to, že české Ministerstvo spravedlnosti by se mělo začít učit od ministerstva slovenského. Nová česká legislativa je do značné míry kopií slovenských právních předpisů, kdy se však jedná o kopii velmi špatnou a negativně zasaženou politickými tlaky a snahou o dehonestaci a postihování znalců a v důsledku i o jejich likvidaci.

6. Závěr

Nová legislativní úprava výkonu znalecké činnosti v České republice je tristní. Výrazně tristnější, než předchozí právní úprava, která nikomu nevyhovovala. A přístup Ministerstva spravedlnosti ten stav ještě dále umocňuje.

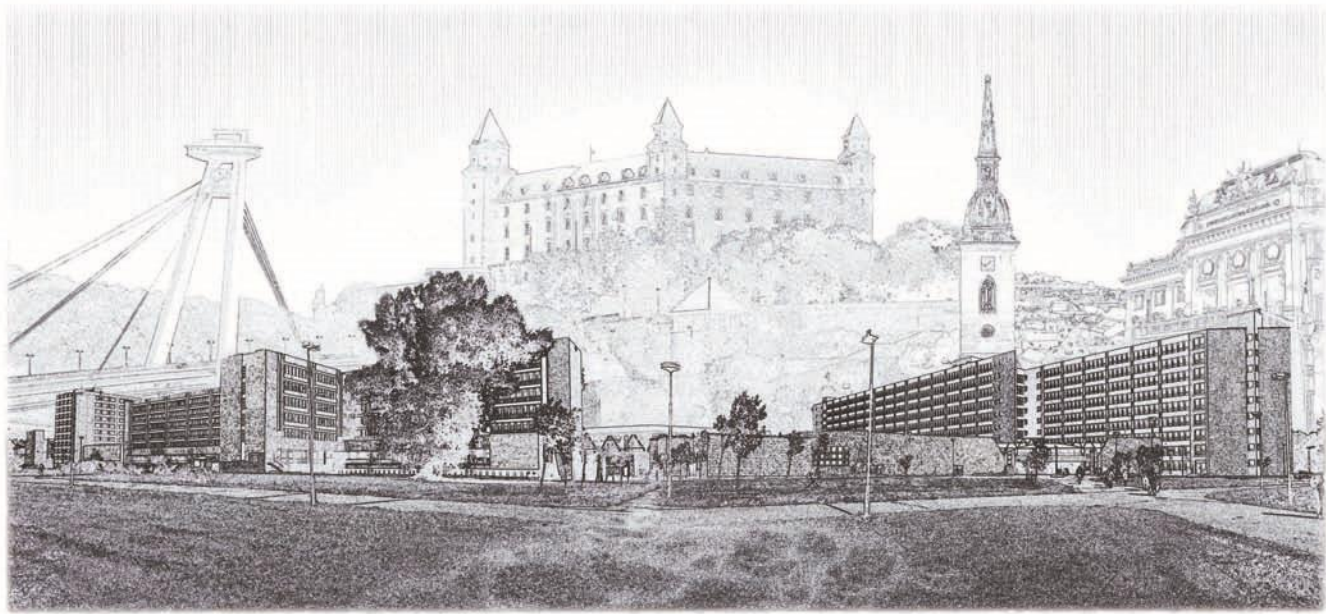
V České republice je nový zákon a nové vyhlášky. Zdá se však, že poměrně brzy nebudou subjekty, pro které by mohly platit.

Znalecká činnost je v rozkladu, znalci odchází, vymírají, a noví nepřichází. Jsme ve stavu, který se dá bez jakýchkoliv výčitek nazvat destrukcí. Chybí znalci i v základních oborech a odvětvích, kterých byl vždy nadbytek. Je otázkou času (a nebude to trvat nijak dlouho), kdy začnou jednotlivé řešené věci padat na tzv. důkazní nouzi, neboť prostě nebude nikdo, kdo by znalecké posudky zpracovával.

A v ten moment se třeba něco změní. Ačkoliv ... kdo ví.

Reference

Chybí soudní znalci, ti stávající jsou kvůli tomu přetížení. Česká televize [online]. Praha: Česká televize, 2021 [cit. 2021-12-16]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3372336-chybi-soudni-znalci-ti-stavajici-jsou-kvuli-tomu-pretizeni>

ISBN 978-80-225-4937-0